

Narratiivinen tutkimus miesten kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen
kokemuksista sosiaalityön asiakkuudessa

Sanna Mäki 32097

SSOS1326 Pro gradu-työ

Kevät 2013

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Narratiivinen tutkimus miesten kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen kokemuksista sosiaalityön asiakkuudessa

Tekijä: Sanna Mäki

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ X Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 78 (Liitteet 1 kappale)

Vuosi: 2013

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa miesten kokemukset sosiaalityön asiakkuudessa ovat olleet vähäisen tarkastelun kohteena. Tutkimuksessani selvitän, millaisia asiakaskokemuksia miehillä on sosiaalityön käytännöstä ja miten miehet merkityksellistävät ja käsitteellistävät näitä kokemuksia. Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa avaan aikuissosiaalityön kenttää, sekä pohdin miesasiakkuutta aikuissosiaalityössä maskuliinisuuden teorian kautta. Teoreettisessa osuudessa tarkastelen myös sukupuolisensitiivisen kohtaamisen merkitystä sosiaalityön asiakkaan kohtaamisessa.

Tutkimukseni aineisto koostuu kuudesta kirjoituksesta, joissa miehet kuvailevat kokemuksiaan sosiaalityön asiakkuudessa. Kirjoitukset kerättiin lehdissä keväällä 2011 julkaistujen kirjoituspyyntöjen kautta. Tutkimuksen analyysimenetelmänä hyödynsin narratiivista analyysitapaa, jonka avulla tarkastelin sekä kirjoitusten tyylejä että kertomusten tematiikkaa.

Tutkimukseni tuloksista selviää, että miesten kokemukset sosiaalityön asiakkuudessa eivät olleet positiivisia. Kokemukset jäsenyivät tunneulottuvuudeltaan laajalle, joka kertoo kohtaamiseen liittyvästä tunnelatautuneisuudesta. Kokemuksissa välittyi kokemukset viranomaisten asiakkaaseen suuntautuvasta välinpitämättömyydestä, asiakkaan syytelystä ja arvostelusta sekä epäuskosta ja mitätöinnistä. Kohtaamisen kokemukset johtivat kirjoittajien kuvauksissa vaihtelevaan toimintaan, osa miehistä aktivoitui vaikuttamaan vallitseviin viranomaiskäytäntöihin erilaisten reittien kautta, osa miehistä hyväksyi hiljaisesti kohtelun. Miesten kerronnan tavoista oli havaittavissa sekä yhtäläisyyttä että eroavaisuutta. Yhtäläisyys liittyi kerronnan sisällöllisiin tapoihin. Miehet eivät juuri pohtineet omaa rooliaan kertomusten tapahtumien taustoilla. Eroavaisuus näyttäytyi kertomusten kokonaisuudessa, kertomukset vaihtelivat pituudeltaan ja tyyliltään toisistaan. Sukupuolen tematiikan näkökulmasta aineistossa oli havaittavissa yleistä pohdintaa naisten ja miesten välisiin suhteisiin liittyen painottuen usein isien aseman tarkasteluun.

Avainsanat: Sosiaalityön asiakkuus, sukupuolisensitiivinen kohtaaminen, kriittinen miestutkimus, narratiivinen tutkimus.

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Miehet sosiaalityön asiakkaina.....	3
2.1 Johdatus aikuissosiaalityön kenttään	3
2.2 Maskuliinisuuden kulttuurillinen odotus ja sosiaalityön asiakkuus	10
2.3 Sukupuolisensitiivinen kohtaaminen sosiaalityössä	18
3 Tutkimuksen toteuttaminen	30
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	30
3.2 Aineisto ja sen keruu.....	33
3.3 Aineiston narratiivinen analyysi	37
3.4 Tutkimusetiikan paikannus	44
4 Miesten kokemukset sosiaalityöstä	49
4.1 Kirjoitusten kerronnan tavat	49
4.2 Kohtaamisen kokemukset	57
4.3 Sukupuolen tematiikka kirjoituksissa	64
5 Pohdinta.....	70
Lähteet	73
Liite 1.....	79

1 Johdanto

Pro gradu-tutkimukseni aiheena ovat miesten kokemukset kohtaamisesta ja kuulluksi tulemisesta sosiaalityön asiakkuudessa. Tutkimuksessani pyrin hahmottamaan millaisia ulottuvuuksia miesten kohtaaminen saa naisvaltaisessa sosiaalityön toimintakentässä. Julkisessa keskustelussa miesten kokemukset kohdatuksi ja kuulluksi tulemisesta sosiaali- tai terveystalouksissa nousevat aika ajoin keskustelun kohteeksi. Erityisesti avo- tai avioeron aiheuttamat lasten huoltajuuskiistat ja isän oikeudet herättävät keskustelua. (Esim. Jousmäki & Kosonen 2009.) Toisaalta käsitykset miesten vaikeudesta hakea apua ongelmiin kiinnostaa, ei vähiten Suomessa vuosina 2011–2012 tapahtuneiden perhesurmien vuoksi. Tämä herättää kysymyksen mieserityisestä kohtaamisesta. Onko miesten kanssa tehtävässä sosiaalialan työssä käytettävä erilaisia kohtaamisen menetelmiä ja miten yksilöt voitaisiin tavoittaa ennen kuin he ryhtyvät radikaaleihin ja peruuttamattomiin väkivallan tekoihin?

Elämän erilaiset kriisit ja haasteet ajavat ihmisen hakemaan yleensä apua. Niin sanottua epävirallista apua saadaan ystäviltä ja perheenjäseniltä, mutta sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä työskentelee koulutettua henkilökuntaa, joilla on keinoja auttaa vaikeaan tilanteeseen joutunutta ihmistä. Henkilön hakeutuessa virallisen palvelujärjestelmän piiriin, ovat yksittäisen työntekijän tavat kohdata ja ottaa avun tarvitsija vastaan erityisessä asemassa. Avun hakemisen syyt voivat olla moninaisia ja apua voidaan kaivata niin taloudellisiin ongelmiin kuin henkiseen pahaan oloon. Avun hakeminen saattaa myös joskus olla haasteellista henkilön kyseenalaistaessa ongelmiensa vakavuusastetta, tai epäilllessään oikeuttaan saada apua. Myös aiemmat negatiiviset kokemukset eri viranomaisten kanssa asioimisesta saattaa viivyttää avun hakemista niin, että vaikeudet kasautuvat entistä suuremmaksi. Merkittäväksi tekijäksi yksilön pahan olon lievittämisessä nousee sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön kyvyt kohdata avun hakija sellaisin menetelmin, että ihminen kokee tulleen kohdatuksi ja kuulluksi.

Tutkimuksessani lähestyn miesten sosiaalityön asiakkuutta avaten aluksi aikuissosiaalityön kenttää ja määritelmää. Pyrkimyksenäni on luoda yleiskatsaus sosiaalityön asiakkuuden historiaan, aikuissosiaalityön määritelmään ja kentän toiminnan muotoihin. Tarkastelen myös miesten asiakkuuksien määriä aikuissosiaalityön kentällä. Tämän jälkeen tarkastelen sosiaalityön asiakkuutta maskuliinisuuden kulttuurillisen odotuksen näkökulmasta. Kappaleessa pohdin, miten erilaiset maskuliinisuuden mallit voivat ohja-

ta yksilöiden avun hakemisen käytäntöjä ja mitä sosiaalityön asiakkuus voi kokemuksellisesti miehille merkitä. Tutkimukseni yhtenä kiinnekohtana on sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen kohtaaminen. Tätä kohtaamista tarkastelen sukupuolen näkökulmasta. Sukupuolisensitiivinen kohtaaminen merkitsee yleisten käytännön työn eettisten normien huomioimisen lisäksi sukupuoleen liittyvän tiedon hallintaa ja huomioimista asiakkaiden käytännön kohtaamisissa.

Tutkimuksessani haluan selvittää miesten kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen kokemuksia sosiaalityössä. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni paikantuu yksinkertaisesti kysymykseen millaisia kokemuksia miehillä sosiaalityön käytännöstä on? Toisen tutkimuskysymyksen kautta pyrin tarkastelemaan laajemmin sukupuolta tutkimusaineiston kautta. Kysymys kuuluu, millaisia ulottuvuuksia sukupuoli saa tutkimusaineiston näkökulmasta? Tutkimukseni aineisto koostuu kuudesta kirjoituksesta joissa miehet kuvailevat kokemuksiaan sosiaalityön asiakkuudesta. Kirjoitukset kerättiin lehdissä julkaistujen kirjoituspyyntöjen kautta. Tutkimusanalyysini on kaksivaiheinen, analyysin ensimmäinen osa kohdistuu miesten kirjoituksiin tarkastellen niiden muotoa. Kysymyksessä on rakenteellinen narratiivinen analyysi, jossa keskitytään kirjoitusten muotoon johdattaen kirjoitusten viestin äärelle. Analyysini toinen osa keskittyy kirjoitusten sisältöihin, teemoitteluun miesten kertomusten sisällöistä.

2 Miehet sosiaalityön asiakkaina

2.1 Johdatus aikuissosiaalityön kenttään

Miesasiakkuutta sosiaalityön kontekstissa tuskin voidaan tarkastella ilman yleistä ymmärrystä siihen, miten käsitys sosiaalityön asiakkaista on historian saatossa muuttunut ja miten historian eri vaiheet vaikuttavat asiakaskäsityksiin tällä hetkellä. Käsitteellisesti sosiaalityön *asiakkaista* on puhuttu vasta suhteellisen vähän aikaa ja asiakkuus on määrittynyt järjestelmälähtöisen sosiaalityön näkökulmasta. Vasta viimeaikainen herääminen kohti asiakaslähtöisempään työkuulttuuria on tarkoittanut entistä suurempaa etiikan ja arvojen pohtimista asiakkuuden tarkasteluun liittyen. Sosiaalityön asiakassuhde on monikerroksinen, siinä on läsnä historiallisia ajattelumalleja ja ideologioita, työn toteutuessa tietyssä yhteiskunnallisessa ajassa poliittisen päätöksenteon muokatessa järjestelmällistä kokonaisuutta. (Pohjola 2010, 19–20.) Tarkoitukseni on aluksi luoda yleiskatsaus sosiaalityön asiakkuuden historialliseen taustaan, sekä hahmottaa aikuisosiaalityön sisällöllistä määritelmää että kentän yleispiirteitä. Tuon esille myös määrällistä tietoa miesten asiakkuuksista aikuissosiaalityön eri sektoreilla.

Sosiaalityön historiallisia juuria on hahmotettavissa 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Tällöin asiakkaiden sijaan puhuttiin huollettavista ja vaivaisista. Kunnilla oli lähinnä moraalinen velvollisuus huolehtia avun tarvitsijoista ja yleisenä lainsäädännöllisenä kokonaisuutena toimi vaivashoitoasetus, jonka yleisluonto oli tiukka. Erilaiset vaivashoidon muodot olivat kontrolloivia ja holhoavia ja vaivashoitoa toteutettiin vaivaistaloissa, kotiaavustuksen kautta sekä eläte- ja ruotuhoitona. Kunnat velvoitettiin myös perustamaan työlaitoksia, joiden toiminta perustui työikäisen väestön pakkotyöhön. Sotavuosien jälkeen lainsäädäntö muutti järjestelmän kenttää, siirryttiin vahvemmin avohuollon piiriin laitoshuollon sijaan ja sosiaalihuoltoon liittyi avun tarvitsijoiden luokittelua ja ryhmittelyä. Myös kuntien vastuu esimerkiksi alkoholiongelmasta kärsivien hoidosta lisääntyi. Suomessa vuosina 1960- ja 70 tapahtuneiden suurten yhteiskunnallisten muutosten myötä myös vallitseva sosiaalihuoltojärjestelmä joutui kritiikin kohteeksi, sillä järjestelmä nähtiin nöyryyttävänä ja kansalaista alistavana. Aikakaudella katse käännettiin yhteiskunnan rakenteeseen ja sen kytkökseen sosiaalisten ongelmien luojana. Tämä edelleen johti sosiaalityön ammatin piirissä yhdyskuntatyö ja rakenteellinen sosiaalityö lisääntymiseen työn käytännössä ja teoriassa. Vaikka hyvinvointivaltion rakenteita oli hahmoteltu jo 1900-luvun alkupuolelta lähtien, se löi itsensä läpi erityisesti

1970- ja 1980-luvuilla. Esimerkiksi sosiaalityön ammatillista asemaa vahvistettiin lainsäädännössä määrittelemällä ammattiin liittyvät kelpoisuusehdot. Sosiaalityön käytännön näkökulmasta oltiin siirtymässä kohti palveluhenkisempää ja asiakaskeskeisempää lähestymistapaa sosiaalityön asiakkaisiin nähden kontrollin ja pakkotoimenpiteiden kritiikin myötä. Varsinaisen koetuksen eteen sosiaalijärjestelmä joutui 1990-luvun laman myötä, jonka seurauksena palveluja leikattiin rajusti. Hyvinvointivaltiollinen projekti nähtiin päättyneen ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin alkoi sekoittua yhä enemmän liberaalisen talouspolitiikan näkökulma, jossa kyseenalaistettiin vahva valtiojohtoisuus hyvinvointipolitiikassa. Sosiaalityö itsessään on vahvistanut asemaansa ammatillisesti ja sisällöllisesti, mutta asiakastyön näkökulmasta haasteita tuottaa asiakkaiden hyvinvoinnin ja yhteiskunnan heihin liittyvien odotusten yhteensovittaminen. (Juhila 2006, 19–28, 39, 43, 46–48; Toikko 2005, 138–146.)

Vaikka puhe asiakkaista on muuttunut 1800-luvun loppupuolen huollettavista ja vaivaisista, varsinainen kiinnostus asiakkaiden henkilökohtaisen näkökulman ja kokemukseen heräsi vasta 1980-luvulla sosiaalihuollon ja tutkijoiden toimesta. Myös lainsäädäntö on muokannut sosiaalityön asiakkaiden asemaa palvelujärjestelmässä ja eräs asiakkuuteen liittyvä merkittävä lainsäädännöllinen uudistus tehtiin vuonna 2000, jolloin laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista saatettiin voimaan. Lain päämääränä on varmistaa asiakkaan oikeusturvan toteutuminen asiakassuhteessa. (Pohjola 2010, 26–27.) Sekä valtiollinen että kunnallinen sosiaalipoliittinen päätöksenteko tulevat aina vaikuttamaan siihen, miten asiakkaat otetaan palvelujärjestelmän piirissä vastaan. Vaikka asiakkaiden asema palvelujen piirissä on hitaasti parantunut, käytännön työssä yksittäinen asiakas voi olla heikoilla sukuloidessa palvelujärjestelmän eri toimijoiden välillä.

Sosiaalityön asiakasryhmät ovat eriytyneet hiljalleen ikäryhmittäin lainsäädännöllisten uudistusten ja hyvinvointivaltion muotoutumisen myötä. Työn käytännössä vaikuttaa niin sanottu elämänkaarimalli, jossa erotetaan toisistaan lapsi- ja nuorisososiaalityö, aikuissosiaalityö ja gerontologinen sosiaalityö. (Juhila 2008b, 83.) Vaikka tarkan rajan vetäminen eri asiakasryhmien välille on vaikeaa, voidaan aikuissosiaalityötä lähestyä ajatuksella, että se pyrkii vastaamaan *aikuisväestön* kysymyksiin. Kiinnostus aikuisten parissa tehtävään sosiaalityöhön ja sen sisällölliseen kehittämiseen on tapahtunut erityisesti 2000-luvulla. Työhön on otettua yhä enemmän vaikutteita työvoimapolitiisesta toiminnasta, jolloin asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä on painottunut kuntouttamisen

ja aktivoinnin elementit. (Karjalainen, 2007, 165.) Aikuissosiaalityön laajaa kenttää on haasteellista ottaa haltuun. Juhila (2008a) on hahmotellut aikuissosiaalityön palapeli- maista kokonaisuutta kuntien nettisivujen aikuissosiaalityöhön liitettävien määritelmien kautta. Hän on jaotellut aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön toimintakentän seuraavasti:

Aikuissosiaalityö kunnallisena perustoimintana	Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat	Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat
<p>Toimeentulotukityö</p> <p>Kuntouttava työtoiminta</p> <p>Päihdetyö</p> <p>(Mielenterveystyö)</p> <p>(Tukiasumis- ja asunnottomuustyö)</p> <p>(Alue- ja yhdyskuntatyö)</p>	<p>Kuntouttava työ työvoimain- palvelukeskuksissa</p> <p>Päihdetyö</p> <p>Kriminaalihuolto- ja vankeinhoitotyö</p> <p>Mielenterveystyö</p> <p>Maahanmuuttajatyö</p>	<p>Sosiaalisten järjestöjen palvelut, erityisesti asianajo-, mielenterveys-, päihde- sekä tukiasumis- ja asunnottomuustyö</p> <p>Diakoniatyö, erityisesti työ yhteiskunnan huono-osaisimpien parissa</p> <p>(Sosiaaliset yritykset)</p>

Kuvio 1: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat (Juhila 2008a, 44).

Kuntien verkkosivujen määritelmässä kunnallisessa aikuissosiaalityössä nousivat esiin ongelman, tavoitteen ja välineiden käsitteet. Lähtökohtaisesti aikuissosiaalityön asiakkuuteen liittyy jokin ongelmallinen tilanne joka pyritään ratkaisemaan yhdessä asiakkaan kanssa suunnitelmallisen toiminnan kautta. Vaikka asiakasryhmät pyritään jaottelemaan määrittelyissä tarkasti, on tämä käytännössä mahdotonta, sillä asiakkaana voi olla niin yksittäisiä henkilöitä kuin perheitäkin. (Juhila 2008a, 16–25.) Aikuissosiaalityön kenttä laajentuu kunnallisen toiminnan lisäksi myös moniammatillisille julkisille areenoille ja järjestöihin.

Lainsäädäntö on kehystämässä aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä ja asiakkaiden aktiivoinnin ja kuntouttamisen näkökulmasta laki toimeentulotuesta (1412/1997) sekä laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) velvoittavat sekä asiakasta että sosiaali-palveluviranomaisia toimimaan aktiivisesti esimerkiksi työllistymisen edistämiseksi. Toimeentulotukilakiin on liitetty sanktio tuen mahdollisesta leikkaamisesta 20–40 prosenttia toimeentulotuen asiakkuuden pitkittyessä. (Liukko 2006, 23–27.) Toimeentulotukinlain ja kuntouttavan työtoiminnan lain lisäksi tärkeä kunnallisessa aikuissosiaalityössä vaikuttava laki on päihdehuoltolaki, jotka kolmena lainsäädännöllisenä kokonaisuutena ohjaavat kunnallista aikuissosiaalityötä. (Juhila 2008a 25.) Lainsäädännössä heijastuu jo sosiaalityön varhaishistoriasta tuttu näkemys yksilön velvollisuudesta selvittää lähtökohtaisesti omillaan. Myös sanktiot toimeentulotuen leikkauksesta toistaa historiallista rangaistusajattelua.

Työvoimapoliittinen ote kunnallisen sosiaalityön piirissä on vahvistunut aina 1990-luvulta alkaen. Suomen liittyttyä Euroopan unioniin vuonna 1995 merkitsi myös aktiivisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan nousemista keskiöön rakenne- ja pitkäaikaistyöttömyyden ratkaisussa. Myös asiakkuus eri palvelujen tarjoajien piirissä kaipasi selkeyttämistä, sillä yhdellä henkilöllä saattoi olla asiakkuuksia yhtä aikaa sekä sosiaali- ja työvoimapalveluissa aiheuttaen hämmennystä siitä, minkä palvelujärjestelmän piiriin asiakas varsinaisesti kuului. Näiden kysymysten myötä tehtiin vuosina 2002–2003 yhteis-palvelukokeilu, jossa yhdistettiin sosiaalitoimen ja työvoimahallinnon toiminta yhteis-palvelupisteissä. Kokemus yhteispalvelupisteiden toiminnasta olivat hyviä ja myöhemmin toimintaa jatkettiin työvoiman palvelukeskusten muodossa. Työvoiman palvelukeskusten toiminnalliset tavoitteet ovat yhdistelmä työvoima- ja sosiaalipoliittisia tavoitteita. Pyrkimyksenä on vähentää rakenteellista työttömyyttä, vähentää sosiaalietuuksista koituvia maksuja sekä aktivoida asiakkaita kokonaisvaltaisesti. (Arnkil ym. 2008, 184–186.) Työvoimapoliittisesti suuntautuneet päämäärät aiheuttavat haasteita sosiaalityön näkökulmasta, joka on hakenut paikkaansa järjestelmän kokonaisuudessa. Sosiaalityö on hiljalleen painottunut kuntouttavaan työotteeseen, jossa yhdistyvät psykososiaalinen tukeminen, palvelunohjaus, verkostotyö ja sosiaalinen kuntoutus. (Karjalainen & Karjalainen 2007, 145–146; Liukko 2006, 102–103.)

Sosiaalityössä pyritään vastaamaan ihmisten moninaisiin elämäntilanteisiin ja niiden aiheuttamiin haasteisiin. Henkilön saapuessa aikuissosiaalityön piiriin, tilannetta lähdetään purkamaan alkuarvioinnin kautta, jossa yhdessä asiakkaan kanssa määritellään tar-

vittavia toimenpiteitä. Vaikka lähtökohtaisesti pyritään aktivoimaan asiakasta esimerkiksi työnhakuun, on mahdollisiin mielenterveys- ja päihdeongelmiin puuttettava ensin. Itse päihdehuollon palvelujen järjestäminen kuuluu kunnallisiin perustoimiin, ja siitä on säädetty päihdehuoltolaissa. Sosiaalityön sisällä päihdepalvelujen kenttä jakautuu usein peruspalveluihin ja erikoispalveluihin joista peruspalveluihin kuuluu sosiaalitoimen kautta tapahtuva neuvonta ja ohjaus, erikoispalvelut sen sijaan pitävät sisällään avohoidon ja laitoshoidon palvelut. Päihdepalvelut perustuvat lähtökohdiltaan asiakkaan vapaaehtoisuuteen avohoidon palveluiden ollessa yleensä maksuttomia. Päihdehuollon erityispalvelut vaihtelevat kunnittain, jolloin kunta voi ostaa palveluja esimerkiksi järjestöiltä. Päihdepalveluja kuvastaa asteittaisuus, jolloin liikkeelle lähdetään tuesta ja neuvonnasta päätyen mahdolliseen laitoshoittoon. (Juhila 2008a, 28–30; Holmberg 2010, 24–25.)

Vaikka päihdepalvelujen järjestäminen on lainsäädännöllisesti määritelty kunnalliseksi perustoiminnaksi, haasteita aiheuttaa mahdollinen resurssien puute erityispalvelujen piiristä. Erityispalvelujen saatavuus voi olla heikkoa erityisesti pienissä kunnissa. Muut päihdepalvelujärjestelmän haasteet liittyvät käytännön ongelmiin. Monimutkaiset ajanvarauskäytännöt ja järjestelmän jäykät rakenteet pitkien arviointijaksojen kanssa voivat luoda esteitä päästä pikaiseen hoitoon. Epäselvyyttä voivat aiheuttaa myös päihdetyön kentän eri toimijoiden suhteet toisiinsa. (Partanen & Kuussaari 2007, 80–81.) Samanlaisia ongelmia on havaittavissa myös kunnallisissa mielenterveyspalveluissa (Wahlbeck 2007). Asiakkaiden näkökulmasta palvelujen piiriin pääseminen voi näiden tekijöiden valossa olla haasteellista päihdeongelman varjostaessa samalla elämää. Asiakkaan mahdollisen kuntoutumisen näkökulmasta puuttuminen päihde- ja mielenterveysongelmiin on tärkeää seuraavaan vaiheeseen siirtymisen kannalta. Esimerkiksi työvoiman palvelukeskuksen asiakkuutta ei ole mahdollista muodostaa ennen kuin henkilön elämässä olevat ajankohtaiset mielenterveys- tai päihdeongelmat on hoidettu (Arnkilym, 2008, 240).

Tarkasteltaessa aikuissosiaalityön asiakkuuksien määriä, näyttävät miehet asiakasemennistössä kunnallisessa perustoiminnassa esimerkiksi toimeentulotukiasiakkuudessa sekä päihdetyössä (Muuri 2007, 221). Vuonna 2010 toimeentulotukea sai yhteensä 240 257 kotitaloutta. Kotitaloustyypeistä 71 prosenttia oli yksinäisten henkilöiden kotitalouksia, yksin elävien miesten osuuden ollessa tästä 61 prosenttia. Myös toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkuus (10–12 kuukautta) oli yleisintä yksin elävillä miehillä,

heidän määränsä oli 47 prosenttia kaikista pitkäaikaisasiakkaista. Verrattuna toimeentulotukea saavien kotitalouksien kokonaismäärään yksin elävät miehet ovat vuodesta 1990 lähtien olleet suurin toimeentulotuen saajien ryhmä. (Toimeentulotuki 2010.) Toimeentulotuki sosiaaliturvajärjestelmän viimesijaisena tuen muotona merkitsee, että tukea haetaan usein pudotessa perusturvan piiristä pois (esimerkiksi karenssi), mutta tukea haetaan myös taloudellisesti tiukkoihin elämäntilanteisiin, sekä täydentämään olemassa olevia sosiaalitukia. Useiden toimeentulotukea saavien asiakkaiden tulot koostuvat kuukausittain työttömyyspäivärahasta ja asumistuesta (Toimeentulotuki 2010, 4). Tarkastellessa miesten asiakkuuksien määrää päihdetyön piirissä selviää, että vuonna 2004 erityispalveluihin laskettavissa avohuollon yksiköissä, A-klinikalla ja nuorisoasemilla oli miesten osuus asiakkaiden kokonaismäärästä kummassakin yksikössä 67 prosenttia. Katkaisuhoidossa ja kuntoutuslaitoksissa miesten osuus asiakkaista oli 75 prosenttia (Muuri 2007, 235). Vuonna 2009 päihdehuollon laitoksissa miesten osuus hoidettavien määrästä oli 74 prosenttia (Päihdetilastollinen vuosikirja 2010, 107).

Aikuissosiaalityön kunnallisen perustoiminnan kentällä miehiä kohdataan asiakkaina myös järjestöjen piirissä. Yleisesti ottaen erilaiset sosiaali- ja terveystyöjärjestöt tuottavat 17 prosenttia sosiaalipalveluista joista esimerkiksi yksityinen päihdehoito ja ensi- ja turvakodit ovat lähes täysin järjestöjen ylläpitämiä. Rahoituksen toimintaan kansalaisjärjestöt saavat julkisista varoista ja Raha-automaattiyhdistykseltä. (Lähteinen & Marjamäki 2007, 282–283.)

Sosiaalityön kentällä miesten kanssa tehtävän työn erityiskysymykset ovat liittyneet merkittävästi väkivaltatyöhön ja väkivallan ennaltaehkäisytyöhön. Myös isyys- ja vanhemmuusryhmät sekä vankeinhoitotyö ovat osa mieserityistä toiminnan kenttää. Väkivaltatyön haasteet kansallisella tasolla liittyvät toisaalta niin palvelujen saatavuuteen kuin väkivallan vastaisen työn organisointiin laajalla mittakaavalla. Palvelujen saatavuudessa on alueellisia eroja, ja ohjelmien projektiluontoisuus tarkoittaa säännöllistä rahoituksen hakemista ja järjestelyä. Verrattuna esimerkiksi päihdehuollon järjestelmällisyyteen on väkivaltatyö ulkoistettu julkiselta sektorilta järjestöille. Myös selkeät valtakunnalliset toimintamallit niin väkivallan uhrien kuin tekijöiden hoitoon puuttuvat. (Ronkainen 2008, 390–391.) Katsausta miesten asiakkuuksien määriin eri väkivaltaohjelmien piirissä on vaikeaa saada, sillä aiheesta puuttuu selkeästi tilastoitu tieto. Eri paikkakunnilla tietoja palvelujen järjestämisestä ja asiakkuuksista kerätään erilaisin menetelmin, jolloin kattava kuva koko maan tilanteesta ei ole saatavilla. (Säävälä & Kei-

nänen 2006, 172.) Tutkimustieto perustuu pitkälti järjestöjen omiin arviointitutkimuksiin työn tuloksellisuudesta. Peruslähtökohtaisesti väkivaltaa läheissuhteissaan tehneet miehet ohjautuvat työn piiriin joko kumppanin turvakotiin hakeutumisen myötä, lastensuojelun ohjaamana, jouduttuaan syytteeseen lähisuhdeväkivallasta, sekä ollessaan vankilassa tai vankilasta vapautumisen jälkeen. Miehet voivat hakeutua palvelujen piiriin myös oma-aloitteisesti. (Säävälä ym. 2006, 70.)

Sosiaalityön miesasiakkuus näyttäytyy vaihtelevana kentän eri sektoreilla. Kunnallisen perustoiminnan piirissä miehet ovat asiakasennemistössä niin toimeentulotuessa kuin päihdetyössä. Miehiä kohdataan asiakkaina myös lapsi- ja nuorisotyön piirissä vanhemman roolissa. Järjestön kentällä mieserityiset palvelut ovat jäsentyneet erityisesti väkivaltatyöhön mutta kentällä vaikuttavat erilaiset ryhmät esimerkiksi isyyden tukemiseen tai peliriippuvuuden hoitoon.

2.2 Maskuliinisuuden kulttuurillinen odotus ja sosiaalityön asiakkuus

Tarkasteltaessa miesten sosiaalityön asiakkuutta vasten sosiaalityön historiaan on huomattava, että historiassa ei varsinaisesti käsitellä erikseen miesasiakkuutta, vaan asiakkuus on ollut eräänlaista ”yleisasiakkuutta” mielenkiinnon kohdentuessa erityistä huolenpitoa kaipaaviin ryhmiin kuten lapsiin, vanhuksiin tai vammaisiin. Tarkasteltaessa sosiaalityön varhaishistoriaa aikuisten näkökulmasta ovat sosiaalihuollon toimenpiteet painottuneet pakkotoimenpiteisiin ja kontrolliin. Tällä on yhteytensä toisaalta aikuisuuden kulttuurilliseen odotukseen, jossa aikuisen henkilön odotetaan ottavan aktiivisesti vastuuta hyvinvoinnistaan (Juhila 2008b, 89–94).

Sosiaalityön laajalla kentällä miehiä kohdataan asiakkaina sekä kunnallisessa sosiaalityössä että järjestöjen piirissä. Mutta miten tavoittaa sosiaalityön miesasiakkuuden kirjoja? Tutkimuksissa ja tilastoissa avautuu kuva miesten asiakkuuksien määristä, joiden kautta voidaan hahmottaa sosiaalityön paikat, joissa miehet näyttäytyvät asiakasennemistössä. Tilastollinen tieto ei kuitenkaan mahdollista syvempää näkökulmaa asiakaskokemukseen eli siihen, miten miehet itse kokevat asiakkuutensa eri sosiaalityön palvelupaikoissa ja toisaalta, mitä asiakkuus merkitsee maskuliinisuuden kulttuurillisen odotuksen näkökulmasta. Maskuliinisuuden kulttuurillisella odotuksella viitataan niihin yhteiskunnan eri instituutioissa toistuviin diskursseihin joilla rakennetaan kuvaa mieheydestä. Lähdettäessä pohtimaan miesten asiakkuuden kokemuksellista ulottuvuutta sosiaalityössä avaan aluksi ymmärrystä niin iän, sukupuolen sekä maskuliinisuuden käsitteisiin. Tämä jälkeen pohdin mitä miesasiakkuus aikuissosiaalityön asiakkuuden näkökulmasta voi miehille merkitä.

Tutkimukseni alkuosassa hahmottelin aikuissosiaalityön kenttää. Mainitsin työn käytännössä vallitsevan elämänkaarimallin, joka merkitsee että käytännön kenttää pyritään jaottelemaan perustuen asiakkaiden ikään. (Juhila 2008b, 83.) Jotta saataisiin ymmärrystä siihen, mitä elämänkaarimalliin pohjautuva ajattelu voi yksittäisten asiakkaiden elämässä merkitä, on pyrittävä tavoittamaan iän moniulotteiset merkitykset. Rantamaan (2001) mukaan iällä voidaan nähdä olevan kronologinen, biologinen, psykologinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Kronologinen ikä viittaa yksilön ikään ajallisesti mitattuna, kertoen kauanko syntymästä on kulunut nykyhetkeen. Yksilöt oppivat ilmaisemaan kronologisen ikänsä suhteellisen nuorena. Kronologinen ikä ohjaa ihmisen kulkua erilaisten

yhteiskunnallisten instituutioiden läpi. Biologinen ikä liittyy kehon fyysisiin muutoksiin, ikä koetaan ruumiillisten toimintojen kautta kasvaessa lapsesta aikuiseksi ja tästä edelleen vanhentuessa. Biologisen iän kautta arvioidaan kehon toimintakykyä ja ennustetaan yksilöiden hyvinvointia ja terveyttä tulevaisuudessa. Psykkinen ikä heijastaa yksilön kehityspsykologista kulkua, jossa erilaiset kehityksen vaiheet seuraavat järjestyksessä toisiaan. Biologinen ja psykkinen ikä on yhteydessä iän kronologiaan, joissa heijastuvat odotukset tietyn ikävaiheen tehtävistä. Tämä ikäodotus luo myös puitteet näkemykselle siitä, millainen kehitys voidaan nähdä normaalina. Koska ikä pitää sisällään erilaisia resursseja, mahdollisuuksia, odotuksia ja arvoja se ei ole neutraali yksikkö, vaan osittain ylläpitää sosiaalista hierarkiaa ja vaikuttaa yksilöiden väliseen sosiaaliseen järjestykseen. (Mt., 51–57.)

Sosiaalisella iällä viitataan niihin sosiaalisiin rooli-odotuksiin, joita tiettyihin ikävaiheisiin liitetään. Yksilöiden ja ryhmien käyttäytymiseen luodaan tiettyjä odotuksia riippuen näiden kronologisesta iästä. Jos ryhmät tai yksilöt käyttäytyvät tästä odotuksesta poikkeavalla tavalla, voidaan tähän suhtautua epäluuloisesti ja käyttäytymistä saatetaan pyrkiä ohjaamaan sosiaalisen toiminnan kautta. Ikää voidaankin tarkastella *suhteena* jolla on myös ajallista merkitystä. Yksilö määrittää tätä suhdetta ollessaan yhteydessä erilaisiin instituutioihin ja asettuessaan erilaisiin rooleihin. (Rantamaa 2001, 58–61.)

Millaisia odotuksia ja käsityksiä aikuisuuteen ikävaiheena luodaan kulttuurin ja yksilön ajattelun tasolla? Hoikkala (1993) havainnollistaa aikuisuuteen liittyviä kulttuurillisia tartuntapintoja. Aikuistumisen instituutiolla hän viittaa siihen yksilön matkaan jonka henkilö kulkee läpi koulutuksen ja edelleen työmarkkinoille. Tässä matkassa suunta määrittäytyy eteenpäin, jolloin mahdolliset mutkat ja poikkeamat matkalla voidaan tulkita ongelmalliseksi. Verrattuna nuoruuteen jota voidaan kuvata keskeneräisenä projektina, on aikuisuus eräänlaista järkevyyttä, kykyä ottaa vastuuta valinnoistaan. Toisaalta aikuisuuteen voidaan liittää ajatus tietynasteisesta pysähtyneisyydestä ja vakiintuneisuudesta. (Mt., 239–241.) Aikuisuuteen päädytään niin fyysisten kuin psykkinen kehitysvaiheiden kautta jota siivittää erilaiset kulttuurilliset ja yhteiskunnalliset siirtymäriitit. Yksi selkeä aikuisuuden virstanpylväs on kronologisen iän tuottama aikuisuus, lainsäädännöllisesti määritelty täysi-ikäisyys, joka toisaalta tuottaa yksilöiden elämään niin mahdollisuuksia ja vapauksia kuin velvollisuuksia. (Marin 2001, 229–232.)

Aikuisuuteen liittyvät niin yksilöpsykologiset kehitysmallit kuin kulttuurin aikuisiin luovat odotukset vaikuttavat sosiaalityön käytännön taustalla. Jos kronologiselta iältään aikuisen henkilön elämään liitetään odotus aktiivisesta osallistumisesta työ- tai opiskeluelämään voi esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyys saada negatiivisen leiman ja määrittäjäjärjestelmän näkökulmasta ei toivotuksi sosioekonomiseksi tilaksi. Pohjolan (2010) mukaan sosiaalityön käytännössä asiakkaiden ryhmittely ja luokittelu on tavallista ja selkeyttää työtä, mutta samalla on aiheellista kiinnittää huomiota käsitteisiin joilla yksittäisiä asiakkaita ja asiakasryhmiä kuvaillaan. Samoin on pohdittava, minkälaisia kulttuurillisia ajatusmalleja tiettyihin käsitteisiin liittyy. (Mt., 19, 42.) Aikuisuus iällisenä ulottuvuutena on yksi sosiaalinen kategoria ja luokka jonka puitteissa yksilöiden elämää ja elämäntulkua on mahdollista arvioida. Merkityksellistä on se, kuinka ihmiset itse määrittävät elämäänsä suhteessa kulttuurillisiin ja yhteiskunnallisiin odotusmalleihin. Jos järjestelmän näkemys aikuisen ikävaiheen tehtävistä ei jostakin syystä kohtaa yksilön näkemystä omasta elämäntulkusta, voi tämä luoda konfliktisia tilanteita paikoissa joissa yhteiskunnalliset instituutiot ja yksilöt kohtaavat.

Alustaessa edelleen miesten asiakkuutta sosiaalityössä, on iän lisäksi tarpeen avata sukupuoli ja maskuliinisuuden käsitteitä. Sukupuoli on toinen sosiaalinen kategoria, joka ohjaa yksilöiden elämää ja luo elämään odotusarvoja. Myös sukupuolella on käsitteellisesti biologinen, juridinen, sosiaalinen, psyykinen sekä aistillinen olemus. Sukupuolen biologiset ominaisuudet liittyvät geneeihin, anatomiaan ja hormoneihin. Tämä tarkoittaa, että yksilöt määrittyvät nais- tai miessukupuoliseksi riippuen siitä, toteutuvatko lääketieteen määrittämät fysiologiset ominaisuudet yksilön genetiikassa, anatomias- ja hormonitoiminnassa. Sosiaalinen sukupuoli pitää sisällään sukupuolen kokemuksellisen, kulttuurillisen, persoonallisen, sosiaalisen ja juridillisen ominaisuuden. Sosiaalinen sukupuoli on liitoksissa käyttäytymiseen, sukupuoli ikään kuin esitetään erilaisen toiminnan kautta. Toiminta on edelleen liitoksissa kulttuuriin, jossa määrittyy eri sukupuolille toivottu tai sallittu käyttäytyminen. Sosiaalinen sukupuoli pitää sisällään erityisesti yksilön henkilökohtaisen tavan ymmärtää ja toteuttaa sukupuolta. Sukupuolen juridillinen ulottuvuus viittaa niihin järjestelmän käytäntöihin, joissa yksilöt merkitään kuuluvaksi mies tai naissukupuoleen. (Vilka 2010, 17–22.)

Tarkastellessa syvemmin sukupuolen sosiaalista rakentumista jakavat Alsop & Fitzsimons & Lennon (2002) aihealueen teoreettiset näkökulmat kahteen linjaukseen. Ensimmäinen linjaus liittyy *materiaalisiin* teorioihin, joissa nostetaan esiin sosiaalisen

maailman rakenteelliset ominaisuudet joiden kautta miehiin ja naisiin liitettävät odotukset ja velvollisuudet asettuvat toisistaan poikkeaville linjoille. Nämä poikkeavat odotukset näyttäytyvät käytännön sosiaalisissa suhteissa niin perheen, työpaikan kuin seksuaalisuuden osa-alueilla. Toisen teoreettisen suuntauksen kirjoittajat nimeävät *diskursiiviksi* teorioiksi, joissa nostetaan esiin ne merkitykset jotka yhteiskunnassa liitetään mieheyteen ja naiseuteen. Tässä suuntauksessa korostetaan kielen ja kulttuurin tärkeyttä osana mieheksi ja naiseksi kasvamisen prosessia. Sukupuolen sosiaalista rakentumista lähestytään näissä teoriasuuntauksissa hieman eri suunnista. Materiaalisen teorian näkökulmasta yhteiskunnan erilaisissa instituutioissa on sisäänrakennettuina erilaisia vallan ja kontrollin systeemejä, jotka ovat läsnä sosiaalisissa suhteissa. Sukupuolten erilaisuus on liitoksissa sosiaalisiin suhteisiin, joiden käytännöissä tuotetaan ja ylläpidetään sukupuolen välistä epätasa-arvoa. Diskursiivinen teoriasuuntaus painottaa sukupuolen sosiaalisen rakentumisen subjektiivista osa-alueita, sukupuoli näyttäytyy vaihtelevana erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa ja roolin sijaan sukupuolella on prosessimainen olemus. Näissä prosesseissa subjektit *tulevat* sukupuoleksi muodostamalla suhteita niihin merkityksiin joita heille on saatavilla. Prosessi on avoin ja altis jatkuvalla muutokselle, pitäen sisällään myös ristiriitaisia ja vastakohtaisia neuvotteluja sukupuolesta. Kieli ja kulttuuri ovat tässä muutoksessa vahvasti läsnä. (Mt., 65–68, 79–81.)

Sukupuolta rakennetaan sosiaalisesti kahdelta suunnalta. Toisaalta raameja luovat yhteiskunnan erilaiset sosiaaliset paikat ja instituutiot kuten avioliitto ja perhe, työ, lainsäädäntö sekä globaalin markkinatalouden luomat rajat ja mahdollisuudet. Toisaalta yksilöt luovat omaa sukupuolista todellisuutta subjektiivisesti, ottaen osasia vallitsevista diskursseista. Jotta voidaan ymmärtää sukupuolen sosiaalista rakentumista, ovat nämä kummatkin osa-alueet otettava huomioon. Niitä on myös kyettävä tarkastelemaan kontekstisidonnaisesti, eli pohtien mitä yksilöiden sukupuolinen todellisuus on tietystä kulttuurillisessa paikassa ja historiallisessa ajassa merkinnyt. (Alsop ym. 2002, 93.)

Sukupuoli on sosiaalisissa suhteissa näkyväksi tuleva ja niissä rakentuva kokonaisuus. Mutta mihin maskuliinisuus asettuu käsitteellisesti sukupuolen sosiaalisen rakentumisen näkökulmasta? Connellin (2005) mukaan puhuttaessa maskuliinisuudesta tehdään sukupuolta kulttuurillisesti erityisellä tavalla. Sen sijaan, että käsitettä lähestyttäisiin objektiivisesti, on tarpeen tarkastella niitä *prosesseja* ja *suhteita* joiden kautta niin miehet kuin naisetkin luovat sukupuolittunutta elämää. Maskuliinisuus on lyhyesti määriteltynä yhtä aikaa niin *paikka* sukupuolten suhteissa kuin niitä *käytäntöjä* joiden kautta naiset ja

miehet kiinnittyvät sukupuolisiin tiloihin. Käytännöllä on vaikutusta oman vartalokemukseen, persoonallisuuteen ja kulttuuriin. (Mt., 68–71.)

Connellin (2005) määritelmä maskuliinisuudesta on hyödyllinen pohdittaessa miesten välisiä suhteita sosiaalisessa maailmassa. Hänen mukaan yhden maskuliinisuuden mallin sijaan sosiaalisessa maailmassa on läsnä useita erilaisia maskuliinisuuksia, jotka asettuvat vaihteleviin suhteisiin toisiinsa nähden. Luokalla, rodulla ja seksuaalisella suuntautumisella on merkitystä näiden suhteiden rakentumisessa. *Hegemonisen maskuliinisuuden* käsitteellä viitataan kulttuurin dynamiikkaan jossa tietty (mies)ryhmä omaa johtavan aseman sosiaalisessa elämässä. Hegemoninen maskuliinisuus on sukupuolen käytäntö jossa hyväksytään ja ylläpidetään patriarkaattia, miesten valtaa pitävät asemat suhteessa naisten alisteiseen asemaan. Hegemoninen asema voi syntyä vain tilanteessa jossa kulttuurillinen ideaali ja institutionaalinen valta kohtaavat. Tällaisia hegemonisia paikkoja ovat esimerkiksi johtavat asemat teollisuuden, armeijan ja valtionhallinnon tasolla. Hegemoninen paikka ei kuitenkaan ole pysyvässä tilassa tai aina samanlainen riippumatta paikasta, vaan on altis muutokselle, jolloin myös muut sosiaaliset ryhmät voivat haastaa hegemonisen aseman. Hegemonia on liitoksissa kulttuurilliseen vallankäyttöön kokonaisvaltaisesti, sillä valta jakautuu vaihtelevasti eri miesryhmien välillä. Vallan hierarkian alatasolla ovat homoseksuaaliset miehet mutta myös heteroseksuaalit miehet voidaan ajaa pois hegemonisesta paikasta nimittelevän (usein feminiinisiä kielikuvia sisältävän) kielen kautta. (Mt., 76–79.)

Vaikka ainoastaan osa miesryhmästä on yhteiskunnallisesti hegemonisessa asemassa, hyötyy hegemonian olemassaolosta myös se heteroseksuaalinen miesryhmä joka asettuu yhteistyöhön naisten kanssa ydinperhekuvion kautta. Vaikka ryhmässä hiljaisesti hyväksyttäisiin patriarkaatti ja miesten valta-asetat yhteiskunnassa, suhtautuvat ryhmän miehet kunnioittavasti puolisoihinsa ja käyttäytyvät heitä kohtaan hyvin. Eri miesryhmien välillä on siis havaittavissa hegemoninen alue, alisteinen asema (homoseksuaalit) sekä ryhmä joka asettuu ikään kuin näiden äärialueiden välimaastoon. On huomioitava, että maskuliinisuudet asettuvat myös keskenään hierarkiseen asemaan alisteisessa asemassa olevien ryhmien sisällä. Erilaiset miesryhmät eivät ole luonteeltaan pysyviä vaan muokkautuvat tilanteisesti vaihtelevissa suhteissa. (Connell 2005, 79–81.)

Connellin (2005) määrittelemä maskuliinisuuksien teoria antaa kehikon maskuliinisuuden sosiaalisen rakentumisen ymmärtämiseen. Miesten ryhmässä on kollektiivisesti

tarkasteltuna hegemonisia paikkoja jotka ovat tosin harvojen saavutettavissa. Seksuaalisen identiteetin näkökulmasta heteroseksuaalisuus asettuu toivottavaksi vaihtoehdoksi perhemuodon ollessa naisen ja miehen muodostama ydinperhekokonaisuus. Maskuliinisuuksien asteikon ei toivottavan ääripään muodostavat homoseksuaalit mutta yhdellä ja luokalla on vaikutusta siihen, mihin paikka maskuliinisuuksien janalla asettuu. Kokonaisuudessa on huomioitava yhteiskunnallinen konteksti ja historia, sillä maskuliinisuudet ovat alttiita muutokselle. Tämä muutos konkretisoituu esimerkiksi asenteissa homoseksuaalisuuteen. Teoriassa homoseksuaalien ryhmä voi tulevaisuudessa haastaa hegemonista asemaa pitävän ryhmän ja nousta maskuliinisuuksien janalla ylemmäs.

Pohdinta maskuliinisuuksien erilaisista malleista on sidottava kulttuurilliseen kontekstiinsa. Lehtosen (1999) sanojen mukaan modernit mieheyden mallit ovat juurrutettu miehiin erityisesti kansallisuuksien ja niissä näyttäytyvän miehisiä piirteitä idealisoivan puheen kautta. Erilaiset mieheyttä muovaavat instituutiot (armeija, urheilu, kulttuurituotanto) ovat läheisessä suhteessa kansallisen identiteetin tuottamisessa. Globalisoituminen (1900-luvun jälkeinen kansallisvaltioiden muutos) on lisännyt olemassa olevien maskuliinisuuksien mallien määrää jotka ovat medioitumisen, päivittäisen mediavälitteisyyden lisääntymisen kanssa entistä helpommin saatavilla. Mielenkiintoista tässä asetelmassa on se, että vaikka maskuliinisuuksien mallit ovat lisääntyneet merkittävästi, niiden rinnalla elävät myös perinteiset näkemykset miesten roolista, paikasta ja tilasta yhteiskunnassa. Lehtonen kutsuu näitä malleja jäänteenomaisiksi mieheyden malleiksi. (Mt., 74–86.)

Suomalaisen kulttuurin kontekstissa maskuliinisuuteen on klassisesti liittynyt itsen pärjäämisen eetos eli pyrkimyksestä pärjätä omillaan huolimatta vallitsevasta tilanteesta. Työllä on ollut tärkeä paikka miehen elämässä, työn avulla ja kautta on ylläpidetty perhearkea ja varmistettu miehen paikka perheen elättäjänä. Työ on myös antanut sisältöä elämään, kokemuksen tarpeellisuudesta ja paikasta yhteiskunnassa. (Kortteinen 1992; Jokiranta 2003, 148–156.) Ydinperhekokonaisuudessa isyyden käytännöt saavat vaihtelevia piirteitä, rinnakkain elävät niin perinteinen patriarkaalinen isyyden malli, jossa miehet omaavat paikan perheen päänä niin taloudellisessa kuin henkisessä mielessä. Toisaalta isyyden malleissa on läsnä heikkoa ja vahvaa sitoutuneisuutta isyyteen jotka osittain kiinnittyvät työelämän vaatimuksiin ja sisäiseen valintaan siitä, kuinka paljon antaa lapsilleen arjestaan aikaa. (Huttunen 2001, 80–93.) Kulttuurilliset muutokset heijastuvat niin työelämään kuin perhe-elämän suhteisiin. Esimerkiksi mahdollinen työpai-

kan menetys voi Kokkosen (2004) mukaan olla kolaus miehelle itsetunnolle jos itsetunto on rakentunut itsen pärjäämisen eetoskelle. Työttömän arjessa voi menetetyt työn sijaan korostua miehelle perinteisten kotitöiden tekeminen tai isän rooli, jossa onnistuminen viestittää pyrkimyksestä toteuttaa kunniallisen kansalaisen tehtävää. (Mt., 273, 277.) Yksilöt peilaavat omaa suhdettaan vallitsevaan ympäristöön ja tarjolla oleviin kulttuurillisiin malleihin, jotka muuntautuvat ajassa. Suomalaisessa kulttuurissa perinteiset miehen mallit elävät rinnakkain uusien vaihtoehtoisten mallien kanssa joissa voidaan haastaa perinteiset näkemykset miesten ja naisten rooleista.

Millaisia merkityksiä sosiaalityön asiakkuus voisi miesten näkökulmasta saada kun pohdintaa sidotaan maskuliinisuuden sosiaalisen rakentumisen ja kronologisen iän luomaan kehikkoon? Erilaiset maskuliinisuuden mallit voivat vaikuttaa esimerkiksi miesten avun hakemisen tyyliin. On todettu, että miehillä voi olla jossakin suhteessa haastavaa hakea apua elämän kriisitilanteissa. (Philips 2001, 129; Bates & Thompson 2002, 97.) Hegemonisen maskuliinisuuden ideaaliin kuuluu käsitys vahvasta sukupuolesta sekä ajatus omillaan pärjäämisestä joka voi osaltaan johtaa tilanteeseen jossa apua ei haeta. On kuitenkin huomioitava erilaiset maskuliinisuudet ja vaihtelevat avun pyynnön tavat. Miesten haluttomuutta hakea apua ei voida yleistää koskettamaan kaikkia miehiä vaikka osalla miehistä tällaista toiminnan tapaa on havaittavissa. (Featherstone & Rivett & Scourfield 2007, 136–137.) Esimerkiksi väkivaltatyön käytännöstä on havaittu, että perhe- ja lähisuhteissaan väkivaltaa harjoittavat miehet eivät hae herkästi apua väkivaltaiseen käyttäytymiseensä (Hearn 2001, 70). Miesten ohjautuminen väkivaltatyön piiriin voi tapahtua joko miesten hakiessa apua tilanteeseen itsenäisesti, mutta väkivallan tullessa ilmi esimerkiksi kumppanin hakeutuessa turvakotiin voi miesten olla vaikeaa tunnustaa väkivaltainen käyttäytymisensä sekä motivoitua käyttäytymisen muuttamiseen. Väkivallan poisselittämisen tai sen kieltämisen tavat ovat liitoksissa psykologisiin selitys- ja defenssimekanismeihin mutta läsnä on myös kulttuurillisia ajatusmalleja, joissa esimerkiksi isän käyttäytymiseen perheessä kuuluu kurin ja järjestyksen pitäminen fyysisinkin keinoin. (Säävälä & Nyqvist 2006; Ruckenstein 2004, 119–121.)

Kokemuksellisesti miesten sosiaalityön asiakkuuteen voi sekoittua tunteita tietynasteisesta häpeästä mutta myös torjunnasta joka voi näyttäytyä ambivalenttisenä suhtautumisenä palvelujärjestelmää kohtaan. Erilaiset palvelujärjestelmän tuen muodot voidaan kokea tarpeellisina kyseenalaisten kuitenkin samalla työntekijöiden kyvyt auttaa tai ymmärtää asiakkaita. (Räsänen 1993, 97–105.) Perinteisen patriarkaattisen vallan näkö-

kulmasta sosiaalityön asiakkuudessa osittain menetetään valtaa työntekijöiden puuttessa asiakkaiden elämäntilanteisiin joka voi kokemuksena tuntua nöyryyttävältä. Työntekijöiden esittämät muutosehdotukset saattavat kohdata voimakasta vastarintaa jos asiakkaat havaitsevat tilanteeseen liittyvän kontrollia (Heinonen 2011, 50). Vastarinta on osittain liitoksissa myös ikään, aikuisen ihmisen elämässä erilaiset yhteiskunnan kontrollimekanismit voi aikuisen henkilön näkökulmasta tuntua rajoittavalta ja yksilön oikeuksia loukkaavalta.

Sosiaalinen maailma ja ympäröivä kulttuuri tuottavat tiloja joissa yksilöt luovat identiteettiään ja ymmärrystä omasta paikastaan sosiaalisessa järjestyksessä. Sukupuolen ja iän kautta luodaan odotuksia ja oletuksia yksilön käyttäytymiseen ja elämänvalintoihin liittyen, nämä odotukset tulevat nähtäviksi niissä instituutioissa joihin yksilöt ovat arjessaan kontaktissa. Pohdittaessa miesten sosiaalityön asiakkuutta aikuisuuden näkökulmasta on tarpeellista huomioida sekä aikuisuuteen että sukupuoleen liitettyjä sosiaalisia odotuksia. Näillä odotuksilla on merkitystä siihen, miten ihmiset jäsentävät kokemustaan asiakkuudessa.

2.3 Sukupuolisensitiivinen kohtaaminen sosiaalityössä

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä kohtaamisessa tulevan yhteistyön pelisääntöjä sovitellaan yhteen. Yhteistyö ei välttämättä aina sovi kitkattomasti yhteen, vaan suhteeseen liittyy jännitteitä ja intressiristiriitoja jolloin sosiaalityöntekijän työnkuvassa vaihtelevat erilaiset roolit aina tukijasta asiakkaan kontrolloijana toimimiseen (Jokinen 2008). Itse kohtaaminen toteutuu työntekijän ja asiakkaan välisessä *suhteessa*, jossa jälleen noudattaa inhimillisen kanssakäymisen säännönmukaisuuksia. Kohtaamisen osapuolet tuovat tilanteeseen mukaan henkilökohtaiset ajatukset, odotukset ja arvot sekä näkemyksensä yhteiskunnasta ja omasta paikastaan tuon yhteiskunnan jäsenenä. Kohtaamisen liittyvät syyt ovat myös merkitykselliset tulevan vuorovaikutuksen näkökulmasta, sillä sosiaalityön asiakassuhde voi perustua asiakkaan kannalta vapaaehtoisuuteen tai pakkoon riippuen suhteen taustasyistä. Kohtaamistilannetta ei voida irrottaa tietystä yhteiskunnallisesta ja organisatorisesta kehyksestä, jonka puitteissa asiakas ja työntekijä suhdetta luovat (Pohjola 2010, 52).

Tutkimukseni keskiössä ovat miesten kokemukset sosiaalityön asiakkuudessa. Mutta miksi tämän tyyppinen tutkimus olisi tarpeellista? Sosiaalityön käytännössä sukupuolineutraali lähestymistapa on tarkoittanut, että sukupuoli on ohitettu eikä siihen ole kiinnitetty työskentelyn näkökulmasta erityistä huomiota (Petrelius 2005, 11). Niin työntekijän kuin asiakkaan suhde omaa sukupuoleen voi olla ”näkymätön”, sukupuolta ei koeta elämään erityisesti vaikuttavaksi tekijäksi, sitä ei kyseenalaisteta tai problematisoida. Kuitenkin useilla sosiaalisilla ongelmilla on sukupuolista ulottuvuutta niin nais- kuin miesnäkökulmasta tarkasteltuna. Toisaalta sukupuolinen erityisyys liittyy myös sosiaalialan työhenkilöstöön, sillä kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstöstä naisia on yli 90 prosenttia. Kokonaisuudessa sosiaali- ja terveyspalvelujen alalla naisten osuus henkilöstöstä oli yli 80 prosenttia. (Kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2010; Sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilöstö 2009.)

Sosiaalityön eettisten kysymysten näkökulmasta sukupuolineutraalit käytännöt ovat kyseenalaisia, sillä jättäytyessään sukupuolineutraaliseksi sosiaalityö identifioituu harhaannuttavasti toiminnaksi, joka on irrallinen sukupuoli- ja hierarkiasta. Näin esimerkiksi sukupuolen teoriaa ei osata tai voida hyödyntää ja asiakastyöstä jää puuttumaan tarvittava tieto sukupuolen rakentumisesta ja sukupuolten suhteista toisiinsa. Sukupuolineutraalina toimintana sosiaalityö saattaa myös ylläpitää epätasa-arvostavia käy-

täntöjä. (Petrelius 2005, 12.) Tämän vuoksi on hyödyllistä pohtia sitä, millainen merkitys sukupuolella sosiaalityössä on niin työntekijän kuin asiakkaan näkökulmasta katsottuna ja miten asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa sukupuoliset käytännöt tulevat näkyväksi.

Tarkasteltaessa sukupuolisensitiivistä kohtaamista koen, että työssä on aluksi tarpeellista pohtia *sosiaalityön arvoja ja työn periaatteellisia* lähtökohtia, sillä lain valtuuttamana viranomaisena työntekijällä on valtaa kontrolloida ja ohjata päätöksillään asiakkaiden elämää. Toisaalta asiakkaiden kohtaaminen on myös *vuorovaikutuksellinen tilanne*, jossa eri osapuolten sanat, ilmeet ja eleet joko edesauttavat tai estävät hyvän kohtaamisen toteutumisen. Kohtaamisessa on siis kysymys toisaalta ymmärryksestä siitä, millaisia ajatuksia näkemyksiä oikeaan ja hyvään elämään liittyy, ammatin tuomasta valtuudesta tietystä institutionaalisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa sekä toiminnasta, jossa käsitykset hyvästä elämästä ja työn tehtävästä verbalisoituvat ja tulevat nähtäviksi. (Ks. Laitinen & Kemppainen 2010.) Sukupuolisensitiivisen kohtaamisen näkökulmasta pohdittavaksi tulevat erityisesti ajatukset siitä, millaisia asenteita ja odotuksia henkilöihin heidän *sukupuolensa* perusteella asetetaan ja miten yksilöt itse määrittelevät sukupuoli-suuttaan.

Sosiaalityön arvoja ja etiikkaa on mahdollista käsitellä useista näkökulmista käsin. Ensinäkin arvoja voidaan pohtia työn ammattietiikan näkökulmasta. Tällöin arvopohdinnat liittyisivät kysymykseen siitä, miten sosiaalityöntekijöiden olisi käyttäytyttävä asiakkaiden kanssa. Hieman laajempi näkökulma arvojen pohdintaan liittyen olisi esimerkiksi miettiä, mikä on sosiaalityön tehtävä yhteiskunnassa tai millainen on sosiaalityön luonne ammatillisena toimintana. Edelleen työhön liittyvää arvopohdintaa voidaan laajentaa kohdistamalla ajatukset esimerkiksi sosiaalityön tietoperustaan, eli siihen, millaista tietoa omaamme sosiaalityöstä ja miten varmana tuota tietoa pidämme. (Shardlow 2002, 31.)

Koska olen kiinnostunut erityisesti sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisestä kohtaamisesta kohdennan arvopohdinnat työn ammattietikkaan, eli ajatukseen siitä miten asiakkaiden kanssa tulisi käyttäytyä unohtamatta kuitenkaan arvojen sosiaalis-historiallista olemusta. Arvoilla eri konteksteissaan on yhteistä se, että ne ovat sosiaalisesti rakentuneita. Ne juontuvat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyistä arvoista kiinnittyen tiettyyn historialliseen aikaan. (Dominelli 2002, 16.) Clarkin (2000, 32–35) mukaan sosiaalityön arvot

ovat yhteydessä länsimaiseen ajatteluun hyvästä elämästä ja niiden pohjalla on sekoitus kristinuskon moraalijattelua ja valistuksen liberalismia. Yhteiskuntien poliittinen liikehdintä on muokannut yleistä arvopohjaa, joka on edelleen vaikuttanut myös käsityksiin sosiaalityön arvoista. Työn käytännössä on tarpeellista pohtia sitä, miten yhteiskunnan yleiset arvot ovat vaikuttaneet ja muokanneet omia henkilökohtaisia arvoja ja toisaalta mikä on henkilökohtaisten arvojen ja ammattieettisten ohjeistusten välinen suhde. Näkisin että työntekijän on omassa arvoperustassaan asetettava lähelle työn arvoja jotta eettisesti hyvä kohtaaminen toteutuisi.

Sosiaalityön ammattieettiset ohjeistukset vaihtelevat maittain. Suomessa sosiaalialan korkeakoulutettujen järjestö Talentia pohjaa ammattieettiset ohjeistukset näkemykseen sosiaalialan työstä työnä joka pyrkii lisäämään ihmisten hyvinvointia. Työ perustuu kansainvälisiin yleissopimuksiin joissa tuodaan esiin ihmisoikeuksien ja ihmisarvon sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet. Näkisin Talentian ammattieettiset ohjeistukset kahdessa toisiinsa kytkeytyvässä tasossa. Ensimmäisellä, laajemmalla tasolla ammattietikka liittyy *yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuteen*, jonka osa-alueella sosiaalialan ammattilaisten tehtävä on ensinäkin estää *negatiivista syrjintää*, joka perustuu esimerkiksi ikään, kulttuuriin, sukupuoleen, poliittiseen mielipiteeseen, yhteiskunnalliseen asemaan, ihonväriin tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Edelleen on tunnustettava *yhteiskunnallinen erilaisuus* eli työssä on otettava huomioon yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen erot. Tämä liittyy erityisesti yhteiskunnassa esiintyviin kulttuurillisiin eroihin. Työssä on tarpeen myös pyrkiä jakamaan *voimavaroja tasapuolisesti*. Tällöin erityistä huomiota on kiinnitettävä heikommassa asemassa olevien asiakkaiden oikeusturvan toteutumiseen sekä toimia tarpeen mukaan hänen puolestapuhujana. Työntekijän on myös pyrittävä *epäoikeudenmukaisen politiikan ja toimintatapojen vastustamiseen*, jolloin hänen velvollisuutensa on tuoda esille heikossa asemassa olevien ryhmien tai henkilöiden ääntä vaihtelevissa konteksteissa niin muille virkamiehille kuin laajemmalla tasolla poliittisille päätöksentekijöille tai suuremmalle yleisölle. Työssä on sitouduttava vastustamaan väkivaltaa tai väkivallan käyttöä konfliktien ratkaisussa. (Arki, arvot, elämä.. 2005, 7, 9.)

Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden osa-alueella ilmenee sosiaalityön poliittinen ja yhteiskunnallinen missio. Pyrkimyksenä on toteuttaa työtä jossa vastustetaan epätasavaroistavia käytäntöjä huomioiden ihmisten ja ryhmien eroavaisuudet asettuen kuitenkin heikommassa asemassa olevien puolelle. Syventyessä edelleen sosiaalityöntekijän ja

asiakkaan väliseen suhteeseen määrittää Talentia neljä asiakastyötä kehystävää periaatetta. Näitä ovat asiakkaan *itsemääräämis- ja osallistumisoikeus, oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti* sekä hänen *oikeutensa yksityisyyteen*. (Arki, arvot, elämä.. 2005, 7-8.) Nämä ammattietiikan osa-alueet lähtien liikkeelle yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta syventyen asiakastyön neljään periaatteeseen limittyvät toisiinsa nähden.

Mutta mitä sosiaalityön arvolähtökohdat sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden että yksilön oikeuksien tasolla merkitsevät sukupuolisensitiivisen kohtaamisen näkökulmasta? Aluksi on määriteltävä, mitä sukupuolisensitiivisyydellä ymmärretään. Punnonen (2007, 521) mukaan sukupuolisensitiivisyys viittaa sellaiseen työorientaatioon, joissa tunnistetaan ja tunnustetaan sukupuolen merkitys ihmisen elämässä ja hänen elämänvalinnoissa. Pyrkimyksenä ei ole ylläpitää perinteistä jaottelua vaan tarkoituksena on nähdä ne *odotukset* mitä yhteiskunta naisiin ja miehiin liittyy jonka jälkeen on mahdollista myös *muuttaa ja laajentaa* perinteisiä ajattelutapoja. Toisaalta sukupuolisensitiivisyydellä on viitattu työntekijän ja asiakkaan samaan sukupuoleen. Tarve mies- ja nais erityisiin palveluihin korostuu erityisesti sellaisissa asiakastyön paikoissa, joissa sukupuolten välisiin suhteisiin liittyvät valtakysymykset ovat vahvasti läsnä kuten esimerkiksi väkivaltatyössä. Perusteet mies- ja nais erityisiin käytäntöihin pohjautuu ajatukseen siitä, että miesten ja naisten kokemus, näkemys ja ymmärrys väkivallasta sekä sen syistä ja seurauksista vaihtelevat. (Laine 2005, 139–176; Nyqvist 2004, 101–121, 123–126.)

Näkisin että sukupuolisensitiivinen ote merkitsee ennen kaikkea sukupuoleen liitettävän teorian hallintaa ja tämän teorian soveltamista käytännön työhön. Työntekijän ja asiakkaan sama sukupuoli on tarpeellista joissakin käytännön paikoissa, mutta tätä ei pidä mielestäni tarpeettomasti korostaa. Vaarana on, että nostettaessa sukupuoli esiin asetetaan toistamaan niihin liitettäviä stereotyyppioita jolloin työn alkuperäinen tehtävä, perinteisten sukupuoli asetelmien kyseenalaistaminen ja muuttaminen unohtuu (Punnonen 2007, 523). Sukupuolieron korostaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa henkilöä tarkastellaan vain sukupuolensa kautta. On tarpeellista tiedostaa, että sukupuoli ei ole pelkästään naisena ja miehenä olemista tai heteroseksuaalisuutta vaan laajenee kokemuksellisesti kirjavaksi. Ammattietiikan näkökulmasta on teoreettisen ymmärryksen lisäksi hyödyllistä pohtia niin omaa suhdetta sukupuoleensa ja yleisesti sukupuoliin sekä seksuaaliseen suuntautumiseen, sillä asenteilla ja uskomuksilla on merkitystä asiakkaan hyvän kohtaamisen kannalta.

Sosiaalityön käytännössä hallitaan ja hyödynnetään erilaista tietoa kuten empiiristä tietoa eli tutkimuksen kautta saavutettua tietoa ilmiöistä, asioista ja kokemuksista, menetelytapatietoa joka pitää sisällään tiedon sosiaalityön lainsäädännöstä ja organisaation toiminnasta, henkilökohtaista tietoa joka merkitsee työntekijän yksilöllistä tapaa muodostaa tietoa ympäristöönsä liittyen ja hänen kykynsä käyttää tätä tietoa spontaanisti työn arjessa (pitäen sisällään intuition, kulttuurillisen tiedon ja arkiymmärryksen). Työssä hyödynnetään myös teoreettista tietoa jolla viitataan käsitteisiin, skeemoihin ja malleihin, joilla pyritään selittämään, kuvailemaan tai ennustamaan ilmiöitä ja niiden toimintaa. (Drury-Hudson 1999, 149–150.) Erilaiset tiedon muodot toimivat limittäin eikä niitä voida tarkasti erottaa toisistaan.

Pohdittaessa sukupuolisensitiivistä kohtaamista on feministinen liike tarjonnut välineitä sukupuolisen tiedon ymmärryksessä ja kehittämisessä. Feministisessä suuntauksessa on ollut kysymys ennen kaikkea naisten aseman parantamisesta ja rakenteellisten epäkohtien kyseenalaistamisesta. Tarkasteltaessa historiallisesti sosiaalityön feminististä tehtävää, pyrkimyksenä oli muuttaa sosiaalityön käytäntöjä naisystävällisemmäksi antaen painoa naisten omalle äänelle ja kokemukselle. Tavoitteena oli valtaistaa naisia ja tasa-uo listaa työntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta. Myöhempi postmoderni feministinen suuntaus nosti esiin ymmärryksen vallasta, eroista naisten välillä sekä käsityksen moninaisesta subjektista. (Keskinen 2004, 19–23.) Nämä postmodernin feminismiin esiin nostamat osa-alueet on mahdollista ulottaa koskettamaan sukupuolisensitiivistä sosiaalityötä laajasti. Naisnäkökulman lisäksi katsetta voidaan kohdistaa myös miesnäkökulmaan sekä esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen piiriin.

Lähtökohtaisesti feministisen sosiaalityön käytännössä on pyritty purkamaan asiakas-suhteessa esiintyvää valtasuhdetta ja tätä kautta tasa-arvoistamaan työskentelyosapuolten asemaa. Mutta sen sijaan, että tämän valtasuhteen purkaminen olisi mahdollista, tunnustetaan postmodernissa feministisessä suuntauksessa vallan olevan läsnä kaikkialla, joissakin konteksteissa selvemmin kuin toisissa ja valtasuhteet työntekijän ja asiakkaan välillä ovat olemassa huolimatta pyrkimyksestä tasaveroiseen suhteeseen. Kysymyksessä on Foucaultilainen valtakäsitys, jossa valta nähdään osana arjen suhteita. Sen sijaan että valta muotoutuisi suorien kieltojen ja säännösten kautta, on sillä *suostutteleva* luonne. Hallinnallisuus merkitsee tiedon ja asiantuntijuuden kautta rakennettua ymmärrystä siitä, mitä voidaan pitää normaalina ja toivottavana elämänä ja käyttäytymisenä. Valta muotoutuu tilanteittain jolloin huomiota olisi kiinnitettävä kielen merkitykseen ja

ymmärrykseen siitä, kenen tarinat tulevat kuulluksi ja kenen hallitseman tiedon kautta tilanteita arvioidaan. (Keskinen 2004, 23–25.)

Sukupuolisensitiivisen kohtaamisen näkökulmasta vallan kysymykset nousevat esiin esimerkiksi väkivaltatyössä, jossa valta on läsnä niin työntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa kuin ilmiönä jolla on sukupuolistunut luonne. Väkivaltatyö on lähtökohtaisesti ollut sukupuolineutraalia jolla on pohjansa toisaalta kulttuurillisissa puhetavoissa ja perhekeskeisissä työkäytännöissä. Kulttuurillisissa puhetavoissa on läsnä miehisen näkökulman puolustaminen ja väkivallan poisselittäminen. Väkivaltaan liittyvät vastakainasettelut, klassisena esimerkkinä naisten verbaalinen väkivalta johon miehet fyysisesti vastaavat on sitkeästi väkivaltaa selittävä jossa erilaiset väkivallan muodot asetetaan ikään kuin samalle viivalle vaikka vakavuudessaan nämä eivät ole rinnastettavia. Väkivallan perhekeskeisessä työskentelyotteessa pyrkimyksenä on ollut pitää perhe yhdessä, tällöin myös väkivaltaa on hoidettu koko perheen ongelmana jonka ratkaisuun kaikki perheenjäsenet osallistuvat. (Nyqvist 2004, 101, 104–106; Ks. Julkunen 2010, 180–183.) Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan puuttumisessa työhön tuo omat haasteensa toisaalta palvelukentän hajanaisuus sekä uhrien ja tekijöiden hoitoon tarvittavat selkeät sovitut toimintamallit. Myös hidas herääminen uhrinäkökulmaan, väkivallan kokemuksen haavoittavaan ja lamauttavaan vaikutukseen on merkinnyt että odotuksia väkivallan päättymisestä on pitkään siirretty uhrin harteille. (Ronkainen 2008, 391–392.)

Pohdittaessa työntekijän mahdollisuuksia kohdata asiakkaiden elämässä esiintyvää väkivaltaa, vaatii tämä aluksi ilmiöön liittyvien kulttuurillisten puhetapojen tiedostamista ja näiden kyseenalaistamista. Jos parisuhteessa esiintyvään väkivaltaan suhtaudutaan kulttuurin tasolla ilmiönä, jolla on vastavuoroinen luonne, kääntää tämä vastuun pois väkivallan tekijältä. Väkivaltaa ei tällöin tunnusteta vallan käytön välineeksi, fyysiseksi keinoksi hallita kumppanin elämää ja toimintaa. Väkivallan hoidossa perhekeskeinen lähestymistapa viittaa ydinperheideologian ylivertaisuuteen jossa suotava perhekokoisuus koostuu isästä, äidistä ja lapsista. Pyrkimys tämän kokonaisuuden ehjänä pitämiseen voi piilottaa suhteissa olevan pahan. Toisaalta väkivaltaan ilmiönä liittyy häpeää ja piilottelua jolloin kulissien ylläpitäminen saattaa harhauttaa ajattelemaan että kaikki on perheessä hyvin vaikka väkivaltaa ilmenisikin. Tällöin myös ammattilaisten voi olla vaikeaa tunnistaa perheessä tai läheissuhteissa esiintyvää väkivaltaa. Ammattieettisesti on tärkeää tunnustaa, että ympäristöt joihin kulttuurillisesti liitetään positiivisia määreitä, eivät välttämättä ole sitä yksilön hyvinvoinnin ja selviytymisen näkökulmasta.

Työntekijän valta asiakassuhteessa on luonteeltaan suostuttelevaa valtaa ja asiakkaiden kohtaamisessa kysymys on identiteettien neuvotteluista vuorovaikutuksen keinoin. Asiakas ei ole tällöin tahdoton objekti, jolle työntekijä sanelee tehtävät toimenpiteet vaan hän osallistuu vuorovaikutukseen ja identiteettien muokkaukseen aktiivisesti. Työntekijä omaa määrittelyvaltaa asiakkaaseen nähden, joka ammentuu instituutiosta ja kulttuurista käsin. Valta ilmenee suostuttelevassa puheessa, jolloin muutokseen kannustetaan ehdotusten, huomautusten ja myös hiljaisuuden keinoin. (Juhila 2006, 235–236, 238.)

Puheen tavoilla on merkitystä asiakkaan kohtaamisen näkökulmasta ja huolimatta pyrkimyksistä parantaa asiakkaiden elämää saattavat ongelmat piiloutua kuten Keskinen (2008) tutkimus osoittaa. Hänen tarkastellessaan perheneuvolan työntekijöiden tapoja käsitellä asiakkaiden elämässä ilmenevää väkivaltaa, ilmeni työntekijöiden puheissa väkivaltaa piilottavaa puhekäytäntöä. Vaikka väkivaltaan itsessään suhtauduttiin asiana johon pitää puuttua, käytännössä sen käsittely saattoi jäädä sivulauseiksi huomion kohdistuessa perheen muun toiminnan tarkasteluun. Myös odotukset väkivallan loppumisesta kohdistettiin naisiin kehottamalla heitä muuttamaan käyttäytymistään jotta rauhallinen arki säilyisi. Väkivaltaa harjoittaneiden kumppaneiden kohtaaminen ei aina toteutunut, miehiä ei joko kutsuttu perheneuvolan tapaamisiin tai he eivät saapuneet paikalla. Saapuessaan paikalle miehet keskustelivat lasten asioista mutta eivät kokeneet mielekkääksi puhua väkivaltaisuudestaan. (Keskinen 2008, 311–326.)

Tutkimuksessa ilmenee ristiriita työn tarkoituksen ja toiminnan välillä. Halu puuttua asiakkaiden elämässä ilmenevään väkivaltaan katoaa puheessa ja työ menettää sisältönsä. Asiakkaan hyvästä kohtaamisesta ei voida myöskään puhua silloin, jos vastuu kumppanin väkivaltaisesta käytöksestä siirretään uhrille. Tällöin kysymys on kulttuurissa naisiin liitettävien odotusten vahvistamisesta, jossa vastuu perhe-elämän sujuvuudesta on naisten harteilla. Asiakkaiden kohtaamisissa näennäisen neutraali puhe voi sisältää vahvasti sukupuolittuneita käsityksiä ja vahvistaa toiminnan tapoja, jotka ovat tasa-arvon ja yksilön oikeuksien näkökulmasta väärin. Asiakkaat yleensä ottavat ammattilaisten mielipiteet ja näkemykset vakavasti huomioon, jolloin puheen tavoilla ja sanoilla on merkittäviä vaikutuksia. Tällöin pohdinnat määrittelyvallan ulottuvuuksista eivät ole missään suhteessa vähäpätöisiä.

Joissakin asiakastilanteissa asiakkailla voi olla vaikeuksia hyväksyä työntekijän omaavaa viranomaisvaltaa. Tämä saattaa näkyä esimerkiksi miesasiakas-naistyöntekijä asetelmassa. Sosiaalialan naisvaltaisuus ja naisten omaava vallan käytön mahdollisuus voi olla perinteisen sukupuolijaon ja näkemyksen omaavalle miehelle liikaa. Tällöin asenne virallista auttamisjärjestelmää kohtaan voi olla väheksyvä. Palvelujärjestelmän piirissä toimivat työntekijät saattavat edustaa asiakkaalle ”kirjaoppineita” joilla on vähän ymmärrystä tai kosketuspintaa asiakkaiden elämään. (Räsänen 1993, 100; Heinonen 2011, 51.) On tietysti totta, että kärjistettynä esimerkkinä nuoren naissosiaalityöntekijän voi olla haastavaa ymmärtää alkoholiongelmasta kärsivän keski-ikäisen miehen sielunmaailmaa, mutta tämä ei estä hyvää kohtaamista. Jos luottamus työntekijän ja asiakkaan välille syntyy, on työsuhteessa mahdollista purkaa ennakkoluuloja puolin ja toisin. Tämä tarkoittaa kummaltakin osapuolelta kykyä antaa mahdollisuus onnistuvan yhteistyön luomiseen.

Eettinen pohdinta vallasta liittyy pohdintaan siitä, minkälaisia käsityksiä hyvästä, normaalista ja toivottavana pidettävästä elämästä kulttuurissa ylläpidetään ja miten nämä ajatukset ja käsitykset suodattuvat asiakassuhteeseen. Kielen avulla on mahdollista tuottaa vaihtelevaa tulkintaa tilanteesta ja tätä kautta avata reittejä muutokseen. Muutosta ei kuitenkaan saada alkuun, jos kohtaamisessa puuttuu uskallus nostaa vaikeita asioita käsittelyn alle. Kulttuurillinen ymmärrys sukupuolesta ja perinteiset ajatukset naisten ja miesten rooleista elävät työn käytännöissä niin voimakkaasti, että niiden havaitseminen ja kyseenalaistaminen voi sijoittua melkein tiedostavan käsityskyvyn ulkopuolella ja toivo tilanteen muutoksesta katoaa käsistä. Asiakassuhteessa läsnä oleva valta on tunnistettava ja hyvän kohtaamisen näkökulmasta valta on tarpeellista jakaa asiakkaan kanssa. Tällöin valta muotoutuu asiakasta tukevaksi positiiviseksi voimaksi. (Pohjola 2009, 83.)

Palatessa takaisin feministisen sosiaalityön postmodernin suuntauksen esiin nostamiin kysymyksiin sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välisessä suhteessa tulevat käsiteltäväksi naisten väliset erot. Varhaisessa feministisessä ajattelussa korostettiin naisten yhteneväisyyttä ryhmänä jonka sisällä nähtiin vallitsevan jonkinlainen kollektiivinen ymmärrys siitä, mitä naiseus merkitsee erityisesti sorron ja alistamisen näkökulmasta. Tämä kyseenalaistettiin myöhemmin ja keskusteluun liittyi mukaan näkemykset naisten välisistä eroavaisuuksista, jolloin nostettiin esiin esimerkiksi luokan ja rodun merkitykset naiskokemuksessa. (Keskinen 2004, 27–31.)

Ammattieettisessä ohjeistuksessa tunnistetaan ja kunnioitetaan yksilöiden ja ryhmien erilaisuus. Asiakkaalla on oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti, jolloin hänen elämäntilannettaan tarkastellaan yksilöllisesti hänen omasta näkökulmastaan sekä ryhmätasolla, osana perhettä ja ympäröivä yhteiskuntaa. (Arki, arvot elämä.. 2005, 8-9.) Yleisten eettisten ohjeistusten lisäksi työhön tarvitaan eroja kunnioittavaa postmodernia etiikkaa, jolloin tunnistetaan yksilöiden vaihtelevat käsitykset hyvän elämän lähtökohdista. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamisessa kysymys olisi tällöin transkulttuurallisesta kohtaamisesta, jossa työntekijän ja asiakkaan mahdollisesti poikkeavista arvokäsityksistä käydään vuoropuhelua ja rakentavaa neuvottelua. (Juhila 2006, 109–115.)

Asiakkaiden erojen kunnioittaminen liittyy heidän kohtaamiseen omana persoonanaan. Työtavat on tällöin muokattava kunkin asiakkaan elämäntilanteen mukaan, lähtien liikkeelle periaatteesta, että asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija. (Kanoja 2007, 112–114.) Erilaisuuden tunnustaminen sukupuolen näkökulmasta viittaa siihen, että ihmiset kohdataan aina *yksilöllisesti* eli heille annetaan itselle mahdollisuus määritellä niin seksuaalinen suuntautumisensa kuin sukupuoleen liittyvä kehollinen kokemus. Jälleen valtakulttuurin sukupuolinäkemyks luo kehyksen kohtaamiselle. Esimerkiksi tietyissä sosiaali- ja terveydenhuollon työpisteissä asiakkaan alkutilanteen kartoituksessa keskustelu voi ulottua koskettamaan asiakkaan seksuaalista suuntautumista. Tällaisessa tilanteessa työntekijällä on oltava kyky ajatella heteronormatiivisuuden tuolle puolen. Ihmisessä nähtävät keholliset tunnusmerkit (biologisesti määritelty näkemys siitä, mitä miehet ja naiset kehollisesti näyttävät) voi poiketa merkittävästi yksilön omasta tunteuksesta kehollisuudestaan. (Vilka 2001, 86.)

Myös perhesuhteisiin liitetty heteroseksuaalinen oletus estää perheiden monimuotoisuuden havaitsemisen, jolloin esimerkiksi sateenkaariperheet eivät tule nähdäksi. Joissakin tapauksissa vanhempien homoseksuaalinen identiteetti saatetaan jopa torjua (Kuosmanen 2007, 177). Tämän tyyppisessä tilanteessa ei voida puhua sensitiivisestä kohtaamisesta, vaan asiakkaiden ohittamisesta ja työntekijän kyvyttömyydestä kohdata ydinperheestä poikkeavia perhekokonaisuuksia. Asiakasperheen näkökulmasta kokemus voi olla loukkaava ja saattaa vihjata työntekijän piiloisesta negatiivisesta asenteesta sateenkaariperheitä kohtaan. Toisaalta erilaisten perhetyyppien kohtaaminen saattaa olla työntekijälle uusi asia, jolloin hämmentyminen tilanteesta voi muuttaa vuorovaikutuksen vaikeaselkoiseksi ja vältteleväksi. Näitä ei-verbaallisia eleitä tarkastellaan vuorovaiku-

tuksessa jatkuvasti ja asiakas voi tulkita ne myös negatiivisiksi. Tämän vuoksi työntekijän rehellinen palaute hänelle uudelle voi auttaa palauttamaan tilanteen vastavuoroiselle tasolle.

Asiakkaiden kohtaamisessa erilaisuuden huomioinen tarkoittaa perinteisten sukupuoli-käsitysten kyseenalaistamista, sekä ajattelun laajentamista koskien seksuaalista suuntautumista. Erilaisuuden ja yksilöllisyyden kunnioittaminen merkitsee ennen kaikkea sitä, että asiakkaalle annetaan mahdollisuus itse valita, kuinka paljon tai kuinka vähän hän haluaa henkilökohtaisesta elämästään tuoda työntekijän tietoisuuteen. Tällöin kysymys on myös hänen yksityisyytensä kunnioittamisesta. Kaikki asiakkaat eivät halua käydä keskustelua sukupuolesta tai tämän merkityksestä. Myös tämä näkökulma on sallittava asiakkaalle.

Postmoderni feministinen suuntaus nosti myös esiin näkemyksen subjektin sisäisistä eroista. Tällä viitataan siihen, että subjekti ei ole yhtenäinen vaan on olemukseltaan muuntautuva ja liikkuva ja eroa tekeviä sosiaalisia kategorioita kuten esimerkiksi luokkaa, sukupuolta tai etnistä taustaa on mahdollista tarkastella niin ryhmän tasolla kuin subjektien välisinä eroina. (Keskinen 2004, 31–36.) Tällöin erilaisuus merkitsee vaihtelevuutta myös ryhmän sisällä. Esimerkiksi kaikki homoseksuaaliset henkilöt eivät ole keskenään samanlaisia kuten eivät myöskään heteroseksuaaliset henkilöt, silti heidän kokemuksissaan ryhmänä voi olla jotakin joka yhdistää heitä.

Kohtaamisen näkökulmasta kysymys on siitä, miten asiakas itse kokee paikkansa osana tuota ryhmää. Tiettyyn ryhmään kuuluminen ei lähtökohtaisesti merkitse että ryhmään liitettäviin ominaisuuksiin samastuttaisiin. Esimerkiksi Piispa (2008, 107) kirjoittaa siitä, kuinka kaikki parisuhdeväkivaltaa kokeneet eivät tunnista itseään tutkimuksen kautta piirretystä uhrikuvauksesta. Syy tähän liittyy osittain ilmiön monimuotoisuuteen. Väkivallan kokemukset ovat hyvin vaihtelevia sekä kestoaltaan että rajuudeltaan. Kulttuurilliset kuvat väkivallasta saattavat häivyttää persoonan kategorian taakse ja yksilölliset tarinat väkivallan kokemuksesta jäävät kuulematta ja tunnistamatta. Myös esimerkiksi kaikki homoseksuaaliset henkilöt eivät tunne kokevansa ryhmään yleisesti liitettävää näkemystä syrjinnästä tai ulkopuolisuudesta.

Ryhmän sisällä ilmenevien eroavaisuuksien huomioiminen merkitsee, että työntekijä näkee metsän puilta. Ominaisuudet, jotka liitetään ryhmään myös tutkimuksen kautta

saattaa estää ymmärtämästä yksilöllisiä avun hakemisen tapoja. Esimerkiksi miehiin on teoreettisen kirjallisuuden pohjalta liitetty näkemys heidän vaikeuksistaan hakea apua ongelmien edessä. Tällä voi olla yhteys yleiseen odotukseen miesten käytöksestä, heikkoutta ja avun tarpeen myöntämistä ei yhdistetä kulttuurissa hyväksytyyn maskuliinisuuden malliin. (Phillips 2001, 129.) Voi olla, että itse pärjäämisen eetos voi estää josakin tapauksissa avun hakemisen tai ainakin pitkittää tätä huomattavasti. Puhumattomuus ei kuitenkaan ole ominaisuus joka säännöllisesti yhdistäisi kaikkia miehiä. Myös puheen tyylessä voi olla jotakin sellaista, joka estää huomaamasta tilanteen vakavuutta. Asiakkaiden tavat artikuloida kokemuksiaan vaihtelee huomattavasti ja asiakkaat, jotka eivät hallitse sujuvaa tai vakuuttavaa kielenkäyttöä eivät välttämättä asiakastilanteissa ääntänsä kuuluviin. Työntekijän on pyrittävä huomioimaan työssään myös hiljaisimmat asiakkaat ja tarpeen mukaan rohkaista heitä kertomaan mieltä askarruttavista asioista.

Pohdittaessa asiakkaiden välisiä eroavaisuuksia ja ryhmään kuulumista voi työssä hyödyntää strategista essentialismia. Tällöin esimerkiksi puhe sukupuolesta ryhmänä voi tietyissä poliittisissa ja työkäytännöllisissä konteksteissa olla tarpeellista. (Keskinen 2004, 30–31.) Vaikka henkilöt eivät itse kokisikaan olevansa osa tiettyä ryhmää tai he tuntisivat vähän yhtäläisyyttä siihen, liitetään heidät kuitenkin aina osaksi myös ryhmäänsä. Sukupuolinen ”merkintä” tapahtuu jo varhain ja joskus yksilöt kokevat tarpeelliseksi murtautua näistä merkityistä sukupuolisista tiloista. Kaikki eivät toki edes kapi noi vallitsevaa sukupuolijärjestelmää vastaan. Voidaan ajatella, että heteroseksuaaleilla perinteisiä sukupuolirooleja kannattavilla yksilöillä järjestykseen sopeutuminen olisi kaikista helpointa, mutta myös näissä suhteissa yksilöt voivat kokea epätasa-arvon tunteuksia ja selittämätöntä ahdistusta, jonka juuret voivat piileä visuaalisesti näkymättömässä mutta kulttuurillisesti vahvasti toistetussa diskurssissa perinteisen sukupuolijärjestyksen voimasta ja paremmuudesta.

Sukupuoli yhtenä elämää jäsentävänä kategoriana ohjaa yksilöiden valintoja ja heidän tapojaan toimia sosiaalisissa suhteissaan. Tämä osa-alue olisi tärkeää huomioida sosiaalityön asiakastyön käytännössä yhä selkeämmin, sillä uskon tällä olevan työn etiikan toteutumisen kannalta paljon merkitystä. Käytännössä työntekijät tasapainottelevat eri työskentelyosapuolten välimaastossa jolloin työssä on läsnä jatkuva eettinen harkinta. Sukupuolisensitiivisen kohtaamisen näkökulmasta useissa asiakastilanteissa sukupuoliset oletukset tulevat käsitellyiksi ja määritellyiksi, jolloin työhön tarvitaan kriittistä pohdintaa omaan sukupuolisiin käsityksiin liittyen.

Niskala (2008, 82–83) kuvailee sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta punaiseksi langaksi, joka kulkee mukana eri työprosessin vaiheissa. Suhdetta luodaan löytämällä kytköksiä johonkin yhteiseen, kuten paikallisuuden kokemukseen. Sukupuolisen-sitiivistä kohtaamista mielessä pitäen tämä kytkös voi olla sama sukupuolisuus mutta kytkös syntyy myös sukupuolen yli, sekä työntekijä että asiakas jakavat aina jotakin yhteistä huolimatta sukupuolesta. Yleisinhimillisuus ja sitoutuminen ammattieettisesti yksilön oikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeuksien puolustamiseen muistuttaa kohtaamaan asiakkaat ennen kaikkea persoonina, joiden yksilölliset elämäntilanteet ovat joltaneet heitä erilaisiin elämänvalintoihin.

Hyvän kohtaamisen näkökulmasta asiakkaille on annettava tilaa määrittellä itse koke-
mustensa merkityksiä. Työntekijän on mahdollista auttaa näiden merkitysten jäsentä-
missä jos sanoja kokemuksille ei löydy. Tällöin teoriasta ja tieteessä omaksuttu tietope-
rusta toimii välineenä käytännön työssä. Kaikki asiakkaat eivät koe sukupuolta elämää
määrittäväksi tai sitä ohjaavaksi tekijäksi ja tätä näkökulmaa on myös kunnioitettava.
Toisaalta sukupuolijärjestys elää ja on olemassa, rakenteiden tunnistaminen ja niiden
varovainen kyseenalaistaminen voi avata erilaisia tulkinnan mahdollisuuksia myös asi-
akkaille ja tätä kautta toimia myös vapauttavana ja voimaannuttavana tekijänä hänen
elämässä.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tehtävä on selvittää *miesten kokemuksia sosiaalityön asiakaskohtaamiseen liittyen*. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on *kuuluksi tulemisen ja kohtaamisen kokemus*. Tutkimuksessa haluan tarkastella sitä, miten miehet ovat kokeneet tullessa kohdatuksi sosiaalityön asiakkuudessa. Kohtaamisen kokemuksia kartoittavalle tutkimukselle on kysyntää, sillä miehet sosiaalityön asiakkaina ovat olleet suhteellisen vähäisen tutkimuksen kohteena. 1980-luvulta alkunsa saanut sosiaalitieteellinen miestutkimus painottui erityiseen ”kurjuustutkimukseen” jossa miehet tutkimuskohteina määrittyivät sosiaalisten ongelmien kautta (Jokinen 1999, 23–26). Tarkastelun kohteena olivat tällöin esimerkiksi alkoholiongelmat ja asunnottomuus (Murto 1978; Taipale 1982; Reijonen 1987). Sosiaalityön näkökulmasta mieserityistä tutkimusnäkökulmaa edustaa Räsänen (1993) tutkimus miesten toimeentulotukiasiakkuudesta. Myöhemmin miestutkimuksen kenttä laajentui erityisesti isyystutkimuksen suuntaan, jossa painotukset ovat vaihdelleet isyyden roolin muutoksen tarkastelusta aina perinteisen isyyden mallin puolesta puhumiseen (Kolehmainen & Aalto 2004, 11–15). Myös isyyden tutkimuksessa on havaittavissa ongelmapainotteista tarkastelunäkökulmaa (esimerkiksi väkivaltaisista isistä Ruckenstein 2004; alkoholismista ja isyydestä Pirskanen 2011).

Poiketen esimerkiksi englanninkielisistä maista, suomalaisessa sosiaalityön käytännössä ja tutkimuksessa sukupuoli on ollut melko vähäisen mielenkiinnon kohteena ja tarkastelu on lähinnä painottunut naistutkimuksellisiin kysymyksiin. Tutkimuksellista tietoa kaivataan muun muassa siitä, miten sukupuoli tuotetaan ja määritellään työn käytännössä ja miten käsitykset sukupuolesta heijastuvat työntekijöiden tapoihin työskennellä asiakkaiden kanssa. Näillä kysymyksillä on toisaalta yhteytensä sosiaalityön naisvaltaisuuteen, joka tuottaa asiakassuhteeseen sukupuolisen ulottuvuuden. (Kuronen ym. 2004, 5-18.) Tutkimukseni painottuu asiakaskohtaamiseen miesten näkökulmasta. Näin ollen sosiaalityöntekijöiden ajatukset ja käsitykset sukupuolesta ja sen vaikutuksesta käytännön toimintaan rajautuvat tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimukseni käsitteellinen jäsenitys nojautuu sosiaalityön asiakkuuden ja asiakaskohtaamisen ulottuvuuksiin. Käsitykset sosiaalityön asiakkuuteen ja kohtaamiseen liittyen

kumpuavat sosiaalityön teoreettisesta kirjallisuudesta, mutta tutkimuksellinen peruslähdekohta on ajatuksessa, että yksilöllä on oltava mahdollisuus tulla kohdatuksi ja kuuluksi asiakkuudessaan. Tämä kohdatuksi tuleminen liittyy toisaalta asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, joiden voidaan nähdä olevan tärkeimpiä sosiaalityön käytäntöön liittyviä eettisiä tekijöitä (Raunio 2009, 102–107). Käsitökseni sukupuolesta pohjautuu feministisen tutkimuksen määrittelemiin jäsennyksiin sukupuolesta. Tutkimukseni voidaan nähdä liittyvän kriittisen miestutkimuksen alueelle, joka saa käyttövoimansa feministisestä sukupuolen teoriasta, jolloin itsereflektio, valtasuhteiden tarkastelu, miesten ja naisten välinen emansipaatio ja sukupuolten välinen tasa-arvo tulevat keskeisiksi pohdinnan kohteiksi.

Tutkimuskysymykset ovat muotoutuneet tutkimuksen teon aikana ja myötä. Tutkimuskysymykset eivät välttämättä ole selvillä heti tutkimuksen alussa, vaan voivat muokkautua tutkimuksen edetessä. Kiviniemen (2001, 69–70) mukaan tutkimuskysymysten sijaan voitaisiin puhua enemmän tutkimusta ohjaavista ajatuksista ja työhypoteeseista. Tutkimuskysymykseni ovat määrittyneet seuraaviksi:

Millaisia kohtaamisen kokemuksia miehillä on sosiaalityön käytännöstä?

Millaisia ulottuvuuksia sukupuoli saa miesten kirjoituksissa?

Ensimmäinen tutkimuskysymys on pro graduni tutkimuksellista ydintä. Yksinkertaisena tarkoituksena on selvittää, mitä miesten konkreettiset kohtaamisen kokemukset sosiaalityön asiakkuudessa ovat olleet. Kokemukset eivät ole irrallisia muusta elämästä eriytyneitä ajatustoimintoja, vaan ne syntyvät aina suhteessa johonkin. Kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto ja sitä määrittää intentionaalisuus, asiat merkitsevät ihmiselle jotakin. Merkitysten alkulähde on puolestaan kulttuurillinen, niihin kasveetaan ja eri kulttuuripiireissä kasvaneet ihmiset omaavat erilaisen elämismaailman. (Laine 2001, 26–28.) Kokemukset piirtyvät ja jäsentyvät niiden suhteiden verkossa, jotka ovat määrittäneet kohtaamisen taustat sekä varsinaisen kohtaamisen. Saapuminen sosiaalityön asiakkuuden piiriin tapahtuu erilaisten polkujen kautta, ja myös kohtaaminen on jokaisessa asiakastapahtumassa ainutlaatuinen värittyen sekä asiakkaiden kuin työntekijöiden käyttäytymismallien ja odotusarvon mukaisesti.

Toinen tutkimuskysymys liittyy tutkimusta kehystävään sukupuolen teoriaan, jonka kautta keskityn tarkastelemaan sitä, miten sukupuoli heijastuu ensinäkin miesten tavois-

sa ilmaista kokemuksiaan. Toisaalta mielenkiinnon kohteena on myös sukupuolen ulottuvuus miesten kerronnan sisällöissä. Lähtökohtaisesti mielenkiinto miesten tapoihin kirjoittaa kokemuksistaan liittyy kiinnostukseeni siitä, onko aineistossa havaittavissa yleistä ”miestapaisuutta”. Pyrin pohtimaan myös, nostavatko miehet kerronnassaan sukupuoleen liittyviä teemoja ja miten näitä teemoja käsitellään.

Koska tutkimuksen tarkoitus on tavoittaa miesten kokemuksia asiakkuudesta, on tarpeen avata käsitystä siitä, miten ymmärrystä tähän kokemukseen on mahdollista saavuttaa. Tieteenfilosofisesti tutkimuksen tausta lepää fenomenologisessa ajattelussa, jonka ihmiskäsitys nojautuu kokemuksen lisäksi merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteiden varaan. Fenomenologian tiedonkäsitys liittyy ymmärtämiseen ja tulkintaan. Kokemus on sidottu aina yksilön *vuorovaikutukselliseen suhteeseen* ulkomaailman kanssa, jota määrittää intentionaalisuus, eli asiat merkitsevät ihmiselle jotakin. Juuri merkityksellisyys on osa-alue, joka on fenomenologisen tutkimuksen kohteena. Merkityksellisyys ei kuitenkaan muodostu tyhjiössä, vaan siihen liittyy yhteisöllisyys ja erilaisissa kulttuureissa jaetut yhteiset merkitykset. Kokemuksia ja kokemusten merkityksiä on haasteellista tutkia, sillä ihmiset kokevat asiat subjektiivisesti eikä todellista tai lopullista ymmärrystä ihmisen kokemuksesta ole mahdollista tavoittaa. Kokemuksen tulkinnassa mukaan tulee hermeneutiikka, joka voidaan ymmärtää yleisteoriksi ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Pyrkimyksenä on tavoitella tulkintaa aineistosta, jossa apuna toimii jatkuva keskustelu tehdyistä tulkinnoista tutkijan ja aineiston välillä. Perustarkoitus tässä hermeneuttisen kehän kulkemisessa on omien ennakkokäsitysten huomaamisessa ja ensisijaisten aineistosta tehtyjen tulkintojen vapautumisessa. (Laine 2001, 26–35.)

3.2 Aineisto ja sen keruu

Tutkimuksen alussa ei ollut vielä täysin selvää, ovatko tutkimuksen kohteena miesten *käsitykset* hyvästä sosiaalityön kohtaamisesta vai heidän konkreettiset kohtaamisen kokemuksensa. Koska aluksi halusin tutkia käsityksiä, tutkimusaineiston hankinnan menetelmänä ajattelin soveltaa eläytymismenetelmää, jossa tutkittavia pyydetään kirjoittamaan essee tai lyhyt tarina tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Apuna kirjoittamisessa toimii niin sanottu kehyskertomus, jonka perusteella tutkimukseen osallistujat kirjoittavat tarinan. (Eskola 1997; Eskola & Suoranta, 1998; Eskola, 2001.) Eläytymismenetelmään liittyen hahmottelin syksyllä 2010 kaksi kehyskertomusta, jotka liittyivät hyvään ja huonoon kohtamiseen sosiaalityöntekijän kanssa. Vaihe tuotti kuitenkin ongelmia, sillä haasteeksi muodostui sellaisen yhtenäisen miesjoukon tavoittaminen, joiden kautta aineiston keruu tapahtuisi helposti ja nopeasti. Muutamien käänteiden ja pettymysten kautta päätin vaihtaa tutkimukseni fokuksen miesten kohtaamisen kokemuksiin. Myös aineiston keruun menetelmä vaihtui.

Koska eläytymismenetelmän käyttö ei toteutunut, seuraavana vaihtoehtona aineiston keräämiselle oli miesten tavoittaminen julkisen median kautta. Päädyin tähän aineistonkeruu vaihtoehtoon sen vuoksi, sillä uskoin kirjoituspyynnön kautta tavoittavani parhaiten suuria joukkoja miehiä. Ajatuksena oli myös, että kirjoituspyyntö alentaisi kynnystä vastaamiseen ja sähköpostin kautta lähetettävä kirjoitus olisi myös vastaajien näkökulmasta helppoa. Keväällä 2011 luonnostelin kirjoituspyynnön, joka julkaistiin Kalevassa, Lapin Kansassa ja verkkolehti Urhossa helmi-maaliskuussa 2011. Kirjoituspyyntö julkaistiin sellaisenaan Lapin Kansassa sekä verkkolehti Urhossa. Kalevassa julkaistua ilmoitusta lyhennettiin julkaisijan toimesta, sillä sellaisenaan ilmoitus ei olisi mahtunut lehden sivuille. (Liite 1.)

Eräs tutkimusetiikkaan liittyvä pohdinta liittyy tutkimusaineiston hankintaan. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) ohjeistuksen mukaan tutkimukseen osallistuvilla on tuotava avoimesti tietoa tutkimuksesta, jolloin tuodaan esille tutkijan yhteystiedot, aineiston hankinnan tavat, aineiston käyttötarkoitus sekä mahdollinen jatkokäyttö ja säilytys. Tutkimusaineiston keruussa on myös varmistettava tutkimukseen osallistuvien vapaaehtoisuus. (Mt., 4, 6; Kuula 2006, 126–128.) Kirjoituspyynnössä esittelin tutkimukseni aiheen sekä rajat. Tutkimuksen rajoituksista toin esille toiveeni saada kirjoituksia aikuisilta miehiltä, sillä tutkimusintressini liittyi juuri aikuisten henkilöiden koke-

muksiin. Pyynnössäni annoin kirjoittajille vapauden päättää itse kirjoituksen muodosta ja pituudesta. Kerroin myös pyynnössä noudattavani tutkimuseettisiä ohjeistuksia varmistuen kirjoittaen anonymiteetin. Pyynnössä toin esille mahdollisuuteni vastaanottaa kirjoituksia niin sähköpostin kuin perinteisen kirjepostin muodossa. Pyynnön loppuun liitin mukaan sekä omat yhteystietoni sekä ohjaavien opettajien yhteystiedot.

Kirjoituspyynnön kautta vastaanotin kuusi kirjoitusta, kaikki sähköpostin välityksellä. Kirjoituspyyntöjen lisäksi soitin puhelun erälle tutkimuksesta kiinnostuneelle henkilölle. Pitkän puhelunne aikana hän kertoi kokemuksistaan viranomaisten kanssa asioimisesta kotipaikkakunnallaan. Valitettavasti en pystynyt hyödyntämään tätä tietoa tutkimuksessani, sillä puhelunne kesto oli melko pitkä enkä kyennyt kirjaamaan koko keskustelua sana sanalta ylös. Näin myöhemmin tehtävää tekstin analyysia ei ollut mahdollista toteuttaa.

Lopullinen pro graduni aineisto koostuu kuudesta kirjoituksesta, joissa miehet kuvailevat kokemuksiaan sosiaalityön asiakkuudessa. Kirjoituspyynnön kautta tuotetun aineiston erityisyys liittyy siihen, että tutkija jää tutkimuskohteille suhteellisen kaukaiseksi. Esimerkiksi haastattelussa tutkija on välittömällä läsnäolollaan ja vuorovaikutustaidoillaan osaltaan tuottamassa aineistoa ja aineiston laatu liittyy osittain tutkijan haastattelijan kykyihin (Eskola & Suoranta 1998, 86). Vaikka en ollut tutkijana välittömästi läsnä aineiston keruussa, tutkijan roolini ei rajoittunut pelkästään kirjoitusten vastaanottamiseen, vaan osalle kirjoittajista tein myös lisäkysymyksiä heidän kokemuksiinsa liittyen. Pyrkimyksenä oli saada kirjoittajat pohtimaan vielä enemmän kohtaamistilanteeseen liittyviä tunnetiloja ja ajatuksia. Osa kirjoittajista vastasi kysymyksiin, osa ei. Syyt vastaamattomuuteen liittyvät todennäköisesti erilaisiin tekijöihin, osa kirjoittajista saattoi kokea että olivat kertoneet kaiken kertomisen arvoisen, eivätkä halunneet avata kokemuksiaan enemmän. Toisaalta kysymyksiin vastaaminen on saattanut vain yksinkertaisesti unohtua. Vaikka tutkimusaineisto on muodostunut osittain dialogisessa suhteessa, tähän ulottuvuuteen en tutkimuksessa painotu tämän enempää, sillä keskiössä ovat miesten kertomukset ja niiden sisällöistä kumpuavat teemat. Näen lisäkysymysten kautta tapahtuneen kirjoituksen toimivan kirjoittajan alkuperäisen kertomuksen syventävänä tekijänä. (Ks. Jokiranta 2003, 51.)

Tutkimusaineistoni kirjoitukset vaihtelevat pituudeltaan ja muodoltaan. Lyhyin kirjoitus aineistossani on muutaman lauseen mittainen, pitkin noin kaksi sivua. Aineisto ei ole

sivumäärällisesti laaja, mutta tämä on laadulliselle tutkimukselle melko tyypillistä. Poikkeuksena kvantitatiiviseen tutkimukseen, jossa kerätään suuret määrät tutkimusaineistoa tilastollisen yleistyksen tuottamiseen, laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistyksien, vaan tapahtumien kuvaamiseen, toiminnan ymmärtämiseen tai ilmiön tulkitseen. Aineistot ovat harkinnanvaraisia otantoja ja toimivat apuvälineinä tutkijan muodostaessa käsityksiä tutkimuksen fokuksessa olevasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 1998, 61–62.) Myös määrällisesti suppea aineisto voi tuottaa loputtomasti erilaisia tulkintoja riippuen tutkijasta ja analyysimenetelmästä.

Huolimatta kirjoitusten sisällöllisestä rikkaudesta, aineiston lopullinen koko hieman yllätti minut. Mielikuvituksissani ajattelin vastaanottavani kymmeniä kirjoituksia. Kirjoitusten määrän vähyys voi liittyä kirjoitustehtävän epäselvyyteen, ehkä lukijalle jäi hämäräksi mitä pyynnössä oikeastaan kaivataan. Toisaalta kysymys voi olla liittyä miesten tavoittavuuteen tutkimuksiin yleisesti, josta on myös viitteitä muissa tutkimuksissa. (Esim., Räsänen 1993, 24; Pohjola 1994, 43; Pirskanen 2011, 58.) Mielenkiintoinen kysymys liittyy siihen, mistä miesten hiljaisuus voi kertoa? Aihe ei itsessään ole kovin sensitiivinen tai arka, tosin on huomioitava että kokemukset jäsentyvät tietyssä sosiaalisessa tilanteessa joihin voi liittyä ahdistavia muistoja joista kertominen ei ole helppoa. Myös kirjoituspyynnön kautta hankittu aineisto voi olla ”vanhanaikainen” keino tavoittaa ihmisiä tutkimukseen. Sosiaalisen median aikakaudella ihmiset pystyvät kirjoittamaan laajasti kokemuksistaan ja näkemyksistään erilaisille Internetin keskustelupalstoille tai he voivat myös kirjoittaa blogia. Ehkä tarve kertoa kokemuksistaan ja osallistua tutkimukseen voi olla tämän vuoksi vähentynyt sillä kokemuksista voidaan kertoa useilla Internetin sivustoilla usein vielä myös anonyymisesti.

Tutkimusaineistona kirjalliset tuotokset vaihtelevat huomattavasti, jolloin myös kirjoittajan tekstilliset ratkaisut tuottavat aineistoihin erityislaatuisuutta. Erilaisina tekstiaineistoina voidaan erottaa toisistaan esimerkiksi omaelämäkerrat, lukijapalstojen mielipidekirjoittelut tai kirjoituskilpailun kautta tuotetut elämäkerralliset tekstit. (Roos & Peltonen 1994; Vuori 2004; Aalto 2004.) Aineistossani miehet kertovat kokemuksistaan kirjallisen ilmaisun keinoin ja käsitteellistän ne kokemuskertomuksiksi. Kokemuskertomus on yksinkertaisen määritelmän mukaan kerrontaa henkilön kokemuksista (Ukkonen 2000, 20–27, ks. Salome 2008). Kokemuskertomuksen käsite sopii mielestäni hyvin aineistooni, sillä kirjoitukset ovat suhteellisen lyhyitä ja painottuvat kokemusten kuvailuun. Kirjoittajat ovat avautuneet kokemuksistaan käyttäen vaihtelevia

kerronnan keinoja ja jokainen kirjoitus on ainutkertainen kertomus henkilön kokemuk-
sista sosiaalityön asiakkuudesta. Lähestyn aineistoa narratiivisesti jolloin huomioin ker-
tomusten tarinalliset kytkökset.

3.3 Aineiston narratiivinen analyysi

Ihmisen tapa jäsentää ja tehdä ymmärrettäväksi kokemuksiaan tapahtuu usein kerronnan avulla. Tarinoiden kertominen on erityinen inhimillinen ominaisuus, sillä kerronta liittyy erityisesti kielelliseen ajatteluun ja kielen kautta tapahtuvaan suunnitelmalliseen toimintaan. Tarinointi on yksi ihmiselämän väline ymmärryksen muodostamisessa. (Hänninen 1999, 36–38.) Koska hahmotan aineistoni kerronnalliseksi, myös tutkimusanalyysini painottuu kertomusten analyysiin. Analyysissa hyödynnän *narratiivisuutta*, tutkimuksellista lähestymistapaa jossa kerronnallisuudella on erityisija. Heikkisen (2001) mukaan narratiivinen lähestymistapa yleistyi suomalaisessa tutkimuksessa vasta 1990-luvulla. Kysymyksessä on hajanainen muodostelma kertomuksiin liittyvää tutkimusta joka keskittyy kertomuksiin todellisuuden tuottajana ja välittäjänä. Narratiivisuus voi toteutua tutkimuksen tieteenfilosofisissa lähtökohdissa, aineiston luonteessa sekä analyysissa. Tämän lisäksi narratiivisuutta voidaan käyttää myös käytännön työmenetelmänä, esimerkiksi terapiatyössä. (Mt.,185–192; ks. Romakkaniemi 2011.)

Omassa tutkimuksessa narratiivisuus toteutuu niin tieteenfilosofiassa, aineiston laadussa kuin analyysissa. Narratiivinen käsitys tiedon luonteesta liittyy konstruktivismiin, jossa ihmisen tieto ja identiteetti rakentuvat kertomusten kautta ja kerrostuvat aiempien kokemusten varaan. Sen sijaan että puhuttaisiin yhdestä totuudesta, on maailmassa läsnä useita yhtäaikaista todellisuuksia, jotka syntyvät ja kehittyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tieto on useiden erilaisten kertomusten kokonaisuus, joiden alkulähde on kulttuurillinen tarinavaranto. Postmoderni ymmärrys hyväksyy tiedon liittymisen tiettyyn aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen ympäristöön. (Heikkinen 2001, 187–188.)

Tutkimusta ajatellen tarkoitus on tuottaa yksi näkökulma tutkimusaiheeseen liittyen sekä lisätä tietoa miesten asiakaskokemuksista sosiaalityössä. Näkökulman luominen pohjautuu miesten kirjoituksiin sosiaalityön kokemuksista, jotka ovat jälleen muotoutuneet kirjoituspyynnössäni esittämieni kysymysten kautta. Analyysin tarkoitus on luoda ymmärrystä siihen, millaiseksi miehen rooli sosiaalityön asiakkuudessa on muotoutunut. Miesten kirjoittamat kokemukset toimivat välineenä tämän ymmärryksen luomisessa ja edustavat tapahtumien todellisuutta heidän näkökulmastaan käsin. Aineistoni kerronnallinen luonne mahdollistaa kertomusten analyysin, jolloin pyrin käsittelemään miesten kokemuksia huomioimalla niiden kerronnallisen lähtökohdan.

Lähdettäessä toteuttamaan narratiivista analyysia tutkimuksessa on Laitisen ja Uusitalon (2008, 130) mukaan hahmoteltava onko tutkija kiinnostunut aineiston sisällöstä vai muodosta. Tutkimuksessani olen kiinnostunut sekä miesten tavoista kirjoittaa, sekä siitä mistä he kirjoittavat. Tällöin tutkimus painottuu siihen *mitä* on sanottu. Riessmanin (2008) mukaan tässä temaattisessa narratiivisessa analyysissa kiinnostuksen kohteena on tekstissä tapahtuva toiminta ja siihen liittyvä moraalinen lataus. Temaattisessa analyysissa kiinnitetään vähän huomiota tekstin kielelliseen tyyliin ja muotoon tai tutkijan rooliin narratiivin muodostamisessa. Sisällön lisäksi haluan myös tarkastella miesten tapoja kirjoittaa. Tällöin katse kääntyy narraation aiheesta siihen, *miten* tarina on rakennettu. Toisin sanoen millä tavoin ja menetelmin jostakin aiheesta on kerrottu. Käsitys mitä rakenteellisuus voisi narraatioissa tarkoittaa, vaihtelee eri tutkijoiden lähestymistapojen mukaan. Periaatteena on tekstin näkeminen etäältä jolloin on mahdollista tarkastella narraation tuottajan kielellisiä ratkaisuja sanomansa läpiviemiseksi. Rakenteellisen analyysin kautta voidaan paikata aukkoja joita temaattinen analyysi saattaa jättää. (mt. 53–103.)

Narratiivisen lähestymistavan joustavuus on tarkoittanut, että eri tutkijat ovat käsitteellistäneet narratiivisuuden tutkimuksessa eri tavoin. Riessmanin näkemys temaattisesta analyysista tulee lähelle Polkinghornen (1995) jaottelua narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Narratiivien analyysilla viitataan erilaisten kertomusten luokitteluun tapaustyyppien, metaforioiden ja kategorioiden avulla. Narratiivisessa analyysissa pyritään tuottamaan uusi kertomus pohjautuen aineiston kertomuksiin. (Heikkinen 2001, 190–191.) Narratiivien analyysin tausta on paradigmaattisessa tiedossa, jossa narratiivit jäsentyvät sisällöllisesti. Aineistoa lähestytään kokonaisuutena ja edellytyksenä on aineiston kerronnallinen luonne. Narratiivisessa analyysissa aineistolta ei edellytetä tarinallista luonnetta, vaan tarina kumpuaa tutkijan kyvystä muodostaa uusi tarina juonelistamisen avulla. (Savukoski 2008, 70–71.)

Tutkimukseni analyysissa pyrin yhdistelmään erilaisia narratiivisia analyysitekniikoita. Analyysini pohjautuu ensinäkin *keskeisten teemojen ja asiasisältöjen hahmottamiseen* kokemuk kertomusten sisältä. Tämän lisäksi pyrin tarinoiden *luokitteluun ja tyyppittelyyn* niiden kokonaisuutta silmällä pitäen. Ymmärrän nämä analyttiset lähestymistavat Polkinghornen (1995) narratiivien analyysiksi sekä Riessmanin (2008) temaattiseksi analyysiksi. Sisällöllisten teemojen lisäksi keskiössä on kirjoitusten *rakenteellinen* muoto.

Aineiston analyysin aloitus voidaan paikantaa sen ensimmäisiin lukukertoihin. Vaikka aluksi kirjoitukset silmäillään läpi, alitajunnassa mieli käsittelee luettua ja pyrkii saamaan siihen ymmärrystä ja otetta. Analyysin aloituksessa kysymys siitä, miten aineistosta on mahdollista saada esiin tarvittavaa tietoa, nousee esille. Niin koko tutkimusta kuin aineiston analyysia luonnehtii prosessinomaisuus, käsitys kasvaa hiljalleen erilaisien vaiheiden ja oman ajattelun selkeytymisen kautta. Analyysia määrittää aineistosta nousevien teemojen ja luokkien muodostaminen pyrkimyksenä aineiston kokonaisvaltaiseen hahmottamiseen. (Kiviniemi 2001, 77–79.)

Riippuen tutkijasta, aineiston ensimmäiset käsittelyt liittyvät yleensä aineiston koodaamiseen ja aineistossa esiintyvien avaintemojen kartoittamiseen. Periaatteena koodaamisessa on aineiston tiivistäminen analysoitaviin osiin luokkien muodostamisen kautta. Tässä kohtaa tutkimustyötä on tärkeää kiinnittää huomiota käsitteiden välisiin yhteyksiin sekä toisaalta siihen, *millaisia* käsitteitä datasegmentteihin käytetään. Koodaamisessa ei ole kysymys ainoastaan aineiston pelkistämisestä hallittavampaan muotoon, vaan tarkoituksena laajentaa, muuttaa ja uudelleen käsitteellistää aineistoa, jolloin avataan mahdollisuuksia sen laajempaan analyttiseen tarkasteluun. (Coffey & Atkinson 1996, 26–28.) Koodaus voi lähteä liikkeelle aineistolähtöisesti, antaen teemojen nousta aineistosta itsestään. Toisaalta aineiston lukemiseen voidaan tietoisesti ottaa mukaan teoreettiset ”silmälasit”, joiden kautta aineistoa tarkastellaan. (Eskola & Suoranta 1998, 153.)

Oma aineiston analyysi noudatti tyypillistä prosessiluonnetta, sillä ei ollut heti selvää, millä tavalla aineistoani olisi parasta lähteä käsittelemään. Myös eri vaiheet analyysissa vaihtoivat paikkoja, mielen tapa pyrkiä jäsentämään tietoa toimi yhdessä teoreettisen kirjallisuuden ja ajattelun kanssa. Analyysin aloitin hahmottamalla kirjoitusten sisältöä. Koska miesten kokemuskertomusten keskiössä on sosiaalityöntekijöiden kanssa kohtaamiset, lähdin teemojen kartoittamisessa liikkeelle niin, että pyrin tunnistamaan kohdat, joissa miehet kirjoittavat kohtaamisesta tai sen lopputuloksesta. Näin kohtaaminen muodostui yhdeksi kategoriaksi. Kohtaamisen hahmottamisen jälkeen lähdin lukemaan aineistoa tarkasti, lause lauseelta pyrkien hahmottamaan sitä, *mistä* eri kohdissa aineistoa puhutaan. Tuloksena tästä sain useita eri koodien alle muodostuvia luokkia, joita aloin yhdistämään ja käsitteellistämään syvemmin, lukemalla ”rivien välistä”, mistä tiettyssä käsitteellisessä kokonaisuudessa puhutaan. Tämän hahmottelun myötä jäsenyivät aineistoni teemat. Luokkien nimeäminen on tapahtunut osittain aineistolähtöises-

ti, eli nimeämisessä olen käyttänyt kirjoittajien ilmaisuja. Pääsääntöisesti nimeäminen on kuitenkin tapahtunut oman käsitteellistämisen kautta, sillä ilmaisut eivät ole välttämättä suoraan luettavissa aineistosta itsestään.

Aineistossa esiintyvä ilmaus	Pääluokka	Tarkennettu luokka
<i>”Kaikki mielipiteeni ovat käännetty minua vastaan syytöksiksi ja he (sosiaalityöntekijät- SM) suosittelivat minun hakevan apua itselleni.”</i>	Kohtaamisen kokemukset	Negatiiviset kokemukset- Syyttely
<i>”Olen hoitanut tyttäreni vauvasta saakka lähestulkoon yksin ja ollut aina se vastuullinen vanhempi”</i>	Sosiaaliset suhteet asiakaskokemusten taustalla	Moni-ilmeinen isyys
<i>”Olen kahden muun samantapaisessa olevan isän kanssa keskustellut asioista..aiomme tehdä jonkinlaisen yhteenvedon asioista ja lähestyä jotain vaikuttavaa taho.”</i>	Asiakasidentiteetin hahmottuminen	Toimijuus kohtaamisen jälkeen (aktiivinen toimijuus)

Kuvio 2. Aineiston sisällöllinen teemoittelu. Esimerkit luokista.

Tutkimukseni analyysiluvuissa olen identifioinut aineiston sitaatit merkein K (kirjoitus) ja juokseva numero. Joidenkin sitaattien keskelle tai loppuun olen lisännyt sitaattia selvittävän sanan suluissa, johon olen lisännyt nimikirjaimeni osoittaakseni lisäykseni sitaattiin.

Vaikka sisällöllisesti kirjoituksista oli löydettävissä yhteneväisyyksiä, miesten tavat kirjoittaa kokemuksistaan vaihtelivat. Tämän vuoksi pelkkä kokemuskertomusten sisällöllinen tarkastelu ei ollut riittävä, vaan halusin palata aineistoni kirjoituksiin tarkastellen niitä omina yksittäisinä kokonaisuuksinaan. Tällä halusin myös varmistaa sen, että aineistoni kokemuskertomukset tulevat käytyä läpi tarkasti. Tarkastelunäkökulman vaihdettua myös aineiston analyysi saisi syvyyttä.

Narratiivisesti suuntautuneessa tutkimuksissa mielenkiinto on usein painottunut tutkimukseen osallistuneiden kerronnan sisältöön, ei niinkään kertomuksen muotoon, eli siihen, miten kerronta tapahtuu. Aineistoon muotoon liittyvä pohdinta on liittynyt esi-

merkiksi haastattelun kautta tuotetun aineiston erityisyyteen haastattelijan osallistuessa aineiston tuottamiseen vuorovaikutuksen kautta. (Granfelt 1998; Romakkaniemi 2011.) Hyvärinen (1994, (2), 55) mukaan kerronnan muodon pohtiminen ei ole turhanpäivästä, sillä lajityyppi voi paljastaa jotakin kertojan asenteista ja näkemyksistä omaan ja yhteiskunnalliseen elämään liittyen. Esimerkiksi Riessman (2008, 86–90) on tutkinut avioeroon liittyviä kertomuksia. Hän huomasi, että vaikka useissa kertomuksissa mainittiin uskottomuuden olevan avioeron syy, narraation rakenteen tarkastelu paljasti, että eri kertojat painottivat uskottomuuden *merkitystä* eri tavoin. Pelkkä sisällön tarkastelu ei tällöin olisi mahdollistanut pohdintaa uskottomuuden eri merkityksellisistä ulottuvuuksista.

Alasuutari (1986, 10) paikantaa tekstin rakenteellisen tarkastelun pohdinnaksi kirjoittajan tai kertojan ajattelusta omaan persoonallisuuteen ja maailmankuvaan liittyen. Kertojalle ilmaisun tapa on luonnollista, mutta kerrontaan voi sisältyä merkityksiä jotka voivat olla ristiriitaisia kerronnan päätarkoituksen näkökulmasta. Kerrontaan heijastuu osia ihmisen maailmankuvasta ja hänen käsityksistään omaan identiteettiinsä liittyen.

Kokemuskertomusten rakenteen tarkastelussa halusin päästä lähemmäksi miesten tapoja jäsentää kokemuksiaan ja mahdollisesti avata tarkasteluikkunaa siihen, miten miehet arvioivat ja suhteuttavat kokemuksiaan sosiaalityön asiakkuudessa. Kertomisen rakenteellinen tarkastelu voidaan toteuttaa eri tavoin keskittyen esimerkiksi tarkastelemaan kertomuksen juonenkulun rakennetta (Alasuutari, 1986), kertomukseen liittyvää odotusanalyysia (Hyvärinen 1994 (2) 59–63) tai hyödyntäen Greimasin aktanttimallia hahmottaessa tekstissä esiintyvien toimijoiden ja tapahtumien välisiä yhteyksiä. (Alasuutari 1999, 135–141; Cortazzi 1993, 89–93.) Oman aineistoni kokemuskertomusten rakenteen tarkastelussa olen hyödyntänyt Labovin (1972) rakenteellisen analyysin mallia. Riessmanin (2008) mukaan William Labov ja Joshua Walensky kehittivät narratiivisen analyysin mallin 1970-luvulla sosiaalitieteiden kiinnostuttua kielen ja kielen muodostamien merkitysten tutkimiseen. Merkittävänä taustateoksena voidaan mainita Labovin vuonna 1972 julkaisema tutkimus mustien amerikkalaisten slangipuheen merkityksestä alistavien rakenteiden ylläpitäjänä ja tuottajana katukulttuurissa. Tutkimuksen aikana ja sen seurauksena Labov yhdessä tutkimusryhmänsä kanssa kehittivät rakenteellisen narratiivin analyysin mallin, jonka kautta pyrkimys oli tunnistaa litteroiduista haastatteluteksteistä jaksoja ja rakenteellisia osia, jotka toistuivat eri narratiivien välillä.

Labovia mukaillen, täydellisesti muotoutunut narratiivi koostuu kuudesta osa-alueesta. Aluksi narratiivista on löydettävissä *lyhennelmä (abstract)*, jossa kerrotaan tarinan ydin muutamalla lauseella. Seuraavaksi voidaan hahmottaa tarinan *suuntautuminen (orientation)*, jossa käsitellään ja annetaan tietoa tarinan keskeisistä henkilöistä, tapahtumajoista ja paikoista. Uudelleen orientaatiota voi tapahtua myös tarinan keskellä. Seuraavana narraation vaiheena on *vaikeuttava toiminta (complicating action)*, jossa tapahtuu tarinan kannalta keskeinen tapahtumajakso tai juoni. Monesti tähän kohtaa tarinaa liittyy kriisitilanne tai jokin tarinan kannalta käänteentekevä hetki. Seuraavaksi osaksi voidaan hahmottaa *arvioksi (evaluation)*, jossa narration tuottaja ottaa askeleen taaksepäin tarinasta ja pyrkii tarkastelemaan sitä etäältä, tehden mahdollisesti johtopäätöksiä tarinan tapahtumista. Arvion voidaan nähdä olevan eräänlainen kertomuksen ”sielu” ja sen voidaan nähdä edustavan tärkeintä narratiivin osaa. Tämän jälkeen tarinan kokonaisuus vedetään yhteen tehden siitä jokin *tulos (resolution)* ja lopuksi narraatio päätetään koodiin (coda), joka voi olla esimerkiksi narraation tuottajan loppukommentti tai arvio tapahtumista. On huomioitava, että kaikissa tarinoissa ei välttämättä ole kaikkia osia ja ne voivat esiintyä eri järjestyksessä. (Riessman 2008, 81–87; Coffey & Atkinson 1996, 57–58; Hyvärinen 1994 (2), 57; Cortazzi 1993, 44–47.)

Valitsin Labovin rakenteellisen narratiivin mallin siksi, että se tuntui itsestäni luontevimmalta ja selkeimmältä vaihtoehdolta rakenteen tarkastelussa. Käytännössä sovelsin mallia niin, että luin jokaisen kokemuskertomuksen erikseen ja hahmottaen eri rakenteellisen mallin osaset kirjoituksesta. Tämän jälkeen vertailin kirjoituksia toisiinsa, pyrkien hahmottamaan sitä, miten miesten kokemuskertomukset yhtenivät ja poikkesivat toisistaan. Tarkoitukseni on tuoda yleisesti esille sitä, miten miehet ovat päätyneet tiettyihin rakenteellisiin ratkaisuihin kirjoituksissaan. Kokemuskertomusten rakenteellinen tarkastelu mahdollisti eri kirjoittajien tapoja jäsentää kokemuksiaan kirjoittamisen kautta.

Narratiivin rakenteen tarkastelu auttaa hahmottamaan sitä, miten narratiivin tuottaja ratkaisee ”kertojan ongelman”. Tällä viitataan ajatukseen siitä, millaisia kerronnallisia keinoja tarinan tuottaja käyttää hyväkseen kertoessaan tarinaansa ulkopuoliselle. Tietyt kerronnalliset ratkaisut määrittävät tarinan uskottavuuden ja johtavat omalta siihen, saako tarinan tuottaja lukijan tai kuulijan puolelleen. Rakenteen tarkastelu auttaa ymmärtämään kirjoittajan tai kertojan erilaisia viestejä joita rivien väliin piiloutuu. Kysymykset, kuten miksi kirjoittaja on päätenyt kirjoittamaan juuri tällä tyylillä voi auttaa ym-

märtämään tarkoitusta kirjoituksen taustalla. Erilaiset narratiivin rakenteet voivat tar-koittaa, että eri kirjoittajilla on hyvin erilaisia viestejä kerrottavana tutkimusaiheesta. (Riessman 2008, 86–90.) Kirjoituspyynnössä annoin vastaajille vapaat kädet kokemuskertomuksen tuottamiseen. Aineistoni jokainen kirjoitus onkin ainutlaatuinen tuotos muokkautuen kirjoittajan persoonallisuuden mukaan. Vaikka kirjoitusten tyyli vaihtelee eri kirjoittajien välillä, on niistä löydettävissä myös yhtäläisyyksiä. Ehkä mielenkiintoisimpia huomioita rakenteeseen liittyen on se, että sisällöllisesti ne noudattavat melko samanlaista kerronnan tyyliä. Myös kirjoitusten pituus vaihtelee huomattavasti. Aineis-toni lyhin kokemuskertomus on muutaman lauseen mittainen, pitkin taas noin kaksi sivua. Kirjoitusten pituudesta voidaan päätellä, että sisällöllisesti ja rakenteellisesti ko-kemuskertomukset voivat poiketa toisistaan huomattavasti.

Tutkijalla on analyysiaan tehdessään mahdollista käyttää valtaa valitessaan erilaisia analyysitekniikoita. Tämä valta on luonnollisesti läsnä myös omassa tutkimuksessa. Käsittelen aineistoa oman tutkimusintressini mukaan ja oma tieteellisen ajatteluni rajat-tomuus ja rajallisuus on ohjannut minua eteenpäin analyysissa. Valitsemani analyysi-menetelmät eivät ole ainoita oikeita ja toisen tutkijan käsissä lopputulos saattaisi olla hyvin erilainen. Tämä on toisaalta ihmistieteellisen tutkimuksen kaksiteräinen miekka. Tutkija on vahvasti läsnä tutkimusprosessissa ihmisenä, mahdollisesti saman kulttuuri-piirin jakavana, tuntevana ja ajattelevana persoonana, tehden tutkimukseen liittyviä va-lintoja. Toisaalta tehdyt valinnat myös sulkevat pois muita mahdollisia vaihtoehtoja. Analyysissa olen pyrkinyt tavoittamaan miesten kertomusten moniulotteisuuden. Yksi tapa tarkastella aineistoa ei mielestäni ole riittävä, vaan analyysiin yhdistettävät erilaiset analyysitavat mahdollistavat aineiston käsittelyn niin yksityiskohtaisesti kuin kokonais-valtaisesti.

3.4 Tutkimusetiikan paikannus

Eettinen harkinta on vahvasti läsnä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa jonka tutkimusaiheet liikkuvat usein sensitiivisillä alueilla. Eettistä pohdintaa on tehtävä niin aiheenvalinnan yhteydessä kuin tutkimuksen menetelmällisissä valinnoissa. Tarkasteltaessa aluksi etiikkaa käsitteellisesti yhdistyy se moraaliin jolla on arjessa havaittava olemus. Moraali on yksilöiden ja yhteisöjen toiminnan piirre, toimintaa voidaan arvioida moraalisenä tai ei moraalisenä kun sitä tarkastellaan suhteessa tietyn yhteisön määrittelemiin sääntöihin. Moraaliin liittyen etiikalla viitataan tutkimukseen joka kohdistuu moraalisiin kysymyksiin eli *etiikka on tieteenala jonka kohteena on moraalit*. Tieteen etiikka kohdentaa tarkastelun *tutkimuksen* moraalisiin kysymyksiin, siihen miten tiedeyhteisössä määritellyt normit, arvot ja säännöt toteutuvat tutkimuksen eri osavaiheissa niin aineiston keruussa, luokittelussa kuin tutkimuksessa käytettävissä menetelmien valinnoissa. (Pietarinen & Launis 2002, 42–43, 46.)

Kuulan (2006) mukaan tutkimuseettisten normien näkökulmasta ihmisten tutkimuksessa on nostettava esiin ihmisen kunnioittamiseen liittyvät arvot joista keskeisimmät ovat tutkimukseen osallistuvien henkilöiden *itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittumattomuus* ja *yksityisyyden kunnioittaminen*. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen näyttäytyy siinä, että henkilöt pystyvät itse päättämään, osallistuvatko tutkimukseen. Jotta tämä olisi mahdollista, on tutkimuksesta annettava kattavasti tietoa. Tutkimuksessa on pyrittävä myös välttämään fyysisen tai henkisen vahingon tuottamista. Ihmistieteellisessä tutkimuksessa tämä merkitsee sosiaalisten, taloudellisten ja henkisten vahinkojen tuottamisen välttämistä. Henkisen vahingon välttäminen korostuu esimerkiksi haastattelutilanteissa, jolloin tutkijan on kiinnitettävä huomiota haastattelussa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Vahingon välttäminen näyttäytyy myös tutkimuksen raportoinnin osa-alueella, tutkimustulokset on tuotava esille niin, etteivät ne mustamaalaa tai leimaa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. Raportointiin liittyvät rakenteelliset ratkaisut on myös tehtävä niin, ettei tutkimukseen osallistuneita tunnisteta kirjoituksesta. Edelleen on kunnioitettava ja suojeltava ihmisten yksityisyyttä. Tämä merkitsee sitä, että tutkimukseen osallistuvat määrittelevät itse, kuinka paljon ja miten yksityiskohtaisesti he antavat tietoa tutkimukseen. Tutkijan on pidettävä tutkimusaineiston käsittelyyn antamansa lupaukset ja noudatettava tietosuojalainsäädäntöä tutkimusaineistoa käsiteltäessä. (Mt., 60–65.)

Tutkimusetiikka ei ole tutkimuksesta irrallinen saareke vaan kulkee koko tutkimuksen läpi. Ackerlyn & Truen (2010) mukaan tutkimusetiikka merkitsee tutkijan näkökulmasta säännöllistä refleksiivistä ja kriittistä pohdintaa jossa tarkastelun kohteeksi tulevat niin valitut tutkimusmenetelmät kuin koko tutkimusprosessi laajemmin. He nostavat esiin neljä tutkimusta koskettavaa osa-aluetta, joissa eettinen pohdinta on erityisen tarpeellista. Nämä osa-alueet liittyvät ymmärrykseen vallasta, rajoista, suhteista ja tutkijan paikantumisesta näihin alueisiin. (Mt.,12, 37.) Tarkastelen seuraavaksi tutkimusaihetteni ja omaa paikantumistani suhteessa näihin alueisiin.

Valta on läsnä sosiaalisessa maailmassa kaikkialla ja valtasuhteiden tarkastelua on feministisen tutkimuksen eräs tavallisia aihe-alueita. Tutkija ei ole itsekään irrallinen vallan kysymyksistä, sillä tutkijaan roolissaan hän valta-asemassa tuottamassa tietoa sosiaalisesta maailmasta ja on tällöin myös muuttamassa ymmärrystä ja käytäntöjä sosiaaliin ilmiöihin ja toimintoihin liittyen. Pohdinta vallasta tutkimuksessa on erityisesti pohdintaa tutkimuksen epistemologiasta, jolla viitataan tiedon teoriaan, niihin käsitysjärjestelmiin ja toimintoihin joiden kautta tehdään eroa tieteellisen ja arkisen tiedon välillä. Feministisessä epistemologiassa tieto nähdään ennen kaikkea tuotettuna, jolloin on tarkasteltava tai vähintään tuotava esille ne olosuhteet joissa tietoa on tuotettu. (Ackerly & True 2010, 21, 24–25.)

Tutkimukseni alkuvaiheessa olin kiinnostunut selvittämään miesten kokemuksia sosiaalityöstä. Kiinnostus nimenomaan miesten kokemuksiin kumpuaa naistutkimuksen opinnoistani, joiden kautta heräsin pohtimaan sukupuolen liittyviä kysymyksiä ja sukupuolen merkitystä elämään vaikuttavana tekijänä. Näkökulmani paikantui miesten kokemusten tutkimukseen, sillä mieserityinen näkökulma tuli harvemmin esille sosiaalityön opintojeni aikana. Miesten tutkiminen on myös painottunut sosiaalisten ongelmien tarkasteluun joten halusin tehdä tutkimuksen jonka kysymyksenasettelu olisi melko väljä. Halusin nähdä millaisia asioita ja kokemuksia miehet sisällyttävä kertomuksiinsa. Halusin myös antaa miehille mahdollisimman paljon vapautta itse määrittää *miten* kokemuksensa kertovat.

Sitoudun feministisen ja kriittisen miestutkimuksen näkemykseen sukupuolen tutkimuksesta. Itse käsitteellistän sukupuolen tutkimuksen laajaksi kentäksi, jossa on mahdollista hyödyntää erilaisia teoreettisia välineitä sukupuolisen ymmärryksen lisäämiseksi. Koen hyödylliseksi kulkea postmodernin feminismin ajatusmaailmassa, jossa puretaan klassi-

sia tutkimusasetelmia ja hylätään ajatus ”todellisesta” tietämisestä. Kieli ei kuvaa todellisuutta, vaan käsitteet (kuten sukupuoli) voidaan purkaa ja rakentaa aina uudelleen. Tässä suhteessa postmoderni feminismi on erojen ja moninaisuuksien feminismiä. (Martero 1996, 260–262.) Kriittisen miestutkimuksen piirissä tunnistetaan patriarkaatti, miesten valtaapitävät asemat useissa suhteissa niin yhteiskunnan kuin yksilöiden tasolla unohtamatta yksittäisten miesten tai miesryhmien välisiä eroja, joihin luokalla, rodulla ja yhteiskunnallisella asemalla on vaikutusta. Maskuliinisuuden käsite korvautuu kriittisessä miestutkimuksessa maskuliinisuuksien käsitteellä jolla viitataan näkemykseen, että yhden maskuliinisuuden sijaan vallalla on erilaisia maskuliinisuuksia jotka voivat asettaa hierarkkiseen järjestykseen. (Hearn 2005, 173–177.)

Tutkimustani ovat ohjanneet sitoumukset feministiseen teoriaan ja kriittiseen miestutkimukseen ja tutkijan asemassa olen tehnyt valintoja erilaisten käsitteiden käyttämisestä ja niiden avaamisesta. Olen avannut työssäni käsitteitä sosiaalityön asiakkuuteen liittyen ja paikantanut katsettani miesasiakkuuteen sosiaalityön kontekstissa. Tarkasteluni on ollut melko yleisluonteinen, olen kokenut tärkeäksi tuoda esille sosiaalityön asiakkuuden historiallisia vaiheita ja aikuissosiaalityön kentän moninaisuutta. Taustalla tässä avauksessa on näkemys, että ymmärtääksemme tämän päivän institutionaalisia rakenteita on palattava taustoihin ja rakenteiden lähtökohtiin. Rakenteiden hahmottamisen lomassa olen pyrkinyt tarkastelemaan miesten asiakkuutta sosiaalityön kentällä sitoen tarkastelun taustat maskuliinisuuden teoreettiseen jäsennykseen.

Asiakkaan kohtaamisen näkökulmasta olen avannut näkemystäni sukupuolisensitiiviseen kohtaamiseen liittyen, jolloin olen pohtinut sukupuolen merkitystä sosiaalityön asiakaskohtaamisesta mielessä pitäen. Johtoajatuksenani työssäni on ollut näkemys siitä, että sukupuoli yhtenä ihmisen ominaisuutena ohjaa ja vaikuttaa toimintatapoihimme, jolloin sitä ei voida irrottaa erikseen käytännön kohtaamisista. Neutraali lähestyminen sukupuoleen voi piilottaa sukupuolten välisiin suhteisiin liittyvät vallankäytön muodot, jolloin sosiaalityön asiakaskohtaamisessa asiakkaat saattavat tulla ohitetuksi eikä puutumista sosiaalisiin ongelmatilanteisiin tapahdu silloin kun tarve olisi. Tutkimuksessani olen halunnut säilyttää feministiselle tutkimukselle tyypillisen kriittisen ja kyseenalaiseen otteen, totuttuja toimintatapoja on pystyttävä purkamaan niin, että ne vievät käytäntöjä tasa-arvoisempaan suuntaan. (Ks. Liljeström 2004, 21.)

Tutkimusaineistoni hankinta muodostui monivaiheiseksi prosessiksi ja päätyminen kirjoituspyynnön kautta kerättyyn aineistoon tuntui parhaimmalta ratkaisulta, sillä halusin kirjoitetun aineiston enkä ollut valmis luopumaan tästä alkuperäisestä ajatuksesta. Koen olevani onnekas, sillä sain käyttööni kokonaisvaltaisesti poikkeavia kirjoituksia joka mahdollisti kertomusten luovan vertailun. Eräs aineiston keruuseen liittyvä eettinen pohdinta paikantui ajatukseeni lisäkysymysten tekemisestä. Joillekin kirjoittajille tein lisäkysymyksiä heidän kertomukseensa pohjautuen. Mietin, oliko lähestymiseni eettisesti korrektia. Tarkoitukseni ei ollut epämääräisesti urkkia lisää tietoa, vain lähinnä saada syvennystä miesten alkuperäiseen kertomukseen. On huomioitava, että eräs tutkimuseettisistä ohjeistuksista liittyy siihen, että tutkimukseen osallistuvat saavat itse määrittää kuinka paljon antavat tietoa tutkimukseen (Kuula 2006, 64). Aistin kuitenkin sähköpostien vaihdosta ja miesten vastausten muodosta että lisäkysymyksiin vastaaminen ei ollut kirjoittajille erityisen vaikeaa tai epämiellyttävää. Toisaalta kirjoittajilla oli myös mahdollisuus olla vastaamatta lisäkysymyksiin ja tulkitsen tämän vastaamattomuuden liittyvän juuri kirjoittajien haluun olla kertomatta enempää, mitä on luonnollisesti kunnioitettava.

Eräs tutkimukseen liittyvä eettinen pohdinta paikantuu tutkimuksen suhteisiin ja rajoihin. Tutkimusprosessissa on läsnä rajoja jotka saattavat estää ilmiöiden ja asioiden moniulotteisuuden havaitsemisen. Rajat voivat olla läsnä tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien välillä esimerkiksi sosiaalisina kategorioina. Tällaisia ovat muun muassa luokka ja rotu. Näistä rajoista on tarpeellista olla tietoinen ja niitä on pyrittävä myös aktiivisesti rikkomaan. (Ackerly & True 2010, 29–32.) Tutkimuksen rajat ja tietämisen mahdollisuudet ovat yhteydessä suhteeseen niin tutkimuksen tekijän kuin siihen osallistuvien välillä ja ne muodostavat myös tärkeän pohdinnan paikan suhteessa siihen, miten tutkija voi tavoittaa ymmärrystä tutkimukseen osallistuvien kokemuksesta.

Vaikka tieteen ihanteeseen kuuluu mahdollisimman neutraali ja objektiivinen tieteellisen tutkimuksen asetelma, on tutkija vahvasti läsnä omana persoonanaan tutkimuksessa. Myös omassa tutkimuksessa kokemus tunteista tuli vahvasti esiin aineiston ensimmäisten lukukertojen kautta. Minulle tuli yllätyksenä se, kuinka vahvasti tunteita herättäviä kirjoitukset olivat. Miesten kokemukset aiheuttivat erilaisia tuntemuksia ärsytyksestä sympatiaan. Kirjoituksiin oli vaikeaa olla eläytymättä, pohtimatta sitä, miten tapahtumiin olisi reagoinut itse samassa tilanteessa. Oli mielenkiintoista huomata, kuinka paljon tunnetta pieneen kertomukseen voi latautua. Tutkijan roolissa olin eräänlaisessa

välitilassa, sillä sosiaalityön opiskelijana pohdin myös kertomuksissa näyttäytyvien sosiaalityöntekijöiden toiminnan motiiveja omien opintojeni kautta. Tarkastelin miesten kertomuksia tällöin kahdesta näkökulmasta, kansalaisen roolissa sekä sosiaalityön opintoja suorittaneena tutkintoon tähtäävänä opiskelijana. Tutkijana asemoidun jonnekin näiden roolien välimaastoon. Opinnoistani saatu tieto ja teoreettinen kirjallisuus ohjasivat aineiston käsittelyä ja analyysia, joka paikantui narratiiviseen lähestymistapaan.

Tietämisen rajoista ja suhteesta tutkimukseen oma sukupuoli todellisuuteni tuo erityisyyttä tutkimukseen. Erityisyys liittyy siihen, että minulla ei ole kokemusta miehenä elämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka tätä kokemusta ei ole, olen Aallon (2004, 10–11) kanssa samalla linjoilla ajatuksesta siitä, että kokemus miehenä elämisestä vaihtelee myös miesryhmän sisällä, joten miesten tutkimisen mahdollisuus linkittyy ajatukseen naisen näkemyksestä miesten maailmasta. Vaikka uskon etten voi tavoittaa täydellisesti miesten kokemusmaailmaa, näen kuitenkin tutkimusasetelmassa myös mahdollisuuksia. Mahdollisuus liittyy juuri näkökulman vaihtoon, ehkä kertomusten tarkastelu eri sukupuolikategoriasta tuottaa uutta tulkintaa ja näin ollen lisää aiheeseen liittyvää tietoa. On myös huomioitava, etten ole täysin toiselta planeetalta kirjoittajien kanssa. Elämme ja toimimme samassa kulttuuriympäristössä ja näin ollen myös jaamme jotain yhteistä.

4 Miesten kokemukset sosiaalityöstä

4.1 Kirjoitusten kerronnan tavat

Kokemuskertomusten rakenteen tarkastelussa on hyödyntänyt Labovin ja Walentskyn (1972) rakenteellisen analyysin mallia. Malli on toiminut ohjailevana kokemuskertomusten rakennetta tarkastellessa ja antanut lähinnä vihjeitä siihen, *millaisin tavoin* miehet ovat halunneet kokemuksistaan kertoa. Mallin avulla hahmottamaan miten tarina on rakennettu joka toisaalta johtaa tarinan tehtävän ymmärtämiseen. Tarinan tehtävän löytäminen avaa väylän kirjoitusten avaintemojen äärelle. (Coffey & Atkinson 1996, 61.) Kokemuskertomusten rakenteen tarkastelussa etenin lukemalla jokaisen kokemuskertomuksen erikseen ja hahmottaen eri rakenteellisen mallin osat kirjoituksesta. Haasteellisinta mallin käytössä on ollut hahmottaa, mistä tietyssä kohtaa kokemuskertomuksessa on puhuttu. Joskus osat ovat myös voineet sekoittua, on voitu esitellä tarinan hahmoja vaikeuttavan tilanteen muodossa. Rakenteiden hahmottamisen jälkeen vertailin kirjoituksia toisiinsa, tarkoitukseni oli hahmottaa, miten miesten kokemuskertomukset yhtenivät ja poikkesivat toisistaan sekä tuoda yleisesti esille sitä, miten miehet ovat päätyneet tiettyihin rakenteisiin kirjoituksissaan.

Vaikka kirjoitukset vaihtelevat tyyllillisesti toisistaan, pääsääntöisesti ne noudattavat suuntautumisen (orientation), vaikeuttavan tilanteen (complication action) ja arvioinnin (evaluation) kaavaa. Yleensä esitellään tilanteen taustat ja tapahtumien henkilöt. Tämän jälkeen tapahtuu jokin vaikeuttava tilanne, jonka jälkeen kirjoittaja arvioi tapahtumia joko lyhyesti muutamalla lauseella tai hyvinkin pitkästi. Lainausta erään kirjoittajan kokemuskertomuksesta noudattaa klassista suuntautumisen, vaikeuttavan toiminnan ja arvioinnin linjaa. Hän aloittaa kertomuksensa suuntautumisella: *”Lyhyesti: 1990- luvun alussa ollessani aikuisopiskelijana tekussa soitin (kaupungin) sosiaalitoimistoon ... Kysyin apua elatusavunmäärittelyyn.”* Kirjoittaja jatkaa vaikeuttavan toiminnan kuvauksella: *”Vieläkin muistan naisvirkailijan aggressiivisen vihantäyteisen saarnan. ”Nytkö sitä on muka opiskelemaan ruvettu, me ei olla täällä neuvomassa kaikenmaailman pinnareita sinä joudut elatusmaksut maksamaan niin kuin ne oikeudessa määrätään.”* Vaikeuttavan tilanteen jälkeen tapahtuu arviointia: *”Kiitin avusta ja aikanaan myöhemmin kuulin että opiskelu olisi vaikuttanut elatusavun maksamiseen ja vihanpurkaus oli siten oikeutettu.(K4)”* Tämä kokemuskertomus on tyyllillisesti suoraviivaisempi kuin muut aineiston kertomukset. Kirjoittaja menee suoraan asiaan, eikä taustoja kohtaamiselle

avata paljoo. Kirjoitus on myös melko lyhyt ja painottuu kohtaamistilanteen kuvaamiseen. Kirjoittaja käyttää myös tyyllisesti aineistossa suhteellisen harvinaista tapaa siteerata sosiaalityöntekijää. Kokemuskertomus on sinänsä poikkeuksellinen aineistossa, sillä suurimmassa osassa kokemuskertomuksia taustoja ja uudelleen suuntautumista voi tapahtua myös keskellä kertomusta. Tässä kertomuksessa mennään suoraan asiaan kuvailemalla kahta kohtaamistilannetta, jotka kirjoittajan kannalta voidaan tulkita negatiivisiksi kokemuksiksi. Kirjoitus päättyy tulokseen (result): *”Kokemukseksi jäi että mies ei ”sossussa” ole ainakaan ihminen, vaan toiminnan kohde. (K4)”* Kirjoittajan kokemukset tiivistyvät tunnelmaan, että miehellä ei ole ihmisarvoa sosiaalitoimessa, vaan hän on kohde, johon suunnataan toimintaa. Kirjoituksen lyhyt ja ytimekäs rakenne kuljettaa mukanaan vahvaa viestiä. Se kertoo tarinaa siitä, kuinka herkästä suhteesta sosiaalityön ja asiakkaan välisessä kohtaamisessa on kysymys. Huonot asiakaskokemukset saattavat kulkea ihmisen mukana vuosikymmeniä, eivätkä haalistu mielestä.

Rakenteellisesti kokemuskertomukset painoutuivat joko arvioinnin (evaluation) tai vaikeuttavan toiminnan (complication action) kuvaamiseen. Myös lisäkysymysten tekeminen kirjoitti jotkin tutkimukseen osallistujat jatkamaan tarinaansa, tällöin arvioiva ote kirjoituksessa lisääntyi. Suoraan asiaan menevä tyyli voi toisaalta kertoa kertojan tarpeesta avautua kokemuksistaan. Tässä mielessä kokemuskertomuksilla voi olla myös terapeutin vaikutus. Arviointiin painottuva kirjoitus voi kuvastaa kirjoittajan halua järkeistää ja tehdä ymmärrettäväksi kokemuksiaan.

Aalto (2004) on tutkinut kahden eri sukupolven miesten kertomuksia isyydestä. Isyyteen ja kasvatukseen liittyvän keskustelun voidaan nähdä kuuluvan yksityiselle alueelle ihmisen elämässä ja sen on nähty olevan alue, josta miehet eivät mielellään avaudu. Aallon mukaan miesten puhe yksityisyydestä sai piirteitä niin sanotusta julkisen keskustelun tyylistä, jolloin kirjoitukset saattoivat muuttaa muotoaan elämäntilanteesta mielipiteenomaiseen kirjoitukseen. (Mt., 98–99.) Myös omassa aineistossani oli läsnä tämä kahtiajakoisuus. Kokemuksen taustoittajina toimivat yksityisen elämänalueen haasteet, kuten huoltajuskiihat tai lapsen kasvatukseen liittyvät ongelmat, mutta sen sijaan että kirjoittajat olisivat pohtineet näiden taustojen merkitystä tai alkuperää laajasti, niistä kerrottiin melko vähän. Kirjoitukset painoutuivat sosiaalivirkailijoiden toimintaan tai muihin viranomaistoimien kuvailuun jolloin ne painoutuivat julkisen pohdintaan yksityisen jäädessä lähinnä taustoittajan rooliin. Täytyy tietysti huomioda, että kirjoituspyyntö painottuu sosiaalityöntekijän kohtaamiseen, mutta oli silti yllättävää, kuinka

vähän miehet kokemuskertomuksissaan pohtivat tilanteiden taustoja sekä omaa rooliaan tapahtumissa.

Rakenteellisena ratkaisuna tapahtumien selostaminen toimii kuitenkin omien johtopäätösten vahvistajana, eli taustatiedot vahvistavat kertojan negatiivisten kokemusten oikeutusta. Eräs kirjoittaja kuvailee kokemuksiaan sosiaalityöntekijöiden kanssa, kasvatustapua on haettu kirjoittajan alaikäisen lapsen käytösongelmiin, mutta tilanne kääntyykin toisin päin: *”Kaikki mielipiteeni ovat käännetty minua vastaan syytöksiksi ja he suosittelivat minun hakevan apua itselleni.”* kirjoittaja jatkaa myöhemmin kuvailemalla sosiaalitoimiston neuvottelun tulosta: *”Kaikki syyt kotimme ongelmiin, kun on minussa, kun vahdin liikaa lapsia ja puolisonakin olin kelvoton, kun en tue vaimoni ”raittiutta. (K2)”* Vaikka kirjoittaja tuo esiin sosiaalitoimen syytökset häntä kohtaan, perusteita näille syytöksille hän ei kirjoituksessaan pohdi. Rakenteellisena ratkaisuna kirjoituksen kohdat voivat viitata kirjoittajan haluun tuoda esiin hänen kokemansa epäoikeudenmukaisuus sosiaalitoimen taholta. Toisaalta kohdat edustavat erityisiä paikkoja kokemuskertomuksessa, sillä muutoin kertojan toiminta ja osallisuus tarinassa eivät tule esiin. Vaikka kertoja ei pohdi kokemuskertomuksessaan syytösten taustoja, tämä ei silti tarkoita ettei syytöksiä olisi pohdittu. Kysymyksessä voi olla vain kirjoittamisen tapa jossa kertoja ei onnistu pitämään itseään autonomisena ja erillisenä toimijana tarinassa, vaan työntyy ikään kuin väkisin tarinan keskelle. (Ks. Aalto 2004,99.)

Kertomuksissa sosiaalityön kohtaamisia ja sen aiheuttamia tunnetiloja ei tarkastella passiivisesti ulkopuolelta, vaan niistä pyritään saamaan jotakin otetta tai ymmärrystä. Kirjoituksissaan miehet viittaavat tekstissä joko suoraan tai rivien välistä tilanteiden järjetömyyteen tai käsittämättömyyteen: *”Kaikki mielipiteeni ovat käännetty minua vastaan syytöksiksi ja he (sosiaalityöntekijät) suosittelivat minun hakevan apua itselleni. Käsittämätön tilanne!(K2)”* tai kuten eräs kirjoittaja kuvailee tuntojaan lastenvalvojalta kuullessaan, että isä hyvin harvoin ja vain erittäin painavin perustein voi saada lasten lähihuoltajuuden: *”Kokemus tällaisesta sukupuolten välisestä epätasa-arvosta oli mykistävä ja uskomaton. (K6)”* Sen lisäksi, että miehet pohtivat millaisia tunteita (lamaantumista ja käsittämättömyyttä) kohtaamiset aiheuttavat, pyritään kertomuksissa tekemään ymmärrettäväksi kokemuksiaan. Kuvailussa tulee esiin epäoikeudenmukaisuuden kokemus ja niihin liittyvä poliittinen vire: voidaanko näin toimia? Vaikka tunteita aika ajoin tuodaan pintaan, kirjoitukset painottuvat asioiden järjeistämiseen. Ehkä tunteiden puhumattomuus voi liittyä Aallon (2004, 97) hahmottamaan isyyden sanattomuuteen. Kerto-

essaan isyydestä miehet käyttivät apunaan suorituksen diskurssia, jolloin isyydestä puuttu suoraan vaan isyys määrittyi suoritusten kautta (apuna synnytyksessä tai kodinhoidossa.) Aaltoa mukailten kokemuskertomuksissa puuttuva tunteiden käsittely voi olla eräänlaista sanattomuuden diskurssia, miehet ovat käyttäneet ”tunteiden sanaston” sijaan ”järjen sanastoa.”

Kirjoituksista on löydettävissä myös kuvaannollista kieltä. Metaforat toimivat kuvailevina kielen apuvälineinä, jotka avaavat toisaalta kulttuurillista todellisuutta sekä henkilön ajattelua. Tekstiaineistossa metaforia voidaan lähestyä pohtimalla niiden tehtävää, kulttuurillista kontekstia tai semioottista mallia. Metaforilla on yhteytensä yhdessä jaettuun kulttuurilliseen ja sosiaaliseen todellisuuteen ja ne voivat välittää käsityksiä arvoista, identiteeteistä sekä jaetusta ymmärryksestä ja sanavarastosta. (Coffey & Atkinson 1996, 85–86.) Suurin osa kokemuskirjoituksista painottui asiatekstin tyyllisesti, mutta osa saa aika ajoin myös värikkäitä sisältöjä. Miehet liittivät itseensä kielikuvia ja määrittelyksiä kuten: *”toisen luokan kansalainen (K1)”*, *”paha isäpuoli, hankala tapaus (K2)”*. Mielenkiintoista oli myös huomata kokemuskertomuksissa sodankäynnin retoriikkaa, kuten eräs kirjoittaja kirjoituksen lopussa kertoo: *”Jos olet kiinnostunut tarkemmin taistelusta sos.tsto:a (sosiaalitoimistoa) vastaan, niin kerron mielelläni enemmän.(K1)”* Kirjoittajalle sosiaalitoimisto ei suinkaan edusta paikkaa, josta saa tukea ja neuvoja arjen hallintaan, vaan vihollista jota vastaa käydään sotaa. Sodankäynnin metaforia on löydetty esimerkiksi koulu-urheilun piirissä tapahtuvasta kielenkäytöstä (ks. Manninen 2010, 68).

Myös toisessa kokemuskertomuksessa kirjoittaja kuvailee lastensuojeluviranomaisen kanssa käytyä keskustelua lasten huoltajuuteen määräytymiseen liittyen sodankäynnin (ja puutarhanhoidon) sanastolla: *”Lastensuojeluvirkailija kitki minulta turhat luulot pois moisesta ajatuksesta. Hän tykkäsi minulla, että Suomessa isästä voi tulla lähivanhempain vain, jos lasten äiti on päihde/huumeongelmainen, prostituoitu tai mielenterveysongelmainen. (K6)”* Kirjoituksessa tuodaan esiin kitkeminen, jossa ajatus lähihuoltajuudesta ikään kuin revitään juurineen maasta. Myöhemmin lastensuojeluviranomainen ”tykkittää” perusteita sille, miten isä voisi saada lasten lähihuoltajuuden. Kirjoittaja jää hämmennyksen ja epäuskon tilaan, hänen ajatuksensa ja ehdotuksensa on kirjaimellisesti ammuttu alas. Nämä rakenteelliset ratkaisut ovat saattaneet päätyä kirjoitukseen melko huomaamatta, mutta ne antavat ymmärrystä siihen, millaisia ajatuksia ja tunteita kohtaaminen on kirjoittajaan jättänyt. Kielikuvien kautta kirjoittajilla on ollut mahdol-

lista avata kokemuksiaan niin, että niiden merkitys tulee myös lukijalle ymmärrettäväksi.

Kokemuskertomuksia yhdistää niiden melko lyhyt pituus. Kuitenkin eräs aineiston kokemuskertomus poikkeaa muista kirjoituksista pituudeltaan ja sisällöltään merkittävästi. Kertomus on tekstimäärällisesti aineistoni pitkin ja noudattaa tarinallisuutta uskollisimmin. Se on sisällöllisesti tapahtumarikas ja tyyllillisesti siinä on havaittavissa kome-diallisia ja aineksia. Tarkastelen kertomusta tässä yhteydessä tarkemmin.

Kirjoittaja aloittaa kirjoituksensa lyhennelmällä (abstract): *”Taisinpa olla ikävä asiakas (K5)”*. Tämä aloituslause viittaa siihen, että tulossa on kokemuskertomus, jossa kirjoittaja on identifioitunut hankalaksi asiakkaaksi. Toisaalta aloitus myös orientoi lukijaa tekstiin hakemalla siitä väitettä puolustavia tai vastustavia piirteitä. Tämä kokemuskertomus lähtee liikkeelle noudattaen hyvin tavallista tarinankerronnan piirrettä. Kirjoittaja aloittaa pitkällä suuntautumisella (orientation) jossa hän ajallistaa ja paikantaa tarinansa lähtökohdat. Eletään pienessä kylässä, 1970-luvulla. Käynnissä on yhteiskunnallinen murrosvaihe. Naiset ovat siirtymässä työelämään ja päivähoitoa kehitetään. Kirjoittaja jatkaa suuntautumisella, jossa hän kertoo oman perheensä tilanteesta. Vaimo on lähtenyt töihin ja kotona on apuna koti-avustaja. Tämän jälkeen kirjoittaja jatkaa vaikeuttavan tilanteen kuvaamisella, jossa hänen vaimonsa sairastuu yllättäen ja joutuu jäämään sairaalahoitoon useiksi viikoiksi. Sen sijaan että kirjoittaja pohtisi vaimon sairastumisen aiheuttamia tunnetiloja, suurempi huoli liittyy arjen pyörittämiseen: *”Jotenkuten selvisin päivästä ottamalla työstä vapaata, vaikka kotitalouskykyni rajoittuivat kananmunien, kahvin ja teeveden keittoon.(K5)”* Kertomuksessa apua lasten hoitoon pyritään hakemaan kunnan sosiaalitoimistosta mutta apua tilanteeseen ei saada.

Kirjoittaja jälleen suuntauttaa tarinaansa ja jatkaa kertomalla lisää perheensä sen hetkisestä tilanteesta, perheen nuoresta iästä, sekä hänen että vaimon opinnoista ja siitä, kuinka kaikki kustannettiin omin varoin ja pankin velalla. Tässä kohden tarinaa kirjoittaja todennäköisesti pyrkii vakuuttamaan lukijan (ja itsensä) että hänellä oli oikeutus hakea apua sosiaalitoimesta. Tarinassa tapahtuu toiminnallinen käänne, kertoja tilaa käsi-keskuksesta kaukopuhelun Helsingin sosiaaliministeriöön jossa keskustelee ylitarkastajan kanssa tilanteesta ja pitkän puhelun jälkeen perhe saa väliaikaista apua ja uusi kotiapulainen myös löytyy joka tosin pian jättää kuitenkin tulematta töihin. Kertoja ei kuitenkaan jää toimeettomaksi vaan erilaisten yhteydenottojen jälkeen eri auttaviin tahoihin

tarinassa tapahtuu jälleen toimintaa: ”*Otetaan käyttöön kovemmat otteet. Pojat autoon ja nokka kohti (paikkakunnan) sosiaalitoimistoa.*” Kirjoittaja kertoo lapsilleen matkalla että: ”*Vaikka isä uhkaa jättää teidät päiväksi toimistoon, niin en sitä tee. Säilytellään vaan toimiston tätejä.*.(K5)”

Tässä vaiheessa tarinaa voidaan nähdä todellinen huipentuma kirjoittajan ja sosiaalitoimen kohtaamisen välillä. Tapahtuu vaikeuttava toiminta, jossa päähenkilö menee suoraan sosiaalijohtajan huoneeseen, esitellen itsensä ja poikansa sekä ilmoittavansa jättävänsä pojat päiväksi toimistolle hoitoon ja hakevansa he kello neljän aikaan pois. Kirjoittaja jatkaa arvioiden: ”*Voi olla, että sosiaalijohtajan poskilta veri pakeni meikin alta, asia oli hänelle selvästi ennen kokematon. Ei näin voi tehdä oli hänen kommenttinsa. Minä ilmoitin, että teidän tehtävä on hoitaa lapsia silloin kun minä en siihen kykene, minun tehtävä on hoitaa sähkönjakelua ja maksaa veroja*”*Johtaja oli todella hämmennyksen tilassa, hän kuitenkin pyysi meitä istumaan ja odottamaan. Käytävältä kuului nopeita askelia eri suuntiin, ovia auottiin ja suljettiin ehkä viiden minuutin ajan. Minä rauhoittelin poikia, että meillä ei ole mitään hätää. Mielessä vilahti, että koskahan ovesta tulee poliisi, mutta emme olleet syyllistyneet mihinkään epäasialliseen, päinvastoin.*.(K5)” Tässä pitkässä kohtaamistilannetta kuvaavassa kappaleessa kirjoittaja ottaa toiminnallisen roolin, jossa hän haastaa sosiaalijohtajan ottamaan vastuuta lasten hoidosta. Lainaus, missä kirjoittaja ”ilmoittaa” sosiaalitoimelle sen tehtäviä kuvastaa, sitä, miten kirjoittaja on käsittänyt sosiaalitoimen roolin tuon ajan yhteiskunnallisessa tilanteessa. Viittaukset, jossa kirjoittaja kertoo veren pakenevan sosiaalijohtajan meikin alta antaa ymmärtää, että sosiaalijohtaja on nainen ja naisten ”tehtäviin” kuuluu hoitaa lapsia kun ”*minä en siihen kykene.*.(K5)” Tilanteen jäädessä ”hautumaan” ainoa epävarmuuden merkki häilyy kirjoittajan mielessä kun hän pohtii sitä, milloin poliisi saapuu noutamaan perhettä. Hän kuitenkin kuittaa tämän ajatuksen nopeasti pois mielestä ajatuksella: ”*Emme ole syyllistyneet mihinkään epäasialliseen. Päinvastoin.*.(K5)” Kirjoittaja on mielessään oikeuttanut sosiaalitoimistoon tunkeutumisen ja sosiaalijohtajan suoran kohtaamisen.

Tilanne raukeaa kun kirjoittaja saa jälleen apua lastenhoitoon. Kertomus alkaa hiljalleen päättyä, sillä vaimo toipuu sairaudesta ja pääsee kotiin. Myöhemmin kertoja arvioi kokemuksiinsa ja suhtautuu tapahtumiin melko leppoisasti: ”*Emme kannaa kaunaa silloisesta tilanteesta, Suomessa oli voimakas murrosvaihe kun yksilön ja perheen vastuita siirrettiin yhteiskunnalle. Siinä tapahtuu aina yhteentörmäyksiä.*.(K5)” Kohdassa on

huomattava, että tarinasta muuten poissaoleva vaimo näkyy kerronnan pronominiissa me johon kertoja vaihtaa tarinan lopussa. Tapahtumien kulkua ja lopputulosta on arvioitu yhdessä puolison kanssa vaikka kokonaisuudessaan kertomuksesta saa käsityksen, että tarinan päähenkilö olisi toiminnassaan ollut melko yksin. Loppuvaiheessa tarinaa kertoja tekee arvioita myös yhteiskunnallisesta tilanteesta, viittaus yksilöiden ja perheen vastuista ja niiden siirtämisestä yhteiskunnalla puhutaan naisten aseman muutoksesta, mutta tähän muutokseen ei kirjoituksessa oteta enempää kantaa.

Tämä kokemuskertomus noudattaa rakenteellisesti selkeimmin tarinallista tapaa kertoa kokemuksista. Siinä on vahvasti läsnä ajallisuus ja paikallisuus ja se värityy henkilö- hahmoilla ja tapahtumilla. Kirjoittajan tyyli liikkuu vaikeuttavien tilanteiden kuvauksilla, jonka jälkeen tapahtuu nopeita arvioita tapahtuneista. Tarinan keskellä tapahtuu uudelleen orientoitumista, jossa kirjoittaja antaa lisätietoa henkilöistä ja paikoista. Kertomuksessa käytetään paljon tilaa asioiden kuvaamiseen ja taustoittamiseen, mutta edelleen tapahtumien merkitysten arviointia ei niinkään tapahdu. Tapahtumat lähtevät liikkeelle vaimon äkillisestä sairastumisesta, mutta tämän pohtiminen elämään kokonaisena vaikuttajana on vähäistä. Suurimmaksi huoleksi kohoaa kotiapulaisen töistä pois jääminen, joka saattaa tilanteen kaaokseen kirjoittajan joutuessa äkillisesti huolehtimaan lapsistaan päivätyönsä ohella.

Hyvärinen (1994, 37–67) hahmottelee mieselämänkerroista erilaisia lajityyppejä. Kysymykseen *miten* mies kirjoittaa Hyvärinen on hakenut vastausta retoriikan ja lajityypin avulla. Lajityyppien hahmottamisessa hän on hyödyntänyt Murrayn (1989) erotteluja tragedian, romanssin ja komedian ainesten löytämiseen miesten elämänkerroista. Romanssin lajityyppi viittaa kertomuksen päähenkilön toiminnalliseen luonteeseen. Päähenkilö kohtaa haasteellisia tilanteita, jotka hän selvittää voittajana. Ongelmien ilmetessä päähenkilö ei pohdi, miten muuttaisi itseään vaan ongelman ratkaisuksi muodostuu toiminnallisuus. (Mt. 43.) Tästä kokemuskertomuksesta on hahmotettavissa romanssin elementtejä. Sen sijaan, että päähenkilö tyytyisi kohtaloonsa ja toteaisi, että apua ei tullut ja pärjättiin omillaan, hän ottaa aktiivisen roolin. Toiminnallisuus on läsnä tarinassa koko ajan ja kertomuksen loppu on onnellinen: vaimo tervehtyy ja lapsen hoito jälleen järjestyy. Komediallisilla aineksilla epäluuloa herättävä toiminta pukeutuu huumoriin viitaan, jolloin itse toiminta voi näyttäytyä lukijan silmissä hyväksyttävämmältä ja harmittomalta. (mt. 56.)

Pitkä kokemuskertomus päättyy mielenkiintoiseen toteamukseen: ”*Tulipahan tuossa juttua, jos pitkästyttää, niin ohjatkaa ”mappi Ö:hön.(K5)”* Aallon (2004, 19–20) mukaan sekä miesten että naisten omaelämänkerroissa on löydettävissä anteeksipyytelevää tyyliä. Tämä voi viitata kirjoittajan ajatukseen siitä, että omat elämäkokemuksia ei koeta niin tärkeiksi että niitä kannattaisi pukea sanoiksi. Tässä lopetuksessa kirjoittaja ”tunnustaa” kertomuksensa pitkästyttävän vaikutuksen, vaikka todellisuudessa kokemuskertomus on viihdyttävä ja omanlaisensa kuvaus ajan elämästä. Ehkä sosiaalityön kohtaaminen on jäänyt kirjoittajan mieleen värikkäiden tapahtumien ja tilannekäänteiden vuoksi ja sinällään edustaa erityistä vaihetta kirjoittajan elämässä. Kirjoituksessa ei kuitenkaan kerrota pelkästään yksilön ja sosiaalityön kohtaamisesta vaan myös päähenkilön kyvyistä selvitä haasteellisista tilanteista voittajana. Tässä mielessä kohtaaminen sosiaalitoimen kanssa voi toimia myös sankarillisen tarinan taustoittajana ja voi toimia eräänlaisena minäkuvan ”nostattajana.”

Tarkastellessa kertomuksia kokonaisvaltaisesti miesten kerronnan tyylit vaihtelevat. Toisissa kokemuskertomuksissa on havaittavissa painotusta viranomaistoimintojen kuvaukseen, toisaalta aineistossa on myös hyvin henkilökohtaista, melkein päiväkirjamaiselta otetta tekstiin. Tyyleistä on löydettävissä myös muistelma-tyyppistä otetta, jossa henkilöistä, paikoista ja ajasta kerrotaan laajasti. Tällä tyylillä on yhteys myös kirjoittajien ikään, vanhemmilla kirjoittajilla on havaittu olevan taipumusta kirjoittaa kokemuksiaan muistelun keinoin (Aalto 2004, 100). Jotkin kirjoittajat ovat taas kertoneet kokemuksistaan hyvin lyhyesti, jolloin kertomuksista jää tarkasteltavaksi vain itse asia, sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamistilanne. Yhdistävänä tekijänä miesten kokemuskertomuksissa on kuitenkin niiden *sisällöllinen samankaltaisuus*. Tapahtumien arvioinnit ovat lyhyitä ja erityisesti kertojan pohdinta *omasta toiminnasta* on vähäistä tai puuttuu kertomuksesta kokonaan. Tämä johdattelee sosiaalityön ja asiakkaan välisen kohtaamisen tematiikkaan. Ehkä miesten tapa olla käsittelemättä omaa rooliaan tapahtumien taustalla on vaikuttanut siihen mistä perspektiivistä kohtaamista sosiaalityössä on jäsennetty.

4.2 Kohtaamisen kokemukset

Aineistoni yhtenä suurena temaattisena kokonaisuutena ovat miesten konkreettiset kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen kokemukset sosiaalityön asiakkuudessa. Tämä teema-alue on tutkimukseni ydintä sillä yhtenä tutkimusintressinä oli saada tietää millaisia asiakkuuskokemuksia miehillä sosiaalityöstä yleisesti on. Tarkastelen kohtaamisen kokemuksia suhteessa miesten kirjoitusten tyyleihin, sillä miesten kerronnan tyyleissä on löydettävissä yhteyttä siihen, miten miehet ovat kokeneet tulleeensa kohdatuksi.

Aineistoni kertomuksissa miesten kokemukset sosiaalityön asiakkuudesta ovat jäsenyneet negatiivisiksi eikä positiivisia asiakaskokemuksia ole kertomuksissa juuri havaittavissa. Muutamissa lauseissa on hieman positiivista ja työntekijöitä kehuva virettä, kuten eräs kirjoittaja ilmaisee negatiivisten kokemusten kerronnan jälkeen: *”On toki joitakin poikkeuksia virkailijoissa, mutta heidän rakentava asenne yleensä poljetaan maahan toisten virkailijoiden toimesta; ymmärrät liikaa asiakasta.(K1)”* Tässä otteessa sosiaalityöntekijöille annettu kehu nopeasti pyörretään, toisten työntekijöiden pahuus tavallaan vyöryy muutamien hyvään pyrkivien työntekijöiden yli ja otteessa kuvastuu näkemys että asiakkaan liiallinen ymmärrys ei olisi työn piirissä suotavaa tai sallittua. Myös toinen kirjoittaja antaa hieman positiivista palautetta sosiaalityöstä tosin vasta sen jälkeen, kun pyydän häneltä vielä lisätietoa omaan kertomukseensa: *”Olen kokenut myös asiallista ja ammattitaitoista kohtelua perheneuvolan ja (kaupungin yliopistosairaalan nimi) sosiaalityöntekijöiden toimesta.(K3)”* Tämän enempää kehuja ei kuitenkaan kertomuksessa anneta. Näissä aineistolainauksissa kuvastuvat kertomatta jäävät hyvät kohtaamisen kokemukset joiden tarkempi kuvailu olisi luonut vertailupohjaa aineiston negatiivisille kokemuksille.

Kohtaamisen kokemukset jäsensin aineistossani luokkiin *välinpitämättömyys, syyttäminen ja arvostelu, epäusko ja mitätöinti*. Kertomuksista oli tällöin havaittavissa että kokemukset kohtaamisesta eivät olleet pelkästään huonoja vaan leviävät tunneulottuvuudeltaan laajalle. Kokemuksellisesti luokilla on hienovaraisia eroja, tosin ne myös kietoutuvat toisiinsa. Tutkijan roolissa olen tehnyt tulkintaa kohtaamiseen liittyvään tunnekokemukseen pohtien, mihin negatiiviset kokemukset kiinnittyvät ja mikä on kokemusten suhde sosiaalityön ammattiin ja asiakkaiden kohtaamiseen liitettäviin odo-
tuksiin.

Kokemuksistaan sosiaalityön asiakkuudessa eräs kirjoittaja kertoo seuraavasti: ”*Kokemukseni eri kunnista on: olet toisen luokan kansalainen, syytelyt miksi teit noin tai miksi et tee näin, omia ehdotuksia asioiden korjaamiseksi ei kuunnella. Tulee sellainen tunne, että he (sosiaalityöntekijät- SM) eivät halua syventyä asiakkaan todelliseen tilanteeseen. Myönnetään lain määräämä toimeentulotuki ja asia sillä selvä. Ei heitä kiinnosta miten asiakas jaksaa seuraavan kuukauden ajan, vaikka tilanne taloudellisesti ja henkisesti olisi tuhon partaalla.(K1)*” Kertoja kuvastaa kokemuksissaan kokonaisvaltaista mitätöimisen ja välinpitämättömyyden tuntemuksia sosiaalitoimen kanssa asioinnistaan. Kirjoittaja määrittää paikkaansa toisen luokan kansalaiseksi, jolloin asiakaskokemuksensa kautta hän paikantaa itsensä syrjästä verrattuna valtavirtaan. Kokemuksissa on läsnä myös syytelyt, jossa kuvastuu tuntemukset että tekipä asiakas kuinka hyvänsä hänen toimintansa on jotenkin väärää tai puutteellista. Asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa on ohitettu, eikä hänen ääntään ole kuultu. Välinpitämättömyys on läsnä kirjoittajan kokemuksessa tunnetasolla, mutta myös hänen tulkinnassaan sosiaalityöntekijöiden toiminnasta. Kokemuskertomuksessa kohta, jossa kirjoittaja kertoo että työntekijät eivät halua perehtyä asiakkaan todelliseen tilanteeseen antaa käsityksen, että työ on luonteeltaan liukuhihnamaista etuuksien myöntämistä, jossa sosiaalityöntekijöillä ei ole kiinnostusta asiakkaan elämään. Heidän rooli painottuu byrokraattiseen päätöksentekoon, jossa ei ole tilaa aidolle kohtaamiselle.

Kirjoittajan ja sosiaalityöntekijöiden kohtaamiset eivät ole onnistuneita ja kertomus nostaa esiin huolta myös työn ammattietiikan toteutumisesta. Eräs sosiaalityön käytäntöön liittyvistä ammattieettisistä ohjeistuksista liittyy asiakkaan osallistumisoikeuteen. Asiakkaalta on oltava mahdollisuus vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin ja toimiin. (Arki, arvot, elämä.. 2005, 8.) Myös asiakkaan itsemääräämisoikeutta eli hänen mahdollisuuttaan tuoda esiin näkemyksiään, niin positiivisia kuin negatiivisia on kunnioitettava (Laitinen & Kemppainen 2010, 16). Edellisessä kokemuskertomuksessa nämä periaatteet eivät ole toteutuneet, ja kirjoittajan määritelmä toisen luokan kansalaisesta on johdopäätös siitä, millaisia tuntemuksia systemaattinen asiakkaan ohittaminen ja äänen vaimentaminen voi tuottaa. Sosiaalityö ammatillisena toimintana on yhdistelmä viranomaisyötä yhdistettynä asiakasta neuvovaan, ohjaavaan ja tukevaan toimintaan. Työssä toisaalta varmistetaan että asiakas saa tarvittavat ja hänelle lakisääteisesti kuuluvat palvelut, sekä pyritään tuottamaan asiakaskokemus, jossa hänet otetaan mukaan työskentelyyn sekä hänen ääntä kuullaan. Edellisessä kokemuskertomuksessa kohtaamiset ovat

voineet painottua virallisiin selvitysten ja päätösten tekoihin jolloin itse asiakas on jäänyt tilanteessa näkymättömäksi ja kaukaiseksi.

Ihmisen kokemuksia ei voida irrottaa niiden kontekstista, kokemukset jäsentyvät aina tietyissä sosiaalisissa ympäristöissä, joissa muiden ihmisten toiminta on myös läsnä. Aineistoni kertomuksissa sosiaalityön kohtaamiset ovat ilmenneet osana muuta elämää ja taustat viranomaisten kanssa asioimiselle vaihtelevat. Kertomuksissa muiden toimijoiden roolit myös painottuvat eri tavoin, kuitenkin vahvistaen kertomuksen pääteemaa ja kirjoittajan negatiivista kokemusta. Eräs kirjoittaja kertoo kokemuksistaan lastensuojeluviranomaisten kanssa toimimisesta hänen hakiessaan apua lapsen kasvatukseen. Avun sijaan kirjoittaja saa kokemuksen tilanteen kääntymisestä pääläelleen ja löytää itsensä syytetyn penkiltä: *”Minun mielipiteitä ei ole huomioitu missään vaiheessa. Kaikki mielipiteeni ovat käännetty minua vastaan syytöksiksi ja he (lastensuojelun sosiaalityöntekijät- SM) suosittelivat minun hakevan apua itselleni. Käsittämätön tilanne!”* *”Eräs neuvottelu sosiaalitoimistossa kesti 2 tuntia ja sen aikana sain tuntea olevani todella ”hankala tapaus”. Kaikki syyt kotimme ongelmiin, kun on minussa, kun vahdin liikaa lapsia ja puolisonakin olin kelvoton kun en tue vaimoni ”raittiutta”(K2)”* Kertojen kokemuksissa kuvastuvat tuntemukset siitä, miltä voi tuntua tilanteessa jossa eri osapuolet kääntyvät yhtä henkilöä vastaan. Lapsen kasvatukseen haettu tuki muuttuikin hakijan toiminnan ja käytöksen kyseenalaistamiseen ja pitkän sosiaalitoimistossa järjestetyn palaverin jälkeen tuntemukset vahvistuvat johon kirjoittajan ilmaisu ”hankalasta tapauksesta” viittaa. Kirjoittaja näkemyksissä sosiaalityöntekijät paikantavat perheen ongelmien juuret häneen, jossa kyseenalaistuvat sekä hänen kykynsä toimia sekä vanhempana että puolisona.

Kohtaamisessa kertautuu sosiaalityön ristiriitainen luonne. Kysymyksessä on työ, jossa yhdistyy sekä tuen että kontrollin elementit. Hyvässä mielessä kontrolli asiakassuhteessa merkitsee, että hyvän vuorovaikutuksellisen suhteen kautta asiakkaalle jää lopuksi tunne tuesta huolimatta mahdollisesta kontrollin käytöstä. Hyvä ja luottamuksellinen suhde työntekijän ja asiakkaan välillä tarkoittaa että kontrollitoimenpiteet hyväksytään helpommin. Kysymys ei ole pelkästään tiettyjen toimenpiteiden toteuttamisesta, vaan myös siitä, miten nämä toimenpiteet ja muutosehdotukset tuodaan asiakkaalle esille ja tiedoksi. (Jokinen 2008, 132–136.) Edellinen kokemuskertomus antaa ymmärtää että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja kirjoittajan välinen vuorovaikutus ei ole toteu-

tunut parhaalla mahdollisella tavalla, jolloin tuen sijaan kokemuksena on mielipiteiden mitätöiminen ja hänen puolison ja vanhemman roolin kyseenalaistaminen.

On huomattava, että kokemuskertomuksissa miesten kerronnan tyyliä yhdistää kertomuksissa esiintyvien muiden toimijoiden toiminnan tarkastelu, oman roolin tarkastelun jäädessä vähemmälle huomiolle. Oman roolin vähäinen pohdinta voi olla myös huonon kohtaamisen taustalla. Omassa ajatusmaailmassa henkilö kokee tekevänsä parhaansa ja toimivansa oikein, jolloin viranomaisten hyväntahtoiset pyrkimykset vaikuttaa tilanteeseen antaen asiakkaalle esimerkiksi ehdotuksia oman toiminnan muuttamiseen voidaan ottaa vastaan loukkauksena ja arvosteluna. Vaikka kirjoittajan omassa toiminnassa voisi olla muutoksen tarvetta, ei tämä vähennä kohtaamisen aiheuttamia negatiivisia tuntemuksia. Edelleen luottamuksellisen suhteen syntyminen työskentelyosapuolten välille mahdollistaa myös muutosehdotusten tekemisen ja niiden vastaanottamisen. Tällöin erilaisilla puheen tekniikoilla on kohtaamisen näkökulmasta merkitystä. (Ks. Juhila 2006, 235–238.)

Aineistoni kokemuskertomuksissa on havaittavissa kerronnan tyyliä, jossa painottuu viranomaistoimenpiteiden kuvailu sekä niihin liittyvää yksityiskohtaista selvitystä tapahtumien kuluista. Näissä kertomuksissa pääteemat ovat liittyneet parisuhteen kriiseihin sekä lasten huoltajuuskysymyksiin eron jälkeen. Kohtaamisen tematiikan näkökulmasta kirjoituksissa on useita viitteitä viranomaistoimenpiteiden kohteeksi joutumisesta, asiakkaan ja työntekijän välisestä vuorovaikutuksesta kerrotaan vaihtelevasti.

Eräs kirjoittaja kertoo kokemuksistaan eron jälkeen puolison syyttäessä häntä heidän lapsensa seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Tapaus tutkitaan mutta viitteitä hyväksikäytöstä ei löydy. Kertomusta värittää useat kirjoittajan tekemät lastensuojeluilmoitukset lasten äidistä joita ei kirjoittajan mukaan oteta vakavasti. Lastensuojeluilmoitusten aiheina on sekä pelot äidin väkivaltaisesta käyttäytymisestä lasta kohtaan kuin huoli lapsen äidin alkoholinkäytöstä ja lapsen turvallisuudesta äitinsä seurassa. Kirjoittaja kuitenkin kokee, ettei hänen hätää ja huolta oteta todesta, vaan sosiaalitoimi asettuu äidin puolelle: *”Tämän kaiken jälkeenkin tuntui että sosiaalitoimi arvosteli minua että vaadin täydellisyttä ja kehuivat kuinka exäni on ”kasvanut” kokemuksen myötä..(K3)”* Myös tässä kokemuskertomuksessa on läsnä kokemus ulkopuoliseksi jäämisestä. Sosiaaliviranomaiset näyttäytyvät arvostelijoina jotka kritisoiivat kirjoittajan toimintaa entisten puolison sen sijaan saadessa ymmärrystä ja myötätuntoa.

Kirjoittajan kertomus kohtaamisesta on laajempi selvitys siitä, miten yksittäinen henkilö on kokenut asemansa virallisten selvitystoimenpiteiden keskellä. Lastensuojeluilmoitukset ja kertomuksessa tehty epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ovat asioita, joihin sosiaaliviranomaisten on suhtauduttava aina suurella vakavuudella. Lastensuojelutyössä on kysymyksessä lain velvoittamasta toiminnasta jossa myös astutaan perheen yksityisyyden alueelle. Pyrkimyksenä on kunnioittaa ja ylläpitää vanhempien oikeutta toimia lastensa ensisijaisina kasvattajina, mutta tähän oikeuteen voidaan puuttua tilanteessa jossa lapsen etu on vaarantunut. Tämä arvio lapsen edusta on työn haastavin osa-alue, sillä kysymys on aina tulkinnasta. Lainsäädännöllisen tehtävän lisäksi työ on ennen kaikkia perheiden ja lapsien kohtaamista jossa erilaiset tunnetilat vaihtelevat niin työntekijöillä kuin asiakkailla. (Laiho 2007, 136–137.) Yksilöiden ja perheiden ollessa virallisten selvitystoimenpiteiden keskellä voi huoli omasta vanhemmuudesta ja oikeuksista lapsen huoltajana toimimisessa kasvaa suureksi. Edellisessä kokemuskertomuksessa kohtaaminen on kirjoittajan näkökulmasta tarkoittanut epäilyjen kohteeksi joutumista jossa tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat voineet olla eräänlaisia puolustusreaktioita tilanteeseen. Toisaalta kertomuksessa on läsnä aito huoli lapsen hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Tulkinta sosiaaliviranomaisten asettumisesta lasten äidin näkökulman kannalle toistaa puhetta riitaisiin eroihin liittyvistä huoltajuuskiistoista, joissa erityisesti miehet kokevat jäävänsä alakynteen lapsen huoltajuudesta päätettäessä. (Ks. Autonen-Vaaranieniemi 2012, 112–116.)

Kertomuksista heijastuu kirjoittajien pettymys toisaalta siihen millaista tietoa palvelujärjestelmässä työskentelevät asiantuntijat kertovat mutta myös siihen *millä tavoin* tietoa heille on välitetty. Huomion kiinnittäminen työntekijöiden puheen tapoihin merkitsee, että asiakkaat tarkkailevat työntekijöiden käytöstä, tehden samalla tulkintaa siitä, miten heidän asiaansa suhtaudutaan. Epämääräinen puhe tai käytös voi johtaa tulkintaan, etteivät työntekijät ole aidosti kiinnostuneita asiakkaan tilanteesta. Voi myös olla, että henkilön hakiessa apua hän on emotionaalisesti herkässä tilassa, jolloin työntekijän eleisiin kiinnitetään tavallista enemmän huomiota. Tällöin kohtaamisessa vaaditaan erityisiä vuorovaikutustaitoja jotta asiakas kokee tulevansa kuulluksi.

Eräs kirjoittaja kuvailee kertomuksessaan kokemuksiaan sosiaalityöntekijän kanssa asioimisesta hänen selvittäessään tietoa siitä, miten elatusavun maksaminen määrittänyt maksajan ollessa opiskelija. Kokemuksissa sosiaalityöntekijöiden reaktio on kuitenkin kaikkea muuta kuin kannustava tai neuvova: *”Vieläkin muistan naisvirkailijan aggres-*

siivisen, vihantäyteisen saarnan ”Nytkö sitä on muka opiskelemaan ruvettu, me ei olla täällä neuvomassa kaikenmaailman pinnareita sinä joudut maksamaan elatusavut niin kuin ne oikeudessa määrätään.(K4)”Kirjoittajan tulkinnassa sosiaalityöntekijän reagoi kyselyihin hyökkäävästi. Suorana lainauksena kirjoitettu sosiaalityöntekijän puhe viittaa kirjoittajan haluun vahvistaa viestiä kokemusten negatiivisesta tunnelatauksesta. Tällaisenaan kertomus sosiaalityöntekijän reaktiosta vaikuttaa käsittämättömältä tai erittäin epäammattimaiselta. Kirjoittaja jatkaa kertomusta eteenpäin: ”Kiitin avusta ja aikanaan myöhemmin kuulin että opiskelu olisi vaikuttanut elatusavun maksamiseen ja vihanpurkaus oli siten oikeutettu. Elatusavut maksoin aikanaan kertasuorituksena mikä myöhemmin osoittautui virheeksi, mutta mistäpä olisin tietoa saanut?” (K4) Tässä lainauksessa kirjoittaja ikään kuin puolustaa sosiaalityöntekijän negatiivista reaktiota että hän on tietämättömydessään toiminut väärin. Lainauksen lopussa kysymys ”mutta mistäpä olisin tietoa saanut?” viittaa siihen, että halu selvittää asiaa enempää on vähentynyt huonon ensikontaktin myötä. Kysymyksessä kuvastuu myös tunne epätietoisuudesta, tietoa kaivataan mutta kuka tiedon kertoisi?

Asiakkaiden tavat kiinnittää huomiota viranomaisten vuorovaikutukseen näyttäytyy myös toisessa kokemuskertomuksessa. Kirjoittaja kertoo kokemuksistaan osallistuesaan perheneuvolan järjestämälle kurssille, jonka teemana on etävanhemmuus ja lasten ja vanhempien suhteen parantaminen ja ylläpitäminen eron jälkeen. Kirjoittaja tuo kertomuksessaan esille eron jälkeisiä tapahtumia lasten huoltajuudesta sovittaessa. Hän kokee huolta lastensa hyvinvoinnista ja tuo asian esille perheneuvolan kurssilla. Kokemuksissaan hän ei kuitenkaan tule kuulluksi: ”Kerroin sosiaalivirkailijalle vakavasta huolesta lasteni tilanteesta. Häntä ei huoleni kiinnostanut. Hän kehoitti minua olemaan yhteydessä Elatusvelvollisten liittoon. Hänen ilmeestään näkyi, että hän tiesi täysin, kuinka hyödytöntä lasteni kannalta olisi kyseiseen liittoon olla yhteydessä ja että hän halusi vain päästä minusta eroon. (K6)”Lainauksessa kohta jossa kirjoittaja viittaa työntekijän ilmeeseen kuvastuu asiakkaiden tavat tarkastella työntekijöiden elekieltä. Tulkinta työntekijän ilmeestä on kauaskantoinen. Työntekijän ehdotusta ottaa yhteyttä Elatusvelvollisten liittoon ei koeta tarpeellisena tukena ja kirjoittajan tulkinnassa ehdotus on vain keino päästä kyselijästä eroon.

Juhilan (2006, 212–215) mukaan perinteiset sosiaalityön kertomuksissa esiintyvät identiteetit liittyvät uhrin ja toimijan identiteetteihin. Luodulla identiteetillä on yhteys vastuun kysymykseen, uhrin roolissa vastuu on pieni tai sitä ei ole ollenkaan kun identiteetti-

tin saadessa aktiivista toimijuutta vastuun merkitys kasvaa. Uhrius on vahvasti läsnä kokemuskertomusten tarinoissa, kirjoittajat ovat kokeneet tulleeensa kohdelluiksi huonosti ja jäävänsä tilanteeseen jossa heidän toimintaansa on arvosteltu ja kyseenalaistettu. Tuloksena on kokemus uhriudesta ja kohtaamattomuudesta. Huonojen kohtaamisten kautta luottamus sosiaalityöntekijöihin heikkenee, jolloin tukea ja neuvontaa ei oteta vastaan. Väärässä paikkaa sanottu sana tai hiljaisuus voidaan tulkita negatiivisesti jolloin kokemus ulkopuolisuudesta vahvistuu.

Sosiaalityön asiakkailla voi olla lähtökohtaisesti haastavaa ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen, sillä taustalla voi olla pelkoja ja epäilyksiä oman asian vakavuusasteesta: onko minulla oikeutta kysyä tästä tilanteesta, mitä minulle sanotaan? Sosiaalityön asiakassuhteissa ensikohtaamisessa on kysymys vuorovaikutuksen kautta tapahtuvasta tunnustelusta puolin ja toisin, jossa on otettava huomioon asiakkaan ja työntekijät erilaiset asemat. Työntekijä omaa sekä institutionaalista että ammatillista tietoa ja on asiakkaaseen suhteutettuna asiantuntija-asemassa. Asiakas saapuu sosiaalityön piiriin hakien tätä tietoa ja neuvontaa, hän asettuu tiedon saajan positioon. (Niskala 2008, 96–99.) Jos asiakkaan ensikohtaamisessa epäonnistutaan voi tämä jättää pitkän muistijäljen ja johtaa tilanteeseen jossa apua ja neuvontaa ei haeta enää uudestaan vaikka tarvetta tähän olisi. Jos luottamuksellista kontaktia asiakkaaseen ei ole saatu luotua voidaan tällöin ajatella, että sosiaalityön ammatillisessa tehtävässä on epäonnistuttu. Miesten kertomuksissa sosiaalityön kohtaamisissa on läsnä painottuminen negatiivisuuteen, jolla on toisaalta yhteytensä maskuliinisiin tapoihin käsitellä kokemuksia.

4.3 Sukupuolen tematiikka kirjoituksissa

Tutkimuksessani halusin tarkastella myös sitä, millaisia merkityksiä sukupuoli kirjoittajien kokemuskertomuksissa saa. Halusin lukea kokemuskertomuksia siitä näkökulmasta miten niiden sisällöissä käsitellään ja tuodaan tätä teemaa esiin joko kirjoitustyyliessä tai kertomusten hahmoissa. Samoin halusin pohtia sitä, mitä merkitystä sukupuolella on kohtaamista mielessä pitäen. Kirjoituksista paikansin teema-alueet jotka liittyivät *isyyteen, sukupuolten välisiin suhteisiin ja toiminnallisuuteen*. Isyyden ja sukupuolten välisen suhteen tematiikka ovat pääsääntöisesti yhteydessä toisiinsa, sillä isyys tulee tarkastelluksi osana äitiyttä. Toiminnallisuuden tematiikka liittyy maskuliinisuuteen, siihen millä tavalla miehet ovat aktivoituneet toimintaan sosiaalityön kohtaamisen jälkeen.

Suoria viittauksia sukupuoleen ja sukupuolten välisiin suhteisiin on aineistosta osittain löydettävissä ja tällaisinaan niiden kautta on mahdollista pohtia miten kirjoittajat suhteuttavat omaa sukupuoltaan niin sosiaalityön asiakassuhteissa kuin ihmissuhteissa yleisesti. Eräs kirjoittaja kertoo kohtaamisistaan sosiaaliviranomaisten kanssa ja liittyy negatiivisia kokemuksiaan osittain sukupuoleensa: *”Koska olen mies, niin välillä saa tuntea, että virkailija nauttii siitä, että saa miestä nöyryyttää. (K1)”* Kirjoittajan mukaan hänen sukupuolensa on peruste toiminnalle jossa sosiaalityön asiakasta nöyryytetään. Lainauksessa puhutaan tulkintani mukaan viranomaisten vallankäytöstä ja perinteisen sukupuolijaon kääntymisestä toisinpäin. Miehillä on historiallisesti ja yhteiskunnallisesti sallittu ja annettu enemmän vallankäytön mahdollisuuksia, jolloin (nais)sosiaalityöntekijöiden viranomaisvalta voidaan kokea uhkaavana. Lainauksessa tulkinta siitä että asiakasta nöyryytetään perustuen hänen sukupuoleensa vihjaa, että miesväestöä halutaan kollektiivisesti kohdella sosiaalityön piirissä huonosti. Tällaiseen lainaukseen kuvastuu pyrkimys jäsentää huonoja asiakaskokemuksia laajasti ja kertoo myös siitä, että myös sukupuoli voi toimia huonojen asiakaskokemusten taustaselittäjänä.

Lainaus herättää pohtimaan kysymyksiä sukupuolen merkityksestä sosiaalityössä. Liittyykö miehiin tapoihin olla jotakin sellaista yleistettävää jonka huomioiminen voisi helpottaa kohtauksia sosiaalityön piirissä ja tuottaa asiakkaalle kokemuksen kuulluksi tulemisesta? Ehkä miesten herkkyys asiakastilanteessa on eräänlaista pinnoitettua herkkyttä. Perinteiseen maskuliinisuuteen on klassisesti kuulunut itsen pärjäämisen eetos niin työelämässä kuin henkilökohtaisissa suhteissa (Kokkonen 2004, 273–274), jolloin

sosiaalityöntekijöiden kanssa asioiminen voidaan kokea nöyryyttäväksi. Kaikkien asiakkaiden kohtaamisessa painottuu ensikontaktin merkitys, asiakkaalle on tultava tunne siitä että hänen asiansa on kuultu ja tilanteeseen suhtaudutaan vakavasti. Miesten kohtaamisessa tieto maskuliinisuuden kulttuurillisesta rakentumisesta voi helpottaa ensi-kohtaamisen rakentumista, avun hakemista on saatettu miettiä pitkään, jolloin miesten avun pyyntöön on suhtauduttava erityisellä herkkyydellä.

Sukupuoli on läsnä miesten kirjoituksissa myös isyyden teema-alueelle, joka teemana yhdistää kaikkia kirjoittajia. Isyyttä tarkastellaan toisaalta suhteessa lasten kasvatukseen ja huoltajuuteen laajentuen myös pohdintaan isien asemasta yhteiskunnallisesti. Sosiaalityöntekijät näyttäytyvät tarinoissa eräänlaisia kulttuurillisen sanoman viestin viejänä, joka näyttää koskettavan isien asemaa joko perheen sisäisissä suhteissa tai huoltajuusneuvotteluissa eron jälkeen. Isyys on kategorisesti liitoksissa äitiyteen ja voidaan ajatella, että isyyden kysymykset nousevat vahvasti esiin tilanteissa joissa äitiys ei ehkä toteudu toivotulla tavalla tai parisuhteessa on ajaututtu kriisiin tai eroon. Tällöin kirjoittajat joutuvat selventämään omaa isän rooliaan ja vastuutaan niin parisuhteen tapahtumisissa kuin huoltajuuskysymyksiä selvittäessä.

Kasvatuksen kysymykset ovat vahvasti läsnä kokemuskertomuksessa, jossa huolta herättää tytärpuolen käytös johon alaikäisenä kuuluu alkoholin käyttöä, tupakan polttoa ja seurustelua aikuisen henkilön kanssa. Kirjoittaja sitoo tyttären toiminnan lapsen äidin alkoholismista johtuvaksi ja kokee toimivansa kasvatustehtävässä yksin. Kokemuskertomuksessa kertojan isyydessä on mukana elementtejä menneen ajan perinteisestä patriarkaattisesta isyydestä, jossa isän tehtävänä oli toimia rajojen asettajana ja kurin tuottajana. (Ks. Huttunen 1999, 177–178.) Kertojan pyrkimykset rajoittaa tyttären käytöstä ei tuota tulosta, vaan hänen tulee haastetuksi isän roolissaan niin tyttären kuin sosiaalivirkailijoiden toimesta. Kirjoittajan tulkinnassa lasta ei vastuuteta toiminnastaan: *”Tytön ei ole tarvinnut kantaa vastuuta mistään ja minä olen se ”paha isäpuoli”, kun yritän saada tyttöä edes jotenkin ruotuun (K2).*” Myöhemmin lastensuojeluvirkailijoiden kanssa asioidessaan kirjoittaja kääntää tilanteen toisinpäin mutta ei saa ymmärrystä työntekijöiltä: *”Kysyin sosiaalityöntekijöiltä: ”jos tilanteemme olisi toisinpäin, että minä ryyppäisin ja minun lapseni myös ryyppäisi ja juoksisi pitkin kylää missä sattuu ja milloin vain, niin puuttuisitteko silloin minun tekemisiin?” Minkäänlaista vastausta ei kuulunut - vaihtoivat puheenaihetta. (K2)”* Sosiaalityöntekijät haastetaan pohtimaan tilannetta toisin päin, mutta tähän ajatusleikkiin työntekijät eivät lähde vaan kysymys ohitetaan ja

käännetään muihin aiheisiin. Tulkintani mukaan otteessa puhutaan äidin ja isän rooleista. Kirjoittajan näkemyksissä lapsen äidin alkoholin käyttöön ei ole puututtu tarpeeksi voimakkaasti, mutta jos kysymys olisi isästä ja hänen alkoholinkäytöstään tilanne muuttuisi työntekijöiden silmissä vakavammaksi. Lainauksen voidaan nähdä olevan kertojan kriittinen huomautus äitien ja isien asemasta ja roolista perheessä yleisesti.

Kertomuksessa sosiaalityöntekijöiden ehdotukset ja suoranaiset hiljaisuuden hetket aiheutta käsiteltäessä antaa ymmärtää, että työntekijät yrittävät vihjata kertojalle että tämän tavassa toteuttaa isän roolia on korjaamisen varaa. Tämä ei kuitenkaan johda kirjoittajan pohdintoihin oman roolin muutoksesta vaan pikemminkin päinvastoin, omista näkemyksistä pidetään kiinni. Kertojan tuntemus siitä, että häntä ei ole kuultu kertoo vuorovaikutuksen epäonnistumisesta eri osapuolten välillä ja tuottaa todellisen haasteen sosiaalityöntekijöille. Jo itsessään liikkuminen kohti yksityisen piiriin kuuluvaa vanhemmuutta ja keskustelun avaaminen vanhemmuuden tapojen toteuttamiseen voi aiheuttaa torjuntaa, eikä rakentavaa vuorovaikutusta synny. Hiljentymisen sijaan suoran puheen kautta voi löytyä parempi keskusteluyhteys. Tämä ei tarkoita asiakkaan toiminnan kärkeästä arvostelua, vaan mahdollisesti kysymysten kautta tapahtuvaa tilanteen avaamista, jossa poikkeavasti näkemyksistä käydään rakentavaa keskustelua.

Kasvatuksen lisäksi kertomuksissa puhe isyydestä kietoutuu myös puheeseen epätasavaruuden kokemuksista sekä äitien ylivoimaisuudesta lapsen huoltajuutta määriteltäessä. Tällöin kertomuksissa on läsnä poliittinen viire ja halu osallistua yleiseen keskusteluun huoltajuudesta jossa isät ovat alakynnessä, kuten eräs kirjoittaja arvioi: *”Sosiaalitoimen suhtautuminen isiin näkyy siinäkin että tunnen monia viikonloppu isiä jotka olisivat parempia lähihuoltajaksi kuin heidän lastensa äidit jotka ovat lastenvalvojan kanssa sanelleet pelisäännöt eron jälkeen. (K3)”* Kertojan arviossa isän asemasta huoltajuudesta sovittaessa kuvastuu ajatus siitä, että äidit eivät välttämättä ole aina paras vaihtoehto lapsen lähihuoltajaksi. Toisaalta lainauksessa on läsnä näkemys eräänlaisesta salaliitosta äidin ja lastenvalvojen välillä jotka ikään kuin mielivaltaisesti päättävät kahdestaan lapsen huoltajuudesta.

Myös toisen kirjoittajan kokemuksissa kuvastuvat tuntemukset äitien suosimisesta hänen tuodessaan esiin halunsa toimia lasten lähihuoltajana eron jälkeen. Lastensuojeluvirkailija ei kuitenkaan suhtaudu toiveeseen myötämielisesti: *”Hän (lastensuojeluvirkailija- SM) tykitti minulle, että Suomessa isästä voi tulla lähivanhempi vain, jos lasten*

äiti on päihde-/huumeongelmainen, prostituoitu tai mielenterveysongelmainen...Kokemus tällaisesta sukupuolten välisestä epätasa-arvosta on mykistävä ja uskomaton. Se vei todella uskoani, että isää voisi kohdella sosiaalitoimessa tasaveroisesti äidin kanssa.(K6)” Kokemuskertomuksessa lastensuojeluvirkailijan toteamus miesten epätodennäköisyydestä saada lasten lähihuoltajuutta näyttäytyvät käsitykset siitä, että lasten hoivan ja hyvinvoinnin ylläpitäjiä ovat erityisesti lasten äidit joiden asema ensisijaisina huoltajina ei ole uhattuna kuin vasta ääritapauksessa. Tulkintana tilanteesta on järkytys ja kokemus epätasa-arvoisesta kohtelusta.

Kokemuskertomuksissa kajastaa yhteys äitiyden kulttuurilliseen asemaan, lasten hoiva ja huolenpito on yhteiskunnallisesti pitkään asetettu naisille. (Korhonen 1999, 33–44.) Toisaalta lasten lähihuoltajuus erotapauksissa on yleensä päätynyt äidille usein entisten kumppaneiden yhteisymmärryksessä. (Huttunen 2001, 49, Hokkanen 2005.) Sukupuoliin liitettävät kulttuurilliset mallit ja odotukset toistuvat myös erilaisissa instituutioissa ja elävät läsnä työn arjessa, jotka voivat toisaalta luoda epätasa-arvostavia tilanteita eri osapuolten välille. Vuoren (2004) mukaan juuri riitaisat erot tuovat esille isien heikoman aseman huoltajuusneuvottelussa jos asetelmissa on sitouduttu näkemyksiin joissa lapsen ensisijaisina hoivan tuottajina ovat äidit isien toimiessa lähinnä äidin avustajina. Toisaalta jos lasten hoiva on jo suhteen aikana painottunut äidille, on naisilla tällöin mahdollisuus vedota miesten kyvyttömyyteen toimia lasten huoltajana eron jälkeen. (Mt., 59.)

Vaikka lähtökohtaisesti huoltajuusneuvotteluissa pyritään jakamaan lasten huoltajuus, voivat riitaisat erot kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa huoltajuudesta käydään todellista kamppailua. Tällöin myös viranomaisten lausunnoilla, mielipiteillä ja näkemyksillä on vaikutusta huoltajuuden määräytymisen lopputulokseen. Työntekijöiden sitoutuessa näkemykseen jossa äidit ovat luontevimpia lasten huoltajia isien sijaan asettaa miehet tilanteeseen, missä vanhemmuutta ja kykyä toimia lapsen huoltajana joudutaan mahdollisesti perustelemaan enemmän. Tällöin keskustelut huoltajuudesta ovat keskustelua laajalla rintamalla myös isien ja äitien rooleista ja painoarvosta perheen kontekstissa.

Miesten tavoissa kirjoittaa toistuu Aallon (2004, 99) havaitsema tyyli miesten tavoista kertoa yksityisin piiriin kuuluvista elämän tapahtumista julkisen puheen keinoin. Henkilökohtaiset kokemukset muuntautuvat eräänlaisiksi mielipidekirjoitukseksi ja siirtyvät osaksi yleiskeskustelua käsiteltävästä aiheesta. Tämä voi olla keino järkeistää kokemuk-

sia jos tapahtumiin liittyvät tunnekokemukset ovat olleet erityisen raskaita. Ehkä tunteista puhuminen tai niistä kirjoittaminen on edelleen miehille vaikeaa, jolloin myös kertomuksiin välittyä eräänlainen emotionaalinen etäisyys josta lukijalle voi helposti välittyä käsitys että kirjoittaja ei olisi kosketuksissa tapahtumien aiheuttamiin tunnetiloihin. Sosiaalityössä miesten kohtaamista mielessä pitäen suorat kysymykset tilanteiden aiheuttamista tunnekokemuksista voisi helpottaa myös kohtaamista ja luoda välittävää ilmapiiriä osapuolten välille.

Kertomuksissa on läsnä miesten halu kääntyä toimintaan. Purra (1994) havaitsi vertaillessaan erään avioparin tapaa kertoa omaelämäkerrallista, että miehen kerronnassa painottuu oman toiminnan kuvaus sekä yksityiskohtainen tapahtumien raportointi joissa mies aktiivisena toimijana aloittaa, hallinnoi ja muuttaa toimintakenttäänsä. Naisen kertomuksessa tilaa annettiin myös tunteiden kuvailuun sekä kertomuksen muille hahmoille. (mt. 174–186.)

Huonojen sosiaalityön kohtaamiskokemusten seurauksena useat kirjoittajat ovat jollakin tasolla aktivoituneet toimintaan, jolla he pyrkivät vaikuttamaan vallitseviin oloihin: *”Kirjoitin viime sunnuntain (maakuntalehden) yleisönosastokirjoituksen, missä purin jo näiden (sosiaalityön) kohtaamisien käsittämättömyksiä. (K2)”* Kansalaisvaikuttaminen voi saada myös ryhmätoiminnan muotoja, kuten eräs kirjoittaja kuvaa huoltajuuskiistojen jälkimainingeissa: *”Olen kahden muun samantapaisessa (tilanteessa- SM) olevan isän kanssa keskustellut asioista (jokaisella paljon asiaa paperilla), aiomme tehdä jonkinlaisen yhteenvedon asioista ja lähestyä jotakin vaikuttavaa tapaa.(K3)”* Kirjoituksissa miehet haluavat vaikuttaa asioihin ja saada oikeutta. Toisaalta kertomuksissa on myös havaittavissa eräänlaista alistumista huonoon kohteluun, jota ilmaistaan lyhyillä toteamuksilla kuten eräs kirjoittaja ilmaisee sosiaalityöntekijöiden kohtaamisen jälkeen: *”Kokemukseksi jäi että mies ei ”sossussa” ole ainakaan ihminen vaan toiminnan kohde.(K4)”* Ajallisuudella on vaikutusta siihen, miten kokemuksia jäsenellään. Jos aikaa tapahtumien välillä on kulunut paljon, voidaan sosiaaliviranomaisten toimintaan suhtautua nykyajassa ymmärtäväisesti. Toisaalta vanhat tapahtumat ovat mielessä edelleen ja kuljettavat mukanaan negatiivista muistoa viranomaisten kanssa asioimisesta.

Erilaiset toiminnan tavat kokemusten jälkeen kertovat toisaalta halusta vaikuttaa vallitseviin oloihin mutta kertomuksissa on läsnä myös huonon kohtaamisen hyväksymistä.

Miehet eivät siis automaattisesti aktivoidu toimintaan huonojen kohtaamisten jälkeen vaan vaihtoehtona on myös tietynasteinen sopeutuminen tilanteeseen. Sopeutuminen ei merkitse että huonoa kohtaamista välttämättä unohdettaisiin. Huonot kokemukset voivat kulkea kertomusten mukana pitkään ja niihin voidaan säännöllisesti palata. (Ks. Roos 1994, 25–26.)

Pohdittaessa miesten kirjoituksia sukupuolen tematiikan näkökulmasta, voidaan yhdistävänä piirteenä nähdä niiden rakenteellinen samanlaisuus. Tällä on yhteys miesten kirjoittamisen tapoihin yleisesti. Tunteiden ilmaisu kertomuksissa on lyhyttä ja napakkaa, syvälliseen tunteiden pohdintaan ei kirjoituksissa lähdetä. Sukupuolten välisten suhteet näyttävät kirjoituksissa erityisesti yhdistettynä isyyden tematiikkaan, jossa (usein entisten) puolisoiden äitiyttä tarkastellaan suhteessa omaan isyyteen. Lapset saavat kertomuksissa sivuroolin, mikä näyttää tekstissä muun muassa niin että kertojat eivät lähde syvällisesti pohtimaan lastensa toiminnan motiiveja. Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksi myös itse kohtaaminen on sosiaalitoimen kanssa ollut vaikea. Työntekijöiden pyrkimykset parantaa kirjoittajien vuorovaikutussuhteita niin lapsiin kuin puolisoon on voitu ottaa vastaan kokemuksena arvostelusta eikä muutosta arjen toiminnassa tapahdu.

Kertomuksissa on läsnä myös kysymyksiä herättävä kirjoituksen tyyli. Mieskertoja kyseenalaistaa vallitsevia käytäntöjä ja pyrkii järjeistämään kokemustaan. Kokemuksille halutaan oikeutta tai tuoda vähintään epäkohtia esille. Isien oikeudet ovat teemana yhä enemmän läsnä myös julkisessa keskustelussa (Esim. Jousmäki & Kosonen 2009) ja tämä näyttää myös oman aineistoni kokemuskertomuksissa. Ehkä isyys aktivoi miehiä ottamaan tavallista enemmän osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja haluan vaikuttaa vallitseviin oloihin.

5 Pohdinta

Tutkimukseni tehtävänä oli selvittää miesten sosiaalityön asiakaskokemuksia sekä tarkastella millaisia ulottuvuuksia sukupuoli miesten kertomuksissa saa. Aineiston perusteella miesten kokemukset sosiaalityön asiakkuudesta eivät olleet positiivisia. Negatiiviset kokemukset laajentuivat tunneulottuvuudeltaan useaan eri suuntaan, läsnä olivat kokemukset sosiaalialan työntekijöiden asiakkaita kohtaan suuntaamasta välinpitämättömyydestä, syyttamisestä ja arvostelusta sekä epäuskosta ja mitätöinnistä. Kirjoitusten vaihtelevan kerronnan kautta miehet tekivät ymmärrettäväksi kokemuksiaan ja niiden vaikutuksia laajalla rintamalla. Toiminta kohtaamisen jälkeen sai sekä aktiivista luonnetta että kohteluun alistumisen ulottuvuuksia, osa miehistä halusi kansalaistoiminnallaan vaikuttaa vallitseviin olosuhteisiin ja järjestelmän kenttään eri vaikutustahojen kautta, osalle kohtaaminen ei muodostunut tekijäksi, joka olisi aktivoinut toimintaan vaan kohtelu otettiin vastaan melko tyynesti.

Analyysin toisena osa-alueena oli pyrkimys hahmottaa sukupuolisia ulottuvuuksia miesten kerronnan tavoissa ja temaattisissa sisällöissä. Kokonaisuutena miesten kertomukset poikkesivat paljon toisistaan. Aineistossa oli läsnä niin pitkään muistelutyypin kerrontaan liittyvää otetta kuin lyhyttä ja napakkaa raportinomaista tapaa kertoa kokemuksista. Sisällöllisesti kertomuksista oli havaittavissa myös samankaltaisuutta. Tämä samankaltaisuus liittyi kertojien tapaan tarkastella pääsääntöisesti kertomuksissa esiintyvien muiden henkilöhahmojen toimintaa kertojan oman toiminnan ja toiminnan motiivien tarkastelun jäädessä kertomuksissa vähemmälle huomiolle. Teemallisesti aineistoa yhdisti isyys. Kaikki kirjoittajat olivat isiä, mutta isyyteen liittyvät kysymykset nousivat esiin erityisesti kertomuksissa jotka painottuivat lasten huoltajuuskiistojen tarkasteluun. Tämä tulos osittain vahvistaa aiemmin esiin tuotua tutkimuksellista näkemystä siitä, että isyyteen liittyviä kysymyksiä ja isien oikeuksia pohdintaan erityisesti tilanteissa kun isyys on jollakin tavalla uhattuna (erotilanne, syytökset väkivallasta). (Ks. Vuori 2004, 59.)

Mitä tutkimukseni tuloksista voidaan päätellä ja mitä tulokset merkitsevät sosiaalityön käytännön näkökulmasta? Tutkimusaineistoni suppeus ei anna mahdollisuutta yleistää näkemystä, että kaikkien sosiaalityön miesasiakkaiden kokemukset olisivat negatiivisia tai heidän asiakassuhteensa olisivat ongelmallisia. Positiivisia kokemuksia löytyy myös varmasti ja monet miehet antaisivat todennäköisesti myös hyvää palautetta sosiaalityön-

tekijöiden toiminnasta. Toisaalta tutkimuksen valossa on ymmärrettävä, että asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden kohtaamiset eivät olleet toteutuneet aina parhaalla mahdollisella tavalla, joka ei mahdollistanut kuulluksi tulemisen ja kohtaamisen kokemuksia.

Tuntuu haastavalta pohtia, miten sosiaalityön käytäntöä voitaisiin tämän tutkimuksen valossa kehittää. Tässä tutkimuksessa miesten kohtaamisen kokemukset eivät olleet positiivisia, mutta kertomuksista välittyi myös yleisesti kokemus epätasa-arvoisesta kohtelusta jotka liittyivät sukupuolten välisiin suhteisiin ja isien asemaan. Lähtökohtaisesti halusin tutkimuksessani pohtia myös sitä, miten miehiä voitaisiin kohdata sosiaalityön piirissä niin, että kokisivat tullessa kuulluksi. Tähän kysymykseen on vaikea vastata, sillä sosiaalityön asiakastilanteet ovat äärimmäisen monitasoisia. Työssä on pyritävät ottamaan huomioon useiden toimijoiden näkökulmia ja mielipiteitä. Usein sosiaalityöntekijöiden tekemät päätökset tai viralliset suositukset tai lausunnot eivät ole kaikkien osapuolten mieleen. Tämä osittain kuuluu työn käytäntöön. Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei jokaista työskentelyn osapuolta voitaisi kuulla tai hänen näkökulmaansa ei voitaisi kunnioittaa. Ehkä suurimman haasteen työhön tuottaa juuri eri osapuolten näkemysten yhtensovittaminen ja sellaisen kultaisen keskitien löytäminen jonka kaikki työskentelyosapuolet ainakin jollakin tasolla hyväksyvät.

Millaista mieserityinen sosiaalityö voisi olla? Mielestäni sukupuolisensitiivisessä työssä ja asiakkaan kohtaamisessa on tärkeää ja hyödyllistä perehtyä sukupuoleen liittyvään teoreettiseen tietoon yhdistäen tietoa käsitykseen siitä, että ihmiset jäsentävä maailmaa subjektiivisesti ja he kokevat asiat aina yksilöllisesti. Kaikenlaisessa asiakastyössä on pyrittävä luomaan luottamuksellista suhdetta työntekijän ja asiakkaan välille. Tämän luottamuksen syntyminen edellyttää asiakkaiden kohtaamista kunnioittaen heidän itsemääräämisoikeuttaan. Sosiaalityöntekijä on viranomainen, jonka tehtäviin kuuluu myös puuttua sosiaalisiin epäkohtiin niiden ilmetessä. Tämän vuoksi myös vaikeista asioista on kyettävä puhumaan. Tämä on erityisen tärkeää sellaisissa tilanteissa, joissa työskentelyosapuolena on lapsia, sillä lasten voidaan nähdä olevan erityisen suojelun kohteena. Kohtaamisessa on pystyttävä yhdistämään sekä työn ammatilliset lähtökohdat ja arvot sekä luomaan sellaista vuorovaikutuksen ilmapiiriä jossa keskusteluyhteys asiakkaan ja työntekijän välillä säilyy.

Tutkimuksessani halusin lähestyä tutkimuksen aihetta eli miesten kokemuksia sosiaalityöstä melko avoimesti. Halusin antaa kirjoittajille mahdollisimman paljon vapautta itse

määritellä ja merkityksellistää kokemuksiaan. Kertomusten analyysi muodostuikin erittäin kiintoisaksi vaiheeksi vaikka matkassa oli välillä myös mutkia. Tutkimusprosessi muodostui kokonaisuudessaan melko pitkäksi ja tulkitsen tämän johtuvan osittain siitä, että tarvitsin aikaa päästäkseni sisälle aiheeseen ja miesten kertomuksiin. Haasteelliset vaiheet kuuluvat tutkimusprosessiin ja ovat osittain kasvattaneet minua tutkijana. Pohdittaessa tutkimuksen antia koen, että sen lisäksi että olen tutkimukseni kautta pystynyt lisäämään tietoa miesten sosiaalityön asiakaskokemuksista, koen myös itse saaneeni tutkimuksesta paljon. Tutkimus on lisännyt ymmärrystäni maskuliinisuuksista ja toisaalta herättänyt pohtimaan miesten tilaa ja paikkaa sosiaalityön asiakkuudessa. Toivon tutkimukseni inspiroivan muita aiheesta kiinnostuneita ja toimivan osittain uusien tutkimuksellisten kysymysten herättäjänä.

Tutkimukseni teon aikana ja lopuksi on tarpeen pohtia aiheeseen liittyviä jatkotutkimuksen aiheita. Miesten sosiaalityön asiakkuuteen liittyvä jatkotutkimus voisi osittain paikantua niihin sosiaalityön paikkoihin joissa miehet ovat asiakasenemmistössä. Tietoa tarvittaisiin siitä, millaisina miehet kokevat erilaiset sosiaalityön palvelut ja niistä saadun hyödyn. Toisaalta olisi myös tärkeää selvittää, miten miehet itse kehittäisivät palveluja ja millaisia uusia mieserityisiä palveluja sosiaalityön kentälle kaivataan. Mielenkiintoista vertailupintaa tutkimuksiin tuottaisi myös naisten ja miesten asiakkuuksien keskinäinen tarkastelu. Myös yleistutkimusta miesten arjesta ja miesten rooleista tämän päivän Suomessa kaivataan. Mitä tarkoittaa olla mies ja miten miehet paikantavat itsensä suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan ja kulttuuriin?

Lähteet

- Aalto, Ilana 2004: Kerrottu isyys. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisu 6. Helsinki.
- Ackerly, Brooke & True, Jacqu 2010: *Doing Feminist Research in Political and Social Science*. Basingstoke. Palgrave Macmillan. New York.
- Alsop, Rachel & Fitzsimons, Annette & Lennon Kathleen 2002: *Theorizing gender*. Politypress. Cambridge.
- Alasuutari, Pertti 1986: Työmiehen elämäntarina ja alkoholismi. Tutkimus alkoholismin suhteesta emokulttuuriin. Tampereen yliopisto.
- Alasuutari, Pertti 1999: Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. 1. painos 1993. Vastapaino. Tampere.
- Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Arnkil, Robert & Karjalainen, Vappu & Saikku, Peppi & Spangar, Timo & Pitkänen, Sari 2008: Kohti työelämälähtöisiä integroivia palveluja. Työvoimatoimistojen ja työvoiman palvelukeskusten arviointitutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. 18/2008.
- Autonen-Vaaranemi, Leena 2012: Eroisyyden oikeuttamisen periaatteet. Teoksessa Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaranemi, Leena (toim.): *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Vastapaino. Tampere. 101–122.
- Bates, John & Thompson, Neil 2002: *Men, Masculinity and Social Work*. Teoksessa Gruber, Christine & Stefanov, Helga (toim.): *Gender in Social Work*. Russell House. Lyme Regis. 97-105.
- Clark, Chris L 2000: *Social Work Ethics*. Basingstoke. Macmillan.
- Coffey, Amanda & Atkinson, Paul 1996: *Making sense of qualitative data*. Thousand Oaks. Sage Publications. California.
- Connell, R. W 2005: *Masculinities*. 2. uudistettupainos. 1. painos 1995. Berkeley, University of California Press. California.
- Cortazzi, Martin 1993: *Narrative Analysis*. Falmer Press. Lontoo.
- Dominelli, Lena 2002: Values in Social Work: Contested Entities with Enduring Qualities. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (toim.): *Critical Practice in Social Work*. Basingstoke. Palgrave. 15–27.
- Drury-Hudson, Julie 1999: Decision Making in Child Protection: the Use of Theoretical, Empirical and Procedural Knowledge by Novices and Experts and Implications for Fieldwork Placement. *British Journal of Social Work* 29 (1), 147–169.
- Eskola, Jari 1997: *Eläytymismenetelmäopas*. Tampereen yliopisto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari 2001: Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. PS-kustannus. Jyväskylä. 69-84.
- Featherstone, Brid & Rivett, Mark & Scourfield, Jonathan 2007: *Working with Men in Health and Social Care*. Sage. Lontoo.
- Granfelt, Riitta 1998: Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hearn, Jeff 2001: Men, Social Work and Men's Violence to Women. Teoksessa Alastair, Christie (toim.): *Men and Social Work*. Palgrave. Macmillan. 63-86.

- Hearn, Jeff 2005: Miesten ja maskuliinisuuksien sukupuolistuminen tieteessä, tiedeyhteisössä ja tutkimuksessa. Teoksessa Husu, Liisa & Rolin, Kristina (toim.): Tiede, tieto ja sukupuoli. Gaudeamus. Helsinki. 170–199.
- Heikkinen, Hannu L.T 2001: Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Hoikkala, Tommi 1993: Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Gaudeamus. Helsinki.
- Huttunen, Jouko 1999: Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Jokinen Arto (toim.): Mies ja muutos. Tampere University Press. Tampere. 169–193.
- Huttunen, Jouko 2001: Isänä olemisen uudet suunnat. Ps-kustannus. Jyväskylä.
- Hyvärinen, Matti 1994: ”Miehen” lajityypit. Teoksessa Roos, J.P & Peltonen, Eeva (toim.) 1994: Miehen elämää. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 37–67.
- Hyvärinen, Matti 1994 (2): Viimeiset taistot. Vastapaino. Tampere.
- Hänninen, Vilma 1999: Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis. Tampereen yliopisto.
- Jokiranta, Harri 2003: Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. Acta Universitatis Tamperensis 966. Tampere University Press. Tampere.
- Jousmäki, Ari & Kosonen, Liisa 2009: Syytettynä isä. Teos. Helsinki.
- Jokinen, Arja 2008: Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Tampere. 110–144.
- Jokinen, Arto 1999: Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.): Mies ja muutos. Tampere University Press. Tampere. 15–51.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Vastapaino. Tampere.
- Juhila, Kirsi 2008(a): Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Tampere. 14–47.
- Juhila, Kirsi 2008(b): Aikuisuus sosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Tampere. 82–108.
- Julkunen, Raija 2010: Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Vastapaino. Tampere.
- Kanaoja, Aulikki 2007: Asiakastyön yleiset lähtökohdat. Teoksessa Kanaoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. Helsinki. 98–113.
- Karjalainen, Pekka 2007: Aikuissosiaalityö, työvoimain palvelukeskukset ja erityisryhmien sosiaalityö. Teoksessa Kanaoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. Helsinki. 165–170.
- Karjalainen, Vappu & Karjalainen, Pekka 2007: Työvoiman palvelukeskukset ja kuntouttava sosiaalityö. Teoksessa Heikkilä, Matti & Lahti, Tuukka (toim.): Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007. Stakes. Helsinki. 141–152.
- Keskinen, Suvi 2004: Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Ps-kustannus. Jyväskylä. 19–45.
- Keskinen, Suvi 2008: Näkyvissä ja näkymättömissä. Väkipalalta perheammattilaisten työskentelyssä. Teoksessa Näre, Suvi & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu in-

- tiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 311–343.
- Kiviniemi, Kari 2001: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Ps-Kustannus. Jyväskylä. 68-84.
- Kokkonen, Sari 2004: Työtön isä mallitarinoiden vankilassa. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jari (toim.): Isäkirja. Vastapaino. Tampere. 271–292.
- Kolehmainen, Jari & Aalto, Ilana 2004: Johdanto isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jari (toim.): Isäkirja. Vastapaino. Tampere. 9-25.
- Korhonen, Merja 1999: Isyyden muutos. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 39. Joensuu.
- Kortteinen, Matti 1992: Kunnian kenttä. Hanki ja jää. Helsinki.
- Kuosmanen, Paula 2007: ”Mitäs ehkäsy te käytitte?” Asiakaskäytäntöjä ja ensimmäisten lesbojen taktiikoita äitiyshuollon tiloissa. Teoksessa Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.): Perhetyön tieto. Vastapaino. Tampere. 168–204.
- Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi 2004: Sukupuolistunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.) 2004: Sukupuoli ja sosiaalityö. Ps-Kustannus. Jyväskylä. 5- 18.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Vastapaino. Tampere.
- Labov, William 1972: Language in the inner City: studies in the Black English vernacular. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.
- Laine, Timo 2001: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Ps-Kustannus. Jyväskylä. 26–43.
- Laiho, Kristiina 2007: Lastensuojelu. Teoksessa Kanaoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. Jyväskylä. 132–161.
- Laitinen, Merja & Kempainen, Tarja 2010: Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudamus. Helsinki. 138–177.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2008: Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, Raimo & Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.) 2008: Narratiivikirja. Menetelmiä ja esimerkkejä. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 106–150.
- Laine, Terhi 2005: Turvakotityön käytännöt. Asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Yliopistopaino. Helsinki.
- Laitinen, Merja & Kempainen, Tarja 2010: Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudamus. Helsinki. 138–177.
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.
- Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412.
- Lehtonen, Mikko 1999: Maskuliinisuus, kansallisuus, identiteetti. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.): Mies ja muutos. University Press. Tampere. 74–88.
- Liljeström, Marianne 2004: Feministinen metodologia- mitä se on? Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.): Feministinen tietäminen. Vastapaino. Tampere. 9-21.
- Liukko, Eeva 2006: Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Heikki Waris-instituutti. Helsinki.
- Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo 2007: Sosiaali- ja terveysalan järjestöt. Teoksessa Teoksessa Kanaoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho,

- Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (toim.): *Sosiaalityön käsikirja*. Tietosanoma. Helsinki. 282–286.
- Manninen, Sari 2010: ”Iso, vahva, rohkee – kaikenlaista” Maskuliinisuudet, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa. Oulun yliopisto. Oulu.
- Marin, Marjatta 2001: Aikuisuus ja keski-ikäisyys. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): *Lapsuudesta vanhuuteen*. Vastapaino. Tampere. 225–265.
- Matero, Johanna 1996: Tieto. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.): *Avainsanat*. Vastapaino. Tampere. 245–269.
- Murray, Kevin 1989: *The Construction of Identity in the Narratives of Romance and Comedy*. Teoksessa Shotter, John & Gergen, Kenneth J (toim.) 1989: *Texts of Identity*. Sage. Lontoo.
- Murto, Lasse 1978: *Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa sekä yhteiskunnan toimenpiteet*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja. 30. Forssa.
- Muuri, Anu 2007: *Sukupuolittuneet sosiaalipalvelut -asiakkuus, työyhteisö ja arjen verkostot*. Teoksessa Heikkilä, Matti & Lahti, Tuukka (toim.): *Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007*. Stakes. Helsinki. 220–233.
- Niskala, Asta 2008: *Salatusta suhteesta kahden kimppaan- Analyysi sosiaalityön prosessin rakentumisesta*. Acta Universitatis Lapponiensis 150. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Nyqvist, Leo 2004: *Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa*. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Ps-Kustannus. Jyväskylä. 101–248.
- Partanen, Airi & Kuussaari, Kristiina 2007: *Päihdepalvelujärjestelmän haasteet 2000-luvulla*. Teoksessa Heikkilä, Matti & Lahti, Tuukka (toim.): *Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007*. Stakes. Helsinki. 68–86.
- Petrelius, Päivi 2005: *Sukupuoli ja subjektius sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista*. Jyväskylän yliopisto 266. Jyväskylä.
- Phillips, Nigel 2001: *Men and Mental Health Services: a View from Social Work Practice*. Teoksessa Christie, Alastair (toim.): *Men and Social work. Theories and practices*. Houndmills. Palgrave. 126-146.
- Pietarinen, Juhani & Launis, Veikko 2002: *Etiikan luonne ja alueet*. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): *Tutkijan eettiset valinnat*. Gaudeamus. Helsinki. 42–57.
- Piispa, Minna 2008: *Väkivallan muodot heteroseksuaalisessa parisuhteessa*. Teoksessa Näre, Suvi & Ronkainen, Suvi (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolittuneen väkivallan dynamiikka*. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 106–128.
- Pirskanen, Henna 2011: *Alkoholi, isyys ja valta. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011*. Helsinki.
- Pohjola, Anneli 1994: *Elämän valttikortit?: Nuoren aikuisen elämäntulo toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa*. Acta Universitatis Lapponiensis 5. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Pohjola, Anneli 2009: *Tabut auttamissuhteen paradoksina*. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Tabujen kahleet*. Vastapaino. Tampere. 69–89.
- Pohjola, Anneli 2010: *Asiakas sosiaalityön subjektina*. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Asiakkuus sosiaalityössä*. Gaudeamus. Helsinki. 19–74.
- Polkinghorne, Donald 1995: *Narrative configuration in qualitative analysis*. Teoksessa Hatch, J.A & Wisniewski, R (toim.) 1995: *Life history and narrative*. Falmer Press. Lontoo. 5-23.

- Punnonen, Varpu 2007: Sukupuolisensitiivinen sosiaalinen nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki. 521–547.
- Purra, Pia 1994: Yksi avioliitto- kaksi tarinaa. Teoksessa Roos, J.P & Peltonen, Eeva (toim.): Miehen elämää. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 174–186.
- Rantamaa, Paula 2001: Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Vastapaino. Tampere. 49–95.
- Raunio, Kyösti 2009: Olennainen sosiaalityössä. 2. Uudistettu painos. 1 Painos 2004. Gaudeamus. Helsinki.
- Reijonen, Merja 1987: Taivas kattona. Raportti ulkona asumisesta alkutalven pakkasilla 1987. Sosiaalihuollon raporttisarja. Helsinki.
- Riessman, Catherine Kohler 2008: Narrative Methods for the Human Sciences. Sage Publications. Los Angeles.
- Romakkaniemi, Marjo 2011: Masennus. Tutkimus kuntoutumisen kertomusten rakentumisesta. Kuntoutussäätiö. Helsinki.
- Roos, J.P 1994: Kuinka hullusti elämä on meitä heitellyt. Suomalaisen miehen elämän kurjuuden pohdiskelua. Teoksessa Roos, J.P & Peltonen, Eeva (toim.): Miehen elämää. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 12–28.
- Ruckenstein, Minna 2004: Isät ja väkivalta: kilpailevia tulkintoja, toistuvia käytäntöjä. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jari (toim.): Isäkirja. Vastapaino. Tampere. 109–130.
- Räsänen, Mikko 1993: Regressiivinen maskuliinisuus. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita. 76. Jyväskylä.
- Salome, Tuomaala 2008: Naisten kokemukset kriittisenä tietona abortista. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti. 45. 48–58.
- Savukoski, Marika 2008: Vapaaksi anoreksian kahleista. Narratiivinen tutkimus selviytymispoluista. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Shardlow, Steven M. 2002: Values, Ethics and Social Work. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (toim.): Social Work. Themes, issues and critical debates. 2. painos. 1. painos 1998. Basingstoke. Palgrave. 30–40.
- Taipale, Ilkka 1982: Asunnottomuus ja alkoholismi. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja. 32. Jyväskylä.
- Toikko, Timo 2005: Sosiaalityö ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino. Tampere.
- Ukkonen, Taina 2000: Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemukset kertomusten tuottamisprosessina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Säävälä, Hannu & Keinänen, Eero 2006: Miesten väkivaltatyön haasteita. Teoksessa Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu (toim.): Mies varikolle. Oulun ensi- ja turvakoti. Oulu. 169–175.
- Säävälä, Hannu & Nyqvist, Leo 2006: Miestyö. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki. 40–62.
- Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Nyqvist, Leo & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu 2006: Miesten väkivaltatyön organisointi. Teoksessa Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu (toim.): Mies varikolle. Oulun ensi- ja turvakoti. Oulu. 57–83.
- Vilka, Hanna 2010: Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Ps-Kustannus. Juva.
- Vuori, Jaana 2004: Sukupuolen ja seksuaalisuuden retorinen analyysi. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.): Feministinen tietäminen. Vastapaino. Tampere. 93–117.
- Vuori, Jaana 2004: Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jari (toim.): Isäkirja. Vastapaino. Tampere. 29–63.

Wahlbeck, Kristian 2007: Mielenterveyspalvelut. Teoksessa Heikkilä, Matti & Lahti, Tuukka (toim.): Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007. Stakes. Helsinki. 87–101.

Elektroniset lähteet

Heinonen, Jari 2011: Yksin elävät miehet. Teoksessa Roivainen, Irene & Heinonen, Jari & Ylinen, Satu (toim.): Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallisan alan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut 64. 36–58. http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_64_net_0.pdf. Viitattu helmikuussa 2013.

Päihdetilastollinen vuosikirja 2010. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/85338d3b-c126-4914-9384-d5847d59d598>. Viitattu 01.09.2012.

Ronkainen, Suvi 2008: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. <http://www.stakes.fi/yp/2008/4/ronkainen.pdf>. Viitattu 15.09.2012.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilöstö 2009. http://www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2012/Tr06_12.pdf. Viitattu 25.09.2012.

Toimeentulotuki 2010. http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr43_11.pdf. Viitattu 01.09.2012.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009: Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Viitattu 18.03.2013.

Liite 1

Kirjoituspyyntö

LIITE 1.

Kirjoituspyyntö Lk: 09.02.11 miehille

Oletko joskus asioinut sosiaalityöntekijän kanssa? Millainen kokemus mielestäsi oli?

Mielenkiintoni kohteena sosiaalityössä ovat erityisesti ihmisten välisen vuorovaikutuksen merkitys sekä kuulluksi tulemisen ja kohtaamisen kokemus. Nämä teemat mielessä työstän pro gradu-tutkielmaa siitä, millaisia elementtejä miehet liittävät kuulluksi tulemisen ja kohtaamisen kokemukseen.

Pyydän vapaamuotoisia kirjoituksia yli 18-vuotialta miehiltä, joilla on kokemuksia sosiaalityöntekijän kanssa asioimisesta. Kirjoituksen muoto on vapaa eikä pituutta ole rajoitettu.

Millaisen asian tiimoilta tapasit sosiaalityöntekijän? (taustatietoja)

Millainen kohtaaminen oli? Koitko että mielipiteesi huomioitiin?

Minkälaisia tunteita kohtaamisen herätti?

Koitko miehenä tullee kuulluksi ja ymmärretyksi?

Millaiset asiat edesauttoivat/estivät kuulluksi tulemisen kokemusta?

Millaista sinun ja sosiaalityöntekijän välinen vuorovaikutus oli?

Kirjoitukset tulevat ainoastaan tutkimukselliseen käyttöön ja aiheista käsitellään tutkimuseettisiä sääntöjä noudattaen. Suojaan jokaisessa tutkimusprosessin vaiheessa kirjoittajien anonymiteetin. Kirjoitukset käsitellään ehdottomalla luottamuksella.

Kirjoitukset voidaan lähettää sähköisesti osoitteeseen: [mkisanna\(at\)gmail.com](mailto:mkisanna@gmail.com). Tai kirjepostina osoitteeseen: Jukka Sankala/Mäki, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta/ Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi.

Toivoisin, että voisit lähettää kirjoituksesi maaliskuun 2011 alkuun mennessä. Tämän jälkeen lähetettyjä kirjoituksia en voi valitettavasti sisällyttää tutkimukseeni.

Lisätietoa saat edellä mainitusta sähköpostiosoitteesta sekä pro gradu-ohjaajiltani, professori Merja Laitiselta sekä lehtori Jukka Sankalalta.

lehtori Jukka Sankala: Puh. +358 (0)400 425 492. Sähköposti: [jukka.sankala\(at\)ulapland.fi](mailto:jukka.sankala@ulapland.fi)
professori Merja Laitinen: Puh. +358(0)40509 2153. Sähköposti: [merja.laitinen\(at\)ulapland.fi](mailto:merja.laitinen(at)ulapland.fi)

Sanna Mäki

Miesten kokemukset sosiaalityöntekijän kanssa haussa KALEVA 09.02.11

Lapin yliopistossa pro gradu-tutkielmaa tekevä sosiaalityön opiskelija Sanna Mäki toivoo vapaamuotoisia kirjoituksia yli 18-vuotialta miehiltä sosiaalityöntekijän kanssa asiainnista. Tutkimus kohdistuu ihmisten välisen vuorovaikutuksen merkitykseen sekä kuulluksi tulemisen ja kohtaamisen kokemuksiin sosiaalityössä.

Mäki toivoo kirjoituspyyntöön tarttuvien miesten vastaavan muun muassa kysymyksiin: Millaisen asian tiimoilta tapasit sosiaalityöntekijän? Millainen

kohtaaminen oli? Koitko, että mielipiteesi huomioitiin? Minkälaisia tunteita kohtaaminen herätti? Koitko miehenä tullee kuulluksi ja ymmärretyksi?

Kirjoitukset tulevat vain tutkimukselliseen käyttöön ja ne käsitellään luottamuksellisesti.

Kirjoituksen voi lähettää sähköpostiosoitteeseen: mkisanna@gmail.com tai postitse: Jukka Sankala/Mäki, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta/ Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi, helmikuun loppuun mennessä. (Kaleva)

